

TAMPEREEN YLIOPISTO

**Kuudesluokkalaisten lasten käsityksiä nettikiusaamisesta ja
siihen osallistuvien rooleista**

Kasvatustieteiden tiedekunta

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma

LAURA LUOTO

MIRKA RUOTSALAINEN

Huhtikuu 2017

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

LAURA LUOTO & MIRKA RUOTSALAINEN: Kuudesluokkalaisten lasten käsityksiä nettikiusaamisesta ja siihen osallistuvien rooleista

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma, 88 sivua, 3 liitesivua

Huhtikuu 2017

Internetistä on muodostunut viime aikoina yhä kiinteämpi osa lasten ja nuorten sosiaalisten suhteiden ylläpitoa. Älypuhelimet, tablettitietokoneet ja langattomat nettiyhteydet ovat yleistyneet 2010-luvulla ja tehneet sosiaalisesta mediasta kaikkialla läsnä olevaa. Vaikka internet tarjoaa paljon positiivisia mahdollisuuksia, sillä on myös varjopuolensa, joista yksi on nettikiusaaminen. Vaikka useisiin sosiaalisen median palveluihin on 13-vuoden ikäraja, ovat sosiaalinen media ja sen vaikutukset tulleet lähemmäksi yhä nuorempia lapsia, jotka eivät välttämättä itse tunnista nettiriskejä ja tarvitsevat internetin käytössä aikuisten tukea.

Kiinnostuimme tutkimaan kuudesluokkalaisten lasten käsityksiä nettikiusaamisesta ja siihen liittyvistä kiusaajan ja kiusatun rooleista aiheen ajankohtaisuuden ja vakavuuden vuoksi. Nettikiusaamista pidetäänkin yhtenä vakavimmista lapsia koskevista ongelmista. Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää, miten tutkimukseen osallistuneet lapset ymmärtävät nettikiusaamisilmiön ja millaisen roolin nettikiusaaja ja -kiusattu saavat tutkittavien mukaan. Tavoitteenamme on myös hakea tietoa siitä, eroavatko tyttöjen ja poikien käsitykset toisistaan.

Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus, jossa käytimme fenomenografista tutkimusotetta. Aineistonkeruussa käytimme narratiivista lomaketutkimusta. Aineistonkeruu tapahtui sähköisen e-lomakkeen avulla, jossa tutkittavien oli tarkoitus kirjoittaa apukysymysten avulla kirjoitelma nettikiusaajasta ja -kiusatusta. Aineiston analyysi oli teoriasidonnainen ja käytimme fenomenografista analyysimenetelmää (ks. Niikko 2003). Aineistomme koostui 72:sta kuudesluokkalaisten lapsen kirjoitelmasta, joista 41 oli tyttöjen ja 31 poikien kirjoitelmaa.

Tutkimuksemme perusteella voimme todeta, että nettikiusaaminen oli tuttu ilmiö tutkimukseen osallistuneille lapsille. Nettikiusaaminen ymmärrettiin internetissä tapahtuvaksi, toistuvaksi kiusaamiseksi, jota voi toteuttaa anonyymisti. Nettikiusaamista kuvattiin usein kiusaamismuotojen kautta, jotka jakautuivat suoraksi ja epäsuoraksi nettikiusaamiseksi. Suora nettikiusaaminen oli yleisempää ja siihen kuuluvia yleisimpiä kiusaamismuotoja olivat sanallinen loukkaaminen ja loukkaavat kuvat. Epäsuorista nettikiusaamismuodoista yleisin oli juoruilu.

Tyttöjen kirjoitelmissa yleisimmin esiintyvät kiusaamismotiivit olivat nettikiusaajan oma paha olo sekä oman aseman pönkittäminen. Poikien mukaan nettikiusaaja kiusasi pitääkseen hauskaa tai taustalla oli kiusaajan oma paha olo. Nettikiusaaminen tuntui poikien mukaan kiusaajasta hauskalta eikä siitä juurikaan seurannut huonoa omaa tuntoa, kun taas tyttöjen kirjoitelmissa kiusaaja koki usein nettikiusaamisen jälkeen huonoa omaa tuntoa ja se tuntui vain ajoittain hyvältä. Tutkimukseen osallistuneiden lasten mukaan internetissä kiusattiin useimmiten tuttua henkilöä. Sekä tytöt että pojat kokivat kiusatun kokevan negatiivisia tunteita ja tytöt korostivat kirjoitelmissaan nettikiusaamisen vakavia seurauksia.

Kiusaajan oma paha olo korostui tutkimustuloksissamme, joten koemme, että kiusaamiseen puuttumisessa tulee kiusatun lisäksi huomioida myös kiusaaja. Pohdimme myös nettikiusaamiseen puuttumista ja koulun velvollisuutta puuttua siihen. Pohdinnassa halusimme tuoda esiin luokanopettajan näkökulmasta tärkeitä asioita. Toimme esiin myös nettikiusaamisen merkitystä kouluhyvinvoinnin kannalta sekä pohdimme nettikiusaamisen vakavia seurauksia. Lopuksi esitämme myös jatkotutkimusmahdollisuuksia.

Avainsanat: nettikiusaaminen, sosiaalinen media, internet, kiusaaja, kiusattu

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	SOSIAALINEN MEDIA	9
2.1	SOSIAALINEN MEDIA LASTEN ARJESSA	10
2.2	SOSIAALISEN MEDIAN VARJOPUOLI	11
3	NETTIKIUSAAMINEN ILMIÖNÄ	13
3.1	KIUSAAMISEN MÄÄRITELMÄ.....	13
3.2	NETTIKIUSAAMISEN MÄÄRITELMÄ.....	14
4	KIUSAAMISEEN OSALLISTUVIEN ROOLIT	17
4.1	KIUSAAJA	17
4.2	KIUSATTU	18
5	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	20
6	TUTKIMUKSEN METODOLOGINEN VIITEKEHYS	21
6.1	FENOMENOGRAFIA TUTKIMUSSTRATEGIANA	21
6.2	LOMAKETUTKIMUS.....	22
6.3	NARRATIIVINEN AINEISTONKERUU.....	23
6.4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	24
6.4.1	<i>Aineiston hankinta</i>	25
6.4.2	<i>Lapset tutkimuksen kohdejoukkona</i>	26
6.4.3	<i>Tutkimukseen osallistuneet</i>	27
6.5	FENOMENOGRAFINEN AINEISTON ANALYSOINTI.....	28
7	TULOKSET	31
7.1	NETTIKIUSAAMISEN MÄÄRITELMÄ	31
7.1.1	<i>Nettiukiusaamisen ominaispiirteet poikien mukaan</i>	31
7.1.2	<i>Nettiukiusaamisen ominaispiirteet tyttöjen mukaan</i>	33
7.1.3	<i>Palvelut, joissa nettikiusaamista tapahtuu</i>	36
7.2	SUORA JA EPÄSUORA NETTIKIUSAAMINEN	37
7.2.1	<i>Suora ja epäsuora nettikiusaaminen poikien mukaan</i>	37
7.2.2	<i>Suora ja epäsuora nettikiusaaminen tyttöjen mukaan</i>	39
7.3	NETTIKIUSAAJA.....	40
7.3.1	<i>Poikien käsitykset: nettikiusaamiseen johtavat syyt</i>	41
7.3.2	<i>Tyttöjen käsitykset: nettikiusaamiseen johtavat syyt</i>	43
7.3.3	<i>Poikien käsitykset: nettikiusaajan ominaispiirteet</i>	45
7.3.4	<i>Tyttöjen käsitykset: nettikiusaajan ominaispiirteet</i>	47
7.3.5	<i>Poikien käsitykset: kiusaamisen aiheuttamat tunteet nettikiusaajassa</i>	49
7.3.6	<i>Tyttöjen käsitykset: kiusaamisen aiheuttamat tunteet nettikiusaajassa</i>	50
7.4	NETTIKIUSATTU	52
7.4.1	<i>Poikien käsitykset: nettikiusaamisen kohde</i>	52

7.4.2 Tyttöjen käsitykset: nettikiusaamisen kohde	54
7.4.3 Poikien käsitykset: nettikiusatun ominaispiirteet	55
7.4.4 Tyttöjen käsitykset: nettikiusatun ominaispiirteet	56
7.4.5 Poikien käsitykset: nettikiusaamisesta johtuvat tunteet kiusatussa.....	59
7.4.6 Tyttöjen käsitykset: nettikiusaamisesta johtuvat tunteet kiusatussa.....	60
8 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	63
9 POHDINTA	66
9.1 NETTIKIUSAAMISEN VAKAVUUS.....	66
9.2 NETTIKIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN	68
9.3 KIUSAAMISMOTIIVINA NETTIKIUSAAJAN OMA PAHA OLO	71
9.4 NETTIKIUSAAMISEN VAKAVAT SEURAUKSET	75
9.5 JATKOTUTKIMUSAIHEET	77
10 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	78

1 JOHDANTO

Nykylapset ovat syntyneet digitalisoituneeseen maailmaan ja media on hyvin keskeinen osa lasten arkea. Matikkala ja Lahikainen (2005, 100) ovat todenneet medioiden läsnäolon kuuluvan lasten arkeen jo yli kymmenen vuoden ajan. Agatston, Kowalski ja Limber (2007, 59, 60) toteavat lasten ja nuorten käyttävän sujuvasti erilaisia median välineitä arjessaan. Median muodoista internetillä on merkittävä rooli yhteiskunnassa, ja internetiä kuvataankin paikkana, jossa kulttuuri ja yhteiskunta rakentuvat (Laaksonen, Matikainen & Tikka 2013, 9). Voidaankin todeta, että elämme kulttuurissa, johon media vaikuttaa voimakkaasti (Herkman 2001, 65; Opetushallitus 2014, 413). Tämä mediakulttuuri vaikuttaa väistämättä keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiimme (vrt. Kumpulainen 2001, 35). Vuorovaikutussuhteiden hoito ja ylläpito ovat siirtyneet yhä enemmän verkkoon ja tällaisesta yhteydenpidosta käytetään nimitystä verkkovuorovaikutus. Verkkovuorovaikutuksella tarkoitetaan kahden tai useamman henkilön välistä kielellistä kanssakäymistä viestintäteknologian välityksellä (Salmi 2014, 189).

Viestintäteknologian yleistymisen ja kehittymisen johdosta verkosta on tullut kaikkialla läsnä olevaa eli ubiikkia. Ubiikilla kuvataan etupäässä mobiileja laitteita, kuten älypuhelimia. (Laaksonen ym. 2013, 9, 11.) Ubiikkisuus on vaikuttanut lasten ja nuorten älypuhelinien määrän lisääntymiseen, jonka seurauksena myös verkkovuorovaikutus on vahvistunut lasten keskuudessa (Happo 2013, 26; Huhtala 2013, 44). Myös lasten ja nuorten sosiaalisen median käyttäjäprofiilien määrän lisääntyminen kuvaa vuorovaikutuksen siirtymistä yhä enemmän verkkoon (Forss 2013, 61; Kupiainen 2013, 13). Lapset käyttävät erilaisia medioita yksin tai yhdessä läsnä olevien kavereiden kanssa sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitoon muualla olevien kanssa ajasta ja paikasta riippumatta (Matikkala & Lahikainen 2005, 92, 93, 105; Oksman & Rautiainen 2001, 72). Lapset voivat kokoontua esimerkiksi yhteen pelaamaan uutta tietokonepeliä tai he voivat pelata peliä erilaisilla sähköisillä foorumeilla jopa tuhansien kilometrien päässä asuvan kaverin kanssa.

Shariffin (2008, 1) mukaan älypuhelinien ja internet-teknologian nopea kehitys ovat luoneet uuden rajattoman tilan, jossa nuoret voivat toimia ilman tiukkoja rajoja. Media vaatiikin teknillisen osaamisen lisäksi myös vuorovaikutustaitojen huomioimista (Matikkala & Lahikainen 2005, 93, 101, 105), sillä verkkovuorovaikutuksesta puuttuu viestinnälle tyypillinen nonverbaalinen osuus (Arvaja & Mäkitalo-Siegl 2006, 135). Ilmeiden ja eleiden puuttuminen verkkovuorovaikutuksesta

saattavat aiheuttaa usein väärinymmärryksiä vuorovaikutuksessa olevien kesken. Sen vuoksi verkossa onkin erityisen tärkeää, mitä ja miten sanoo. (Arvaja & Mäkitalo-Siegl 2006, 135–137; Tanskanen 2014, 51.)

Suurin osa internetissä vietetystä ajasta vietetään nykyisin sosiaalisen median palveluissa (Ebrand Suomi Oy & Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut 2015). Nettipoliisina työskentelevä Forss (2013, 60) on huomannut työssään sosiaalisen median käytön kasvun ja hän nimittää sitä jopa mini-internetiksi. Sosiaalista mediaa on mahdollistaa käyttää hyvin laajasti vuorovaikutukseen toisten henkilöiden kanssa, mutta sillä on myös pimeä puolensa (Campbell 2005, 68–69). Herkmanin (2001, 67) mukaan lapset ja nuoret käyttävät sitä esimerkiksi sekä yhdistämään että erottamaan lapsia ja nuoria omista kaveripiireistään.

Alati kehittyvä teknologia ja sosiaalinen media eivät siten aina tarjoa jokaiselle positiivista vuorovaikutusta ja kanssakäymistä verkossa, vaan jonkun osaksi voi jäädä esimerkiksi ulkopuolisena oleminen, jota pidetään esimerkiksi myös yhtenä kiusaamismuotona (ks. Olweus 1992; Salmivalli 1998). Kiusaamisen voidaankin sanoa saaneen uuden muodon ja kehittyneen teknologian myötä perinteisen kiusaamisen rinnalle on muodostunut kasvavana ongelmana koettu nettikiusaaminen (Patchin & Hinduja 2006, 152; Hamarus 2008, 71; Kupiainen 2013, 11). Forss (2013, 61) kertoo, että nykyisin poliisin tietoon tulleista kiusaamistapauksista suurin osa on sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa nettikiusaamista.

Nettikiusaamisesta näkee käytettävän useita eri nimikkeitä, eikä suomenkielessä tunnu olevan vakiintunutta termiä ilmiölle (Hamarus 2008, 71; Huhtala & Herkama 2012, 29). Suomenkielisissä artikkeleissa verkkokiusaaminen näyttää olevan yleisimmin käytetty termi, mutta kielitoimisto on kritisoinut käsitteen käyttöä, koska se viittaa myös verkostoihin. Sähköisestä kiusaamisesta on käytetty myös vähemmän tunnettua nimitystä saippaus. (Hamarus 2008, 71.) Huhtalan ja Herkaman (2012, 30) artikkelissa on esiintynyt verkkokiusaamiskäsitteen rinnalla myös käsite teknologiavälitteinen kiusaaminen. Salmivallin ja Pöyhösen (2012, 58) mukaan suomenkielessä internetissä tapahtuvasta kiusaamisesta käytetään nimitystä nettikiusaaminen.

Englanninkielisissä artikkeleissa ilmiöstä käytetään yleisimmin nimitystä Cyberbullying (esim. Campbell 2005; Li, Smith & Cross 2012; Patchin & Hinduja 2006, Smith 2016). Suomennettaessa termi cyberbullying verkkosanakirja antaa suomenkiseksi termin nettikiusaaminen (MOT). Yleinen suomalainen asiasanasto (YSA) suosittelee käytettävän termiä nettikiusaaminen verkkokiusaamisen sijasta. Tämän vuoksi päädyimme itse käyttämään omassa tutkimuksessamme termiä nettikiusaaminen. Huhtalan ja Herkaman (2012, 30) mukaan verkkokiusaamiseksi luetaan kuuluvaksi internet- ja kännykkäkiusaaminen. Koimme nettikiusaamisen yleispäteväksi termiksi myös siksi, että lähes jokaisella suomalaislapsella ja -

nuorella on jo internet-yhteydellä varustettu älypuhelin (vrt. EU Kids Online 2014, 11), joten nettikiusaamiseen voidaan lukea sisältävän kännykkäkiusaamisen. Koimme nettikiusaamisen soveltuvaksi termiksi myös siitä syystä, että uskomme sen olevan lapsille verkkokiusaamista tutumpi termi.

Nettikiusaaminen koetaan kasvavana ongelmana, koska lapset viettävät yhä enemmän aikaa verkkovuorovaikutuksessa (Hinduja & Patchin 2014, 3; Salmivalli ja Pöyhönen 2012, 62; Vandebosch & van Cleemput 2009, 1350). Olemme itsekin havainneet lasten lisääntyneen älypuhelinien käytön. Tämän lisäksi olemme kiinnittäneet huomiota ajankohtaiseen uutisointiin nettikiusaamisesta ja internetin riskeistä (vrt. Huhtala 2013, 44). Esimerkiksi Helsingin Sanomat (21.11.2016) kertoi opettajiin kohdistuvasta nettikiusaamisesta, Ilta-Sanomat (24.5.2016 & 13.8.2016) puolestaan uutisoi lasten sosiaalisessa mediassa tapahtuvasta kiusaamisesta ja Yle (18.11.2016) aikuisten velvollisuudesta valvoa lastensa toimintaa internetissä. Tulevina luokanopettajina kiinnostuimmekin tutkimaan alakouluikäisten lasten käsityksiä nettikiusaamisesta sosiaalisessa mediassa. Koemme aiheen tärkeäksi tutkia sen ajankohtaisuuden vuoksi.

Verkon eli internetin tärkeä rooli yhteiskunnassa selittää sen lisääntynyttä tutkimuksellista kiinnostusta (Laaksonen ym. 2013, 9). Nettikiusaaminen on kuitenkin tutkimuskohteena melko tuore ja sitä on alettu tutkia vasta 2000-luvulla (Nieminen & Pörhölä 2011, 74; ks. myös Kowalski & Limber 2007, 23; Wade & Beran 2011, 44), ja perinteiseen kiusaamiseen verrattuna sitä on tutkittu huomattavasti vähemmän (Patchin & Hinduja 2006, 148; Hinduja & Patchin 2010, 208). Salmivalli ja Pöyhönen (2012, 58) toteavat nettikiusaamisen olevan paljon esillä mediassa julkisena huolena, mutta tutkimusta siitä on tehty Suomessa varsin vähän. Aikaisempi nettikiusaamiseen liittynyt tutkimus on keskittynyt enemmän yläkouluikäisiin nuoriin (Huhtala & Herkama 2012; van der Wal, de Wit & Hirasing 2003, 1313), joten kiinnostuimme tutkimaan nettikiusaamiseen liittyviä käsityksiä alakouluikäisiltä, joiden parissa tulemme tulevaisuudessa työskentelemään.

Mielestämme on tärkeää, että tulevina luokanopettajana olemme tietoisia siitä mitä nettikiusaaminen lasten mielestä on ja miten se saattaa vaikuttaa nettikiusaamiseen osallistuneiden (kiusattujen ja kiusaajien) elämään. Siksi rajasimme tutkimuksemme koskemaan kuudesluokkalaisten lasten käsityksiä nettikiusaamisesta ja siihen liittyvistä rooleista. Koska löytämämme nettikiusaamista koskevat tutkimukset käsittelivät useimmiten nettikiusaamista ilmiönä, sekä sitä, miten ja missä verkkokiusaamista tapahtuu (Huhtala & Herkama 2012, 29), kiinnostuimme juuri rooleista. Pro gradu -tutkimuksemme tavoitteena on ymmärtää, minkälaiset ihmiset ovat nettikiusaamiseen liittyvien roolien takana ja mitä nettikiusaaminen lasten käsitysten mukaan on.

Tutkimuksen pohjalta toivomme, että osaisimme tunnistaa mahdollisia nettikiusaamisen rooleja. Täten osaisimme ennaltaehkäistä ja tarvittaessa puuttua nettikiusaamiseen luokanopettajan työssämme, jotta pystyisimme omalta osaltamme tarjoamaan turvallisen kouluympäristön jokaiselle. Nettikiusaamiseen on tärkeä puuttua, koska sillä voi olla vakavat ja kauaskantoiset seuraukset, kuten EU Kids Online (2014, 6) tutkimuksesta ilmenee:

Once you read it, it can be deleted from the computer but not from your head, (girl, 15, Portugal)

2 SOSIAALINEN MEDIA

Media on kiinteä osa nykylasten arkea (Repo & Nätti 2015b, 108), ja vaikuttaa osaltaan myös lasten kehitykseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, 18). Martsola ja Mäkelä-Rönholm (2006, 31) puhuvatkin media- tai verkostolapsuudesta. Lapsi saa median kautta erilaisia kokemuksia ja oppii median sosiaalisen toiminnan kautta käsittelemään erilaisia tunteita, kuten iloa ja surua (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, 18). Lapset hyödyntävät mediaa sosiaalisten suhteiden ylläpitoon ja muun muassa Pelastakaa Lapset ry:n (2010, 3) sekä Revon ja Nätin (2015a, 107) mukaan lapset kokevat mediassa tärkeimmäksi sosiaalisen kanssakäymisen. Internetistä onkin muodostunut kahden keskeisen viestinnän välineen sijasta moniulotteinen vuorovaikutusympäristö (Laaksonen ym. 2013, 9).

Nykyisin kun puhutaan mediasta, monelle tulee ensimmäisenä mieleen internetissä toimiva yhteisöpalvelu eli sosiaalinen media, jonka koemme erityisesti lasten ja nuorten suosimana yhteydenpitokanavana. Salmivalli ja Pöyhönen (2012, 57, 58) toteavat suomalaislasten käyttävän muihin Euroopan maihin verrattuna eniten internetiä ja ovat ahkeria kännykän käyttäjiä. Kännykkä koetaan yhtenä osana sosiaalista vuorovaikutusta (Hamarus 2008, 71). Internetyhteydellä varustetut älypuhelimet mahdollistavat perinteisten puheluiden ja tekstiviestien lisäksi myös pääsyn sosiaalisen median erilaisiin sovelluksiin ajasta ja paikasta riippumatta (Mantere & Raudaskoski 2015, 224).

Sosiaalisella mediallyä tarkoitetaan yleisesti verkkopalveluja, joissa käyttäjien on mahdollista kommunikoida keskenään ja jakaa erilaista sisältöä (Suominen 2013a, 15, 17). Sosiaalisesta mediasta on vakiintunut myös puhekielinen ilmaisu some (Suominen 2013c, 287). Sanastokeskus (2012) määrittelee sosiaalisen median teknologiaa hyödyntäväksi viestintämuodoksi, jossa käyttäjät ylläpitävät vuorovaikutussuhteita sekä tuottavat ja jakavat erilaista sisältöä. Nopparin ja Uusitalon (2011, 143) mukaan sosiaalinen media on yhteisöllinen palvelu, joka rakentuu erilaisista vuorovaikutussuhdeverkostoista.

Bechmann ja Lomborg (2012, 767) määrittävät sosiaalisen median kolmen keskeisen piirteen kautta. Heidän mukaansa kommunikointi sosiaalisessa mediassa ei ole institutionaalistunutta, mikä tarkoittaa sitä, että palveluiden ylläpitäjien lisäksi myös palveluiden käyttäjät pystyvät vaikuttamaan palvelujen sisältöön. Toiseksi palveluiden käyttäjät nähdäänkin aktiivisina tuottajina, jotka

julkaisevat palveluissa itse tuottamaansa materiaalia, kuten kuvia ja videoita. Kolmantena piirteenä sosiaalista mediaa kuvaa keskustelun vuorovaikutteisuus ja verkostoituneisuus, josta hyvä esimerkki on yhteisöpalvelu Facebook. Sosiaalisen median vakiintunut määrittäminen on kuitenkin hankalaa, koska sosiaalinen media ja sen käyttötavat kehittyvät jatkuvasti (Suominen 2013a, 17).

2.1 Sosiaalinen media lasten arjessa

Nuoret viettävät internetissä käyttämästään ajasta suurimman osan erilaisissa sosiaalisen median palveluissa (EU Kids Online 2014, 11) ja ystävyysuhteiden hoito on siirtynyt yhä enemmän sähköiseen muotoon (Haasio 2013, 59; Hamarus 2008, 71). Opetus- ja kulttuuriministeriön (2013, 18–19) mukaan jo 11-vuotiaiden lasten internetin käyttö muistuttaa nuorten suosimia käyttötapoja. Vaikka useimpien somepalveluihin on 13 vuoden ikäraja (Yle 2013), on useilla alle 13-vuotiailla käyttäjätili jossakin somepalvelussa (Kupianen 2013, 13). Nykyään voidaan sanoa, että on yleisempää kuulua johonkin somepalveluun kuin olla kuulumatta mihinkään. Sosiaaliseen mediaan kuulumattomuus voi jopa johtaa kulttuuriseen toiseuteen tai ystäväpiiristä eristäytymistä. (Noppiari & Uusitalo 2011, 143.) Monet nuoret eivät voisikaan kuvitella elävänsä ilman tietokoneita ja älypuhelimia (Shariff 2008, Preface xvi).

Sosiaalisissa medioissa lapset muun muassa keskustelevat, pelaavat, kuuntelevat musiikkia, katsovat videoita, lataavat kuvia ja tykkäävät muiden tuottamasta sisällöstä (EU Kids Online 2014, 11). Alle 10-vuotiaat käyttävät internetiä pääasiassa pelaamisen ja videoiden katseluun. Internetin käyttö monipuolistuu 10–12-vuotiailla, jotka pelaamisen ja videoiden katselun lisäksi käyttävät internetiä tiedonhakuun ja viettävät aikaa sosiaalisen median palveluissa. Tämän ikäiset lapset tuottivat myös nuorempiaan enemmän omaa sisältöä, kuten kuvia ja videoita sosiaaliseen mediaan. (Happo 2013, 30; Repo & Nätti 2015a, 103.) Lapset kokevat sosiaalisen median palveluissa tärkeäksi tuttujen ihmisten elämän seuraamisen ja reaaliaikaiset keskustelut (Ebrand Suomi Oy & Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut 2016). Moni nuori kokee sosiaalisen median kautta solmitut vuorovaikutussuhteet reaalielämän vuorovaikutussuhteita rikastuttavina (Pelastakaa Lapset ry 2010, 3).

Lasten internetin käyttö pidetään usein sukupuolittuneena. Tytöt käyttävät internetiä enemmän henkilökohtaiseen viestintään sosiaalisessa mediassa ja jakavat tuottamaansa sisältöä omalle kaveripiirille. Poikia internetissä taas kiehtovat digitaaliset pelit ja kilpailu. Pojat saattavat jakaa itsetuottamaansa sisältöä myös kaveripiiriään laajemmalle yleisölle. (Kotilainen & Suoninen 2013, 19, 21.) Tyttöjen sosiaalisissa medioissa olevat profiilit ovat useimmiten yksityisiä ja he ovat poikia tarkempia siinä, ketä he hyväksyvät kavereikseen. Pojat käyttävät somea tyttöjä harvemmin, heidän

profiilinsa ovat pääasiassa julkisia ja heillä saattaa olla kavereina myös tuntemattomia käyttäjiä. (Suoninen 2012, 76.)

Lapset ja nuoret käyttävät sosiaalista mediaa omilla älypuhelimillaan, tietokoneilla, tableteilla sekä erilaisilla konsoleilla (Ebrand Suomi Oy & Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut 2015). Jopa 95 % nuorista käyttää somea omilla älypuhelimillaan. Sosiaalisen median palveluista suosituimmiksi nuoret nimesivät seuraavat: WhatsApp, YouTube, Facebook, Instagram, Spotify, Snapchat, Facebook Messenger, Skype, Twitter ja Steam. (Ebrand Suomi Oy & Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut 2016.)

2.2 Sosiaalisen median varjopuoli

Vaikka internetissä ja sen tarjoamassa sosiaalisessa mediassa on paljon hyviä puolia, on ikävä tosiasia se, että kaikki siellä tapahtuva ei ole miellyttävää (Cross, Lester, Barnes, Cardoso & Hadwen 2015, 35). Kupiainen (2013, 7) toteaa, että lapsi saattaa kohdata internetissä tilanteita, jotka ovat lapsille vahingollisia tai aiheuttavat ikäviä tuntemuksia. Yleisimpiä lasten kohtaamia nettiriskejä ovat muun muassa pornografia, vihasivustot ja nettikiusaaminen (Agatston ym. 2007, 59; Kupiainen 2013, 7). Kowalskin ja Limberin (2007, 23) mukaan internetissä on helppo purkaa aggressioita tai hyökätä toisia käyttäjiä vastaan. Internetissä onkin usein helpompi kommunikoida suuremmin kuin kasvokkain tapahtuvassa kohtaamisessa (Noppiari & Uusitalo 2011, 150).

Aikuiset ovat huolissaan lasten internetissä kohtaamista riskeistä ja vaaroista. Usein internetin riskeistä puhuttaessa esiin nousee juuri nettikiusaaminen (esim. Cross ym. 2015, 35; Kupiainen 2013, 7; Uusitalo, Vehmas & Kupiainen 2011, 129). Haasion (2013, 62) mukaan sosiaalinen media on potentiaalisin paikka nettikiusaamiselle. Nettipoliisi Forss (2013, 61) toteaaakin, että lasten lisääntynyt sosiaalisen median käyttö on tuonut poliisin tietoon uusia selvitettäviä nettikiusaamistapauksia.

Lapset viettävät usein vapaa-aikaansa sosiaalisessa mediassa, jolle ominaista on kontrolloimattomuus. Kontrolloimattomuus johtuu siitä, että huoltajilla ei useinkaan ole pääsyä lasten mediamaailmaan. (Noppiari & Uusitalo 2011, 144.) Agatston ym. (2007, 59) toteavatkin, että ilman aikuisten valvontaa lasten teknologian käyttö on hyvin riskialtista. Koska vanhemmilla ei ole mahdollisuutta valvoa lastensa internetin käyttöä jatkuvasti, he voivat huolestua, koska eivät tiedä mitä lapset tekevät internetissä. Vanhempien valvontaa vaikeuttaa se, että lapset käyttävät internetiä ja sosiaalista mediaa yhä enemmän omilla älypuhelimillaan (EU Kids Online 2014, 6). Myös Shariff (2008, 4) toteaa nettikiusaamisen toteutuvan yleensä kotitietokoneiden ja henkilökohtaisten älypuhelimien kautta. Vanhempien ei tulisi kuitenkaan suojella lastaan rajoittamalla tai kieltämällä

sosiaalisen käyttöä, koska näin vanhemmat rajoittaisivat samalla lasten sosiaalista kanssakäymistä jättämällä lapsen ystäväpiirin ulkopuolelle (Haasio 2013, 59).

Vanhempien poissaolosta johtuen lapset joutuvat ottamaan itse vastuuta omista teoistaan ja niiden seurauksista. Usein lapset uskovat, että he pystyvät hallitsemaan nettimaailmaa (Noppari, Uusitalo, Kupiainen & Luostarinen 2008, 103), mutta internet voi olla arvaamaton. Aaltonen-Ogbeide, Saastamoinen, Rainio ja Vartiainen (2001, 8) muistuttavatkin, että sosiaalista mediaa ei voi täysin hallita, vaikka henkilö olisikin usein tietoinen siitä, mitä sosiaalisessa mediassa tekee. Lasten on vaikea hahmottaa internetin julkisuutta ja pysyvyyttä. Internetiin tuotettu materiaali on pysyvää ja voi tulla myöhemmin vastaan yllättävissäkin tilanteissa. (Oksanen & Näre 2006, 117–118.)

3 NETTIKIUSAAMINEN ILMIÖNÄ

Koulukiusaamista on esiintynyt jo pitkään (Shariff 2008, 10). Smithin (2016, 144, 154) mukaan perinteisen kiusaamisen rinnalle on tällä vuosisadalla noussut hälyttävänä ongelmana koettu nettikiusaaminen, joka Shariffin (2008, 41) mukaan on maailmaanlaajuinen huolenaihe. Määrittelemme ensin perinteisen kiusaamisen, koska usein sen määritelmä on pohjana myös nettikiusaamista määriteltäessä.

3.1 *Kiusaamisen määritelmä*

Olweuksen perinteisen kiusaamisen määritelmä on edelleen hyvin käyttökelpoinen. Hänen mukaansa perinteisestä kiusaamisesta on kyse, kun yksilö joutuu toistuvasti yhden tai useamman henkilön negatiivisten tekojen kohteeksi. Negatiivisilla teoilla tarkoitetaan tekoja, jotka on tehty tahallisesti yrittäen tuottaa toiselle epämiellyttävä olo (Olweus 1992, 14–15.) Smith (2016, 143) määrittelee kiusaamisen toistuvaksi ja tarkoituksenmukaiseksi aggressiiviseksi toiminnaksi, joka kohdistuu useimmiten puolustuskyvyttömään yksilöön.

Kiusaamista tapahtuu usein pysyvässä sosiaalisessa ryhmässä ja kiusaamista pidetäänkin sosiaalisena tilanteena, jossa kiusatulla ja kiusaajalla on pitkäaikainen suhde (Salmivalli 1998, 11, 29, 33). Kiusaamisen piirteisiin kuuluu myös systemaattisuus, jonka mukaan vahingoittava käytös kohdistuu toistuvasti samaan yksilöön (Hamarus 2008, 12; Salmivalli 1998, 30–31).

Kiusaaminen voidaan jakaa suoraan tai hiekommin havaittavaan epäsuoraan kiusaamiseen. Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan joko fyysistä kiusaamista, kuten tönimistä tai lyömistä, tai verbaalista kiusaamista, kuten uhkailua tai haukkumista. Epäsuoraa kiusaamista on muun muassa juoruilu tai ryhmän ulkopuolelle jättäminen. (Hamarus 2012, 38; Olweus 1992, 14–15; Smith 2016, 144.) Epäsuoran kiusaamisen on todettu olevan suoraa kiusaamista vahingoittavampaa. Epäsuoran kiusaamisen vahingoittavuutta yleensä aliarvioidaan, koska siitä ei näe uhrin kokemaa vaikutusta, kuten suorassa kiusaamisessa (Eslea 2014, 79–80.)

Teknologian kehittymisen ja teknisten laitteiden lisääntymisen johdosta kiusaaminen on siirtynyt myös sähköiseen muotoon. Useat tutkijat toteavat teknologian mahdollistavan nettikiusaamisen (Campbell 2005, 70; Kowalski, Limber & Agatston 2012 56; Li ym. 2012, 23;

Patchin & Hinduja 2006, 152), joka voi olla jatkoa perinteiselle kiusaamiselle tai toisaalta nettikiusaaminen voi laukaista myös perinteisen kiusaamisen (Monks, Robinson & Worlidge 2012, 478, 487).

3.2 *Nettikiusaamisen määritelmä*

Teknologia kehittyy edelleen, jonka vuoksi myös teknisten laitteiden kautta toteutettavan kiusaamisen muodot ovat jatkuvassa muutoksessa (Smith 2016, 154). Nettikiusaamismuotojen jatkuva muuttuminen saattaa vaikeuttaa myös nettikiusaamisen määritelmää. Vande Bosch ja van Cleemputin (2009, 1350) mukaan nettikiusaamiselle ei olekaan löytynyt yhtä täysin yhtenäistä määritelmää.

Smith, Mahdavi, Carvalho, Fisher, Russell ja Tippett (2008, 376) peilaavat nettikiusaamisen määritelmäänsä Olweuksen kiusaamisen määritelmään. Heidän mukaansa nettikiusaaminen on yksilön tai ryhmän toimesta kiusattua kohtaan tapahtuvaa aggressiivista, toistuvaa ja tarkoituksenmukaista toimintaa, jossa välineinä käytetään sähköisiä viestimiä. Patchin ja Hinduja (2006, 152) puolestaan määrittävät nettikiusaamisen tietoisesti toista yksilöä vahingoittavaksi toistuvaksi toiminnaksi, joka tapahtuu mediassa sähköisen tekstin voimin. Nettikiusaamisen piirteisiin kuuluvat myös tarkoituksenmukaisuus, toistuvuus ja pitkäkestoisuus sekä osapuolten välinen voimasuhteiden epätasapaino. Tämän määritelmän perusteella nettikiusaaminen eroaa nettiärsyttämisestä ja -härnäämisestä, joista puuttuvat toistettavuus, pitkäkestoisuus ja tahallaan satuttaminen. (Vande Bosch & van Cleemput 2008, 502.)

Smith (2016, 154) ja Hamarus (2008, 71, 72) lisäävät, että nettikiusaamiselle on ominaista kiusaajan anonymiteetti ja internetin mahdollistama laaja ja jopa tuntematon yleisö (ks. myös Kowalski & Limber 2007, 23). Kiusaaja voi esimerkiksi luoda itselleen eri identiteettejä, joiden kautta hän kommunikoi internetissä kiusatun kanssa anonyymina (Kowalski ym. 2012, 56). Castellsin (2009, 55–56) mukaan internet mahdollistaa uuden kommunikaatiomuodon, jolla voi saavuttaa jopa maailmanlaajuisen yleisön, mutta toisaalta hän pitää verkkovuorovaikutusta yksilölähtöisenä, jolloin yksilö itse tuottaa sisällön ja määrittelee kenelle viestinsä lähettää.

Willard (2005) määrittää nettikiusaamista sen kiusaamismuotojen kautta. Hän toteaa nettikiusaamisen olevan vahingollisten ja ilkeiden viestien levittämistä tai julmaa, sosiaalista hyökkäämistä internetissä tai muiden teknologisten kommunikaatiovälineiden välityksellä. Erilaisia nettikiusaamistapoja ovat ilkeiden viestien lähettäminen, toistuva häirintä, uhkailu, juorujen levittäminen, toisena esiintyminen, henkilökohtaisten tietojen levittäminen ja eristäminen. (Willard

2005.) Huhtalan (2013, 45) mukaan myös pilkkaavat kommentit sekä kiusatun henkilökohtaisten valokuvien manipulointi ja levittäminen ovat nettikiusaamista.

Kuten perinteinen kiusaaminen, niin myös nettikiusaaminen, edellyttää aina ihmisten välistä vuorovaikutusta. Vuorovaikutuksen ei tarvitse kuitenkaan aina olla kasvotusten tapahtuvaa, vaan internet mahdollistaa verkkovuorovaikutusalustan. (Hamarus 2012, 39.) Jotta verkkovuorovaikutusta voi syntyä, täytyy osallistujien olla kuitenkin tietoisia toisistaan ja mitä sosiaalisen median kanavia toinen osapuoli käyttää (Arvaja & Mäkitalo-Siegl 2006, 136). Esimerkiksi nettikiusaamistilanteessa kiusaaja on tietoinen siitä, mitä sosiaalisen median palveluja kiusattu käyttää. Näin kiusaaja osaa valita oikeat kanavat päästäkseen vuorovaikutukseen kiusatun kanssa.

Hinduja ja Patchinin (2010, 208) mukaan nettikiusaamisen erottaa perinteisestä kiusaamisesta kiusaamiseen käytetyt sähköiset välineet, kuten puhelimet ja henkilökohtaiset tietokoneet. Nettikiusaamista tapahtuu esimerkiksi sähköpostien, tekstiviestien, erilaisten pikaviestiohjelmien ja kännykän kameroiden kautta (Campbell 2005, 68; Kowalski ym. 2012, 1, 57). Nettikiusaaminen eroaa perinteisestä kiusaamisesta myös sen ubiikin luonteen vuoksi. Perinteiseen kiusaamiseen verrattuna nettikiusaaminen on ajasta ja paikasta riippumatonta (Kowalski & Limber 2007, 23). Näin ollen nettikiusaamisella ei ole esimerkiksi koulukiusaamiselle tyypillistä kouluajan ulkopuolista lepoaikaa, vaan se voi jatkua koulupäivän jälkeen missä ja milloin vain. Itse asiassa nettikiusaamista esiintyy usein vähemmän koulupäivän aikana, koska koulussa älypuhelin ja internetin käyttö ovat rajoitetumpaa. (Smith 2016, 154.)

Nettikiusaamisella ja perinteisellä kiusaamisella on kuitenkin molemmilla sama tavoite: vahingoittaa kiusattua. Samat henkilöt kiusaavatkin usein sekä internetissä että sen ulkopuolella (Kowalski & Limber 2007, 26–27; Wade & Beran 2011, 45; Monks ym. 2012, 478–479, 487). Myös kiusatulla voi olla samanlainen kohtalo, sillä Haasion (2013, 63) mukaan hyvin usein reaali maailmassa kiusatuksi joutunut joutuu kiusatuksi myös internetissä.

Perinteisen kiusaamisen tavoin myös nettikiusaaminen voidaan jakaa suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen (Vandebosch & van Cleemput 2009, 1352). Jaottelun sisältö poikkeaa hieman perinteisen kiusaamisen jaottelusta. Vandeboschin ja van Cleemputin (2009, 1352) mukaan suorassa nettikiusaamisessa vahingoittaminen kohdistuu suoraan uhriin, kun taas epäsuorassa kiusaamisessa uhri ei välttämättä heti huomaa edes joutuneensa kiusatuksi. Suorana nettikiusaamisen muotona pidetään erilaisten virustiedostojen, sanallisten loukkausten ja uhkausten tai uhkaavien ja hävyttömien kuvien lähettämistä. Suorana nettikiusaamisena pidetään myös kiusatun eristämistä erilaisten sosiaalisten ryhmien ulkopuolelle. Erona perinteisen kiusaamisen jaotteluun on se, että nettikiusaamisessa eristäminen luokitellaan suoraksi kiusaamismuodoksi. Suora nettikiusaaminen

kohdistuu kiusatun omaisuuteen, on sosiaalista, sanallista tai sanatonta. Epäsuorina nettikiusaamisen muotoina pidetään toisena henkilönä esiintymistä, juorujen levittämistä älypuhelinien, sähköpostin tai erilaisten chattien kautta tai epäasialliseen toimintaan tukemista sekä luotettavien sähköpostien ulkopuolelle jättäminen. (Vandebosch & van Cleemput 2009, 1352.)

4 KIUSAAMISEEN OSALLISTUVIEN ROOLIT

Salmivallin (1998, 47) mukaan kiusaamisprosessissa on erilaisia rooleja. Roolilla tarkoitetaan ryhmän jäsenen sosiaaliseen asemaan liittyviä käyttäytymisodotuksia (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 29; Hämäläinen & Sava 1989, 68), eikä yksilö voi valita itselleen haluamaansa roolia (Salmivalli 1998, 49). Kaikki roolit eivät ole yhteiskunnassa samanarvoisia, vaan roolien välisissä suhteissa vallitsee ryhmien tai yksilöiden asettamia eriarvoisia valtarakenteita (Antikainen ym. 2006, 31). Ryhmissä lapsilla muodostuu erilaisia sosiaalisia statuksia (Salmivalli 1998, 14).

Lapsen rooliin kiusaamisprosessissa vaikuttavat muun muassa persoonakohtaiset ja ryhmän vuorovaikutussuhteisiin liittyvät tekijät. Lapsen sosiaalinen asema ryhmässä sekä sosiaalinen ympäristö vaikuttavat hänen omaksumaansa rooliin. Kiusaamisessa esiintyvät roolit saattavat määräytyä persoonallisuuspiirteiden ja aikaisempien kokemusten sekä luokkayhteisössä vallitsevien ominaisuuksien perusteella. Lapsen antama ensivaikutelma on erityisen tärkeä hänen sosiaalisen asemansa näkökulmasta. (Salmivalli 1998, 15, 47, 62, 67.)

Salmivallin (1998, 52) mukaan kiusaamiseen liittyviä rooleja ovat kiusattu, kiusaaja, apuri, vahvistaja, puolustaja ja ulkopuolinen. Cowie ja Myers (2014, 66) nimesivät nettikiusaamiseen liittyviä rooleja, joita olivat kiusaaja, kiusattu ja sivusta seuraaja. Koska nettikiusaamisen rooleja ei ole paljoakaan kuvattu aikaisemmissa tutkimuksissa, lähestymme kiusaajan ja kiusatun roolia enemmän perinteiseen kiusaamiseen liittyvien roolikuvausten kautta.

4.1 Kiusaaja

Shariffin (2008, 16) mukaan kiusaajan toiminta on tarkoituksenmukaista, toistuvaa ja usein säälimätöntä. Kiusaajan roolin on todettu olevan melko pysyvää (Salmivalli 1998, 68). Hamarusen (2008, 13) mukaan kiusaaja kokee kiusatun usein negatiivisessa valossa, mikä johtaa kiusaamiseen. Salmivalli (1998,52) kuvaa kiusaajaa prosessin ”primus moottoriksi”, joka aloittaa kiusaamisen ja saattaa jopa pakottaa muut siihen mukaan. Kiusaajan motiivina kiusata onkin useimmiten vallan tavoittelu (Hamarus 2008, 13). Kiusaamisessa syntyy epätasa-arvoinen valtasuhde, jonka kautta kiusaaja varmistaa oman asemansa paremmuuden (Hamarus 2006, 109; Salmivalli 1998, 30–31;

Shariff 2008, 16). Epätasapaino voi johtua esimerkiksi kiusaajien suuresta määrästä (Hamarus 2008, 12; Salmivalli 1998, 30–31).

Kiusaaminen on tapa, jonka kautta kiusaaja pönkittää asemaansa, tuo itseään esille ryhmässä tai kokee tarvetta dominoida muita (Salmivalli 1998, 31). Myös Espelagen ja Asidaon (2001, 54) mukaan kiusaaja kiusaa saavuttaakseen huomiota ja suosituksen roolin, ja samalla hän tuntee itsensä muita ylempi-arvoiseksi. Kiusaajat pitävätkin itseään usein suosittuina (Cowie & Myers 2014, 70) ja muita kontrolloivina johtajahahmoina (Hamarus 2006, 108), joille ominaista on oman minäkuvan näkeminen viehättävänä, voimakkaana sekä sosiaalisesti pätevänä (Salmivalli 1998, 141). Hamarus (2006, 109) kuvaa kiusaajia rohkeina ja äänekkäinä. Kiusaaja voi nähdä toimintansa luonnollisena, vaikka muiden silmissä hänen toimintansa ei ole oikeutettua (vrt. Hämäläinen & Sava 1989, 70).

Kiusaajat kokevat mielihyvää hallitessaan muita ja kontrolloidessaan sosiaalisia suhteita. Yksin on vaikea kiusata, jonka vuoksi kiusaaja haalii kannattajia ympärilleen. (Hamarus 2006, 108, 109.) Kiusaajan omatuntoa saattaa helpottaa, kun kiusaaja saa muita mukaan kiusaamaan, koska tällöin syyllisyys jakautuu useamman kiusaajan kesken. (Hamarus 2008, 62).

Hamarus (2006, 109) mainitsee kiusaajan motiivina hauskuuden (ks. myös Espelago & Asidaon 2001, 54). Kiusaajan mielestä on hauskaa, jos kiusattu itkee tai pelkää. Kiusaaja ei välttämättä aina edes ymmärrä tekojensa seurauksia. Hän saattaa vähätellä niitä tai syyttää kiusattua ylireagoimisesta, jolloin kiusaaja hakee oikeutta omille teoilleen. (Cowie & Myers 2014, 70, 71.) Kiusaajat saattavat kiusata myös siitä syystä, etteivät itse joutuisi kiusatuiksi. Kiusaajalla itsellään saattaa olla jopa sama heikkous, minkä vuoksi hän kiusaa jotakin toista. (Hamarus 2006, 109.) Toisaalta Espelago ja Asidaon (2001, 54) esittävät kiusaamisen syyksi kiusaajan oman pahan olon ja kiusaaja hakee tällöin kiusaamisella itselleen parempaa oloa.

4.2 *Kiusattu*

Kiusattu on henkilö, joka on joutunut systemaattisesti toistuvan ahdistelun kohteeksi. Kiusaaminen ei kohdistu sattumalta johonkin henkilöön, vaan kiusatuilla on usein tiettyjä piirteitä, joiden vuoksi he joutuvat kiusaamisen kohteiksi. Usein kiusattu on epäsuositussa asemassa, mikä voi olla syy kiusaamiseen tai toisaalta kiusaamisen lopputulos. Kiusatuksi ajautuvatkin lapset, jotka eivät ole muiden ikätoverien suosiossa. (Salmivalli 1998, 52, 63, 98.) Kiusattu kokee kiusaajan toiminnan epätoivottuna ja vastenmielisenä (Shariff 2008, 16).

Kiusaamisessa kiusattu leimautuu koko yhteisön silmissä ja hänelle luodaan toiseuden leima (Hamarus 2008, 134). Kiusattua aletaan pitää arvottomana ja yhä poikkeavampana, jopa itse

kiusaamista kerjäävänä ja ansaitsevana. Koko ryhmä alkaa pitää kiusattua uhrina, jota aletaan kohdella jatkuvasti kiusatun roolin mukaisesti. (Salmivalli 1998, 33, 56.)

Espelagen ja Asidaon (2001, 54) mukaan kiusatuiksi joutuvat fyysisesti ulkonäöltään tai käytökseltään poikkeavat henkilöt. Myös Hamaruksen (2006, 62, 63) mukaan kiusaamisen syynä on usein kiusatun erilaisuus. Kiusattu kuvataan poikkeavana yksilönä, jonka fyysiset ominaisuudet eroavat kulttuurin ihannoimista piirteistä. Kiusattu ei kuulu luokan suosituimpiin oppilaisiin ja he usein joko itse tai yhteisön eristämänä jättäytyvät ryhmän ulkopuolelle.

Salmivallin (1998, 68) mukaan kiusatuksi joutuminen on melko pysyvää ja sama lapsi joutuu kiusatuksi useiden vuosien ajan. Kiusaajan rooli saattaa aiheuttaa kiusatussa ahdistuneisuutta, pelkoa ja vihaa (vrt. Hämäläinen & Sava 1989, 70). Kiusatulle voi aiheutua kiusaamisesta vakaviakin seurauksia. Smith (2016, 144) listaa kiusaamisesta aiheutuviksi seurauksiksi muun muassa alhaisen itsetunnon, masennuksen, psykosomaattiset oireet ja itsemurha-ajatukset.

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Kiviniemen (2015, 77) mukaan tutkijan näkemys kehittyy laadullisen tutkimusprosessin edetessä, ja tutkija tarkentaa kiinnostustaan uusiin näkökulmiin. Kiinnostuimme nettikiusaamisen tutkimisesta aiheen ajankohtaisuuden sekä tulevan työnkuvamme johdosta. Aluksi kiinnostuimme tutkimaan lasten käsityksiä nettikiusaamisesta, mutta lukiessamme aikaisempia tutkimuksia, huomasimme että ilmiötä ei ollut tutkittu juurikaan kiusaamiseen liittyvien roolien näkökulmasta. Tämän vuoksi tarkensimme tutkimusaiheeksi nettikiusaamisen määritelmän lisäksi lasten käsitykset nettikiusaamisen rooleista. Aiheen arkaluonteisuuden vuoksi halusimme tutkia käsityksiä kokemusten sijaan (vrt. Nieminen & Pörhölä 2011, 83).

Asetetut tutkimuskysymykset ovat tärkeä osa tutkimusta, sillä ne kertovat sen mistä aiheesta tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92). Tutkimusongelma tulee olla selkeä ja hyvin rajattu, jolloin ulkopuolisen on mahdollista ymmärtää hankkeen mielekkyys sekä tutkijan kyvykkyys (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 81–82). Nettikiusaamiseen liittyvä aikaisempi tutkimus on keskittynyt pääosin kartoittamaan ja kuvailemaan internetissä tapahtuvaa kiusaamista, jonka avulla on saatu selville tietoa ilmiön yleisyydestä, kuten miten ja missä nettikiusaamista tapahtuu (Huhtala & Herkama 2012, 29).

Koemme, että alla olevien tutkimuskysymysten pohjalta tutkimuksemme aiheetta voi käsitellä riittävän syvällisesti ja perusteellisesti (ks. Hirsjärvi ym. 2008, 83). Aineiston analysoinnin pohjalta alla olevat tutkimuskysymyksemme tarkentuivat kuvaamaan haluamaamme tarkastelunäkökulmaa (ks. Kiviniemi 2015, 77).

1. Miten kuudesluokkalaiset lapset käsittävät nettikiusaamisen?
2. Millaisia käsityksiä kuudesluokkalaisilla lapsilla on nettikiusaajasta?
3. Millaisia käsityksiä kuudesluokkalaisilla lapsilla on henkilöstä, jota kiusataan internetissä?
4. Eroavatko tyttöjen ja poikien käsitykset toisistaan?

6 TUTKIMUKSEN METODOLOGINEN VIITEKEHYS

Toteutamme pro gradu -tutkimuksemme laadullisella tutkimusotteella. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2008, 157) sekä Silverman (2014, 4) toteavat laadullisen tutkimuksen tavoitteeksi todellisen elämän mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvaamisen eikä tunnettujen väittämien todentamiseen. Huuskon ja Paloniemen (2006, 162) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla on vapaus valita käytettävä tutkimusmenetelmä, kunhan tutkija osaa perustella valintansa.

6.1 *Fenomenografia tutkimusstrategiana*

Fenomenografian oppi-isänä pidetyn Martonin (1988, 144) mukaan fenomenografiassa paneudutaan ihmisten ja heitä ympäröivän maailman välisiin suhteisiin. Fenomenografian kohteena ovat tutkittavien käsitysten eroavaisuudet erilaisista arkipäivän ilmiöistä (Huusko & Paloniemi 2006, 162–163; Häkkinen 1996, 5). Valitsimme tutkimusmenetelmäksi fenomenografian, koska tutkimme kuudesluokkalaisten käsityksiä nettikiusaamisesta. Niikko (2003, 7) vahvistaa tutkimusmenetelmävalintaamme toteamalla, että fenomenografia sopii hyvin lasten ja nuorten käsitysten tutkimiseen. Fenomenografian valitsemista käytettäväksi tutkimusmenetelmäksi vahvisti myös Niikon (2003, 7) toteamus, jonka mukaan fenomenografialla halutaan tutkia juuri tutkimushenkilöiden ajatusta, ei käyttäytymistä.

Martonin (1988, 145, 146) mukaan fenomenografian tarkoitus on ihmisen arkiajattelun kuvaaminen eikä sillä pyritä etsimään tieteellisiä totuuksia (ks. myös Huusko & Paloniemi 2006, 165; Häkkinen 1996, 5; Niikko 2003, 25). Uljensin (1989, 30–32) mukaan ihmisten käsityksiä ei voi verrata yleisesti tiedettyyn, vaan tarkoitus on tutkia ilmiön kannalta laadullisesta toisistaan eroavia käsityksiä. Tutkija kuvaa tutkittavien todellisuutta heidän kokemusten ja käsitysten kautta (Niikko 2003, 15–16, 25). Fenomenografiassa ollaan kiinnostuneita siitä, miten ihmisten käsitykset ympäröivästä maailmasta poikkeavat toisistaan (Järvinen & Järvinen 2004, 83; Niikko 2003, 46). Marton (1988, 146) perustelee, että ihmisten erilaiset tavat ymmärtää eri ilmiöitä ovat sellaisenaan arvokkaita tutkia.

Fenomenografiassa ollaan kiinnostuneita toisen asteen näkökulmasta (Järvinen & Järvinen 2004, 83; Marton & Booth 1997, 120; Niikko 2003, 24). Ensimmäisen asteen näkökulmasta puhutaan, kun tutkija kuvaa tutkittavaa ilmiötä omien kokemustensa kautta. Tällöin tutkija kuvaa todellisuutta sellaisena kuin se on. Vastaavasti toisen asteen näkökulmassa tutkija kuvaa tutkittavien tapaa kokea jotakin. Tutkija orientoituu tutkittavien ajatuksiin ja kokemuksiin tutkittavasta ilmiöstä. Toisen asteen näkökulmassa tutkija pyrkii kuvaamaan ilmiöitä tutkittavien erilaisista näkökulmista eli heidän kokemuksista ja käsityksistä. Fenomenografiassa on perusteltua käyttää toisen asteen näkökulmaa, koska se tuo esiin tutkimushenkilöiden kokemukset ja käsitykset, jotka ovat tutkittaville todellisuutta. (Niikko 2003, 24–25.)

Fenomenografisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata tutkittavan ilmiön merkityssisältöjä, jotka muodostuvat ihmisten erilaisista näkökulmista tutkimisaihetta kohtaan. Fenomenografisesta tutkimusaineistosta tutkija pyrkii etsimään tutkittavien ymmärrystä, käsityksiä ja kokemuksia heidän elämismaailmastaan, ja tutkijan tulee olla tarkkana, etteivät hänen omat kokemuksensa sekoitu tutkittavien kokemusten kanssa. (Niikko 2003, 25, 30–31.)

Fenomenografiassa käsitysten nähdään muodostuvan aiemmista kokemuksista ja näin ihminen luo merkityksiä eri asioille (Ahonen 1994, 116; Häkkinen 1996, 23; Niikko 2003, 25, 28). Termillä käsitys fenomenografit tarkoittavat ihmisten tapaa kokea todellisuus ja sitä käytetään synonyymina termille kokemus (Niikko 2003, 26; 46). Täten tutkijan tulee ymmärtää, että eri tutkimushenkilöt voivat nähdä saman ilmiön eri tavalla, koska kokemukset maailmasta ovat henkilökohtaisia (Ahonen 1994, 114; Häkkinen 1996, 14; Niikko 2003, 27; Uljens 1989, 10). Samanlaisille kokemuksille eri henkilöt voivat antaa hyvin erilaisia merkityksiä (Marton 1988, 143–144; Niikko 2003, 23). Huuskon ja Paloniemen (2006, 165) mukaan fenomenografialle on tyypillistä ajatella, että yhteinen todellisuus koetaan yksillöllisesti. Fenomenografiassa ei olla kiinnostuneita siitä, miksi ihmiset prosessoivat asioita eri tavoin, vaan ajattelun sisällön eroavaisuuksista (Niikko 2003, 29). Näin voidaan tuoda näkyväksi ihmisten erilaisia tapoja ymmärtää, käsitteellistää ja jäsentää todellisuutta (Huusko & Paloniemi 2006, 165; Niikko 2003, 17, 24).

6.2 Lomaketutkimus

Lomaketutkimuksen tärkeimpänä vaiheena pidetään lomakkeen suunnittelua, jota ohjaavat tutkimuksen tavoitteet (Ahola 2007, 50). Tutkija tulee suunnitella tarkasti lomakkeessaan käyttämänsä kysymykset, koska ne luovat perustan tutkimuksen onnistumiselle (Valli 2001, 100). Kysymysten asettelua suunnitellessaan tutkijalla tulee olla selkeä näkemys valitusta tutkimusjoukosta. Lomaketta suunnitellessaan tutkijan tulisi määritellä tutkimuksen kannalta

keskeisimmät käsitteet tarkasti, jotta vastaajat tietäisivät, mitä milläkin termillä tarkoitetaan. Tutkijan tulisi myös miettiä, miten hänen lomakkeessa käyttämänsä käsitteet vastaavat tutkimushenkilöiden ymmärrystä. (Ahola 2007, 50, 51, 52.) Jos tutkimushenkilöt eivät ymmärrä kysymyksiä samoin kuin tutkija, voivat tutkimustulokset vääristyä. Tutkimuskysymysten tulisi siis olla riittävän yksiselitteisiä. (Valli 2001, 100.)

Kaikkien vastaajien tulisi ymmärtää kyselylomakkeessa käytettävät kysymykset samalla tavalla. Lisäksi tutkijan tulisi varmistaa, että kysymykset vastaavat haluttuun tietoon ja että tutkittavat pystyvät vastaamaan annettuihin kysymyksiin. Lomaketutkimuksen aineistonkeruu eroaa haastattelusta siinä, että haastattelussa on mahdollisuus korjata väärinymmärryksiä, mutta lomakekysymykset tulisi ymmärtää lukiessa eikä niihin voi palata. (Ahola 2007, 56, 57.)

Ennen lomakkeen kokoamista tutkijan tulisi perehtyä tutkittavaa ilmiötä koskevaan aikaisempaan kirjallisuuteen, jotta hän saisi kattavan kuvan, millaista tietoa aiheesta on jo olemassa (Ahola 2007, 51). Tutkimuslomaketta lähdetään rakentamaan tutkimuksen tavoitteiden ja tutkimusongelmien pohjalta. Lomakkeen rakenteessa tulee huomioida lomakkeen pituus ja kysymysten määrä. Usein tutkimushenkilöt jättävät vastaamatta, jos lomake on liian pitkä. (Valli 2001, 100.)

Kyselylomakkeen hyvinä puolina nähdään muun muassa tutkijan etäisyys. Tutkija ei vaikuta omalla läsnäolollaan vastauksiin, kuten esimerkiksi haastattelutilanteessa. Kyselylomakkeen luotettavuutena pidetään myös sitä, että kaikille tutkimushenkilöille annetut kysymykset ovat täysin samassa muodossa esitettyjä. Kyselylomakkeen heikkoutena taas koetaan väärinymmärrysten mahdollisuus ja se, että tutkimushenkilö ei kykene esittämään tutkijalle tarkentavia kysymyksiä, jos tutkija ei ole itse fyysisesti keräämässä aineistoa (Valli 2001, 101–102.)

6.3 Narratiivinen aineistonkeruu

Laadullisessa tutkimuksesta aineisto voidaan kerätä erilaisten kyselyjen tai haastattelun avulla tai käyttäen tutkimusaineistona erilaisia dokumentteja. Omanelämäkertojen ja erilaisten tekstien käyttäminen aineistona on luontevampaa, kun tutkimusasetelma ei ole niin formaali ja strukturoitu. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.) Fenomenografinen aineisto on usein kirjallisessa muodossa olevia dokumentteja, kuten kirjoitelmia tai haastatteluja (Huusko & Paloniemi 2006, 163–164). Jos tutkijan tarkoituksena on tutkia esimerkiksi tutkittavaan ilmiöön liittyviä käsityksiä ja kokemuksia, Hirsjärvi, ym. (2008, 180) suosittelevat käyttämään aineistonkeruutapana kyselylomakkeita tai haastatteluja.

Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi narratiivisen keruumenetelmän. Narratiivisuus suomennetaan usein sanoilla kertomuksellisuus tai kerronnallisuus. Kertomuksellisuus ajatellaan

usein kertomukseksi eli kertomisen lopputulokseksi, kun taas kerronnallisuudella viitataan koko kertomisen prosessiin. (Heikkinen 2015, 151.) Tässä tutkimuksessa narratiivisuus nähdään kertomuksellisuutena eli tutkimme valmiita, lopputuloksena tuotettuja, kirjoitelmia. Apo (1990, 62) kannattaa kertomusten käyttöä tutkimusaineistona, koska niiden katsotaan ilmentävän kirjoittajiensa ajattelua, käsityksiä ja mielikuvia. Heikkisen (2015, 149) mukaan kertomusten tutkimista on pidetty luontevana tapana tehdä tutkimusta haluttaessa ymmärtää ihmistä ja hänen toimintaansa.

Kirjallisten dokumenttien, kuten tutkimuksessamme kirjoitelmien, käyttöön liittyy aina oletus, että tutkimushenkilön on luontevinta vastata kirjallisesta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 84). Tutkimuksemme aran aiheen vuoksi koimme, että kuudesluokkalaisten on helpompi kirjoittaa käsityksistään kertomusten kautta kuin kertoa niitä haastattelussa tutkijalle. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 84) muistuttavat, että kirjallisessa aineistonkeruussa tulisi huomioida vastaajien ikä ja kirjallinen kapasiteetti. Koimme, että kuudesluokkalainen kykenee vastaamaan kirjoitelmien muodossa.

6.4 Tutkimuksen toteutus

Aloitimme projektin tutustumalla aikaisempiin nettikiusaamiseen liittyviin tutkimuksiin sekä teorian tietoon. Huomasimme, että aikaisempi tutkimustieto liittyi useimmiten nettikiusaamisen yleisyyteen ja missä ja miten nettikiusaamista tapahtuu (ks. Huhtala & Herkama 2012, 29). Kiinnostuimme tutkimaan lasten käsityksiä nettikiusaamisen rooleista ja siitä, onko lasten käsityksissä havaittavissa sukupuolieroja.

Teorian tietoon perehtyneisyyden pohjalta muodostimme temaattiset tutkimuskysymykset, jotka ohjasivat sähköisen kyselylomakkeen kysymysten asettelua (vrt. Kiviniemi 2015, 78). Projektin edetessä tutkimusmenetelmäksemme valikoitui fenomenografia. Fenomenografisessa analyysin ajatellaan usein olevan aineistolähtöinen (Ahonen 1994, 123), mutta toisaalta eri tutkijat ovat aiheesta eri mieltä. Larssonin (1986, 37) mukaan tutkijan on tärkeää tuntea ilmiön teoreettista taustaa, jotta hänelle muodostuu selkeä kuva siitä, mitä on oleellista analysoida. Johansson, Marton ja Svensson (1985, 251) ovat Larssonin kanssa samaa mieltä siitä, että jos tutkittavasta aiheesta on olemassa aikaisempaa tutkimusta, tutkijan ei tarvitse keksiä käsityskategorioita uudestaan.

Omassa pro gradu -tutkielmassamme tutustuimme ilmiötä koskevaan teorian tietoon, joka myös osaltaan ohjasi analyysia, joten emme voi sanoa analyysimme olevan täysin aineistolähtöinen. Hyödynsimme analyysissa osittain aikaisempaa tutkimustietoa muodostaessamme kuvauskategorioita, mutta pyrimme käsittelemään aineistoa mahdollisimman induktiivisesti (ks. Hirsjärvi & Hurme 2011, 136). Koemme, että pro gradu -tutkimustamme voidaan täten pitää

teoriasidonnaisena. Eskolan (2001, 136–137) mukaan laadullinen tutkimusanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen analyysiin. Analyysitapa riippuu tutkijan suhteesta teoriaan. Aineistolähtöisessä analyysissä tutkija muodostaa teorian analyysijohtoisesti. Teoriasidonnaisessa analyysissä on viitteitä teoriasta, mutta teoria ei kuitenkaan suoranaisesti ohjaa analyysia. Teorialähtöisessä analyysissä puolestaan teoria ohjaa vahvasti analyysia ja aineistosta poimitaan teorian kannalta oleellisia ilmauksia.

6.4.1 Aineiston hankinta

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2008, 179) mukaan aineistonkeruutapaan vaikuttaa se minkälaista, mistä ja keneltä tietoa etsitään. Valitsimme sähköisen kyselylomakkeen, koska koimme, että sen käyttö oli helppoa ja mieluista kuudesluokkalaisille tutkittaville. Sähköisen lomakkeen etuna koimme itsellemme sen, ettei meidän tarvitse yrittää tulkita erilaisia käsialoja ja aineisto tallentui automaattomasti sähköiseen tiedostomuotoon.

Ennen varsinaista aineistonkeruuta kävimme testaamassa kyselylomakkeen toimivuutta. Aholan (2007, 64) pitää lomakkeen testaamista tärkeänä osana tutkimusta. Pyysimme neljää tutkimuskohteemme kanssa saman ikäistä lasta vastaamaan lomakkeeseen ja antamaan palautetta vastaamisen pohjalta. Heidän palautteensa pohjalta muokkasimme kyselylomakkeen avointen kysymysten järjestystä ja lisäsimme muutaman vaihtoehdon sosiaalisen median palveluita kartoittavaan kysymykseen. Pro gradu -tutkimuksessa käytetty kyselylomake löytyy liitteestä 1.

Kyselylomakkeemme muodostui kysymyksistä, joihin ei ollut oikeita tai vääriä vastauksia, joten koemme, että tutkimusasetelmaamme voidaan pitää vapaana. Kirjoitelman apukysymyksiä muotoillessamme meidän piti miettiä kysymysten muotoilua, jotta ne eivät ohjailisi tutkittavien kirjoitelmien sisältöä liikaa (ks. Marton 1988, 154). Toisaalta meidän tuli miettiä kysymysten laatua, jotta saisimme tutkimusongelmien kannalta relevanttia tutkimusaineistoa.

Aineistonkeruu tapahtui jokaisen kuudennen luokan omassa koulussa koulupäivän aikana. Vastaaminen vei aikaa 15–45 minuuttia. Jokaisen tutkittavan käytössä oli oma tietokone, jolla vastata kyselylomakkeeseen. Olimme aina itse paikan päällä luokassa, jossa aineisto kerättiin. Ohjeistimme kyselylomakkeeseen kirjautumisessa, mutta emme ohjeistaneet muuten lomakkeen täyttämistä. Muutama tutkittava kysyi tarkentavia kysymyksiä, joihin pyrimme vastaamaan yleisellä tasolla ohjaamatta vastauksia. Koimme, että oma läsnäolomme aineistonkeruun aikana toi kuudesluokkalaisille tutkimusta todellisemmaksi ja he keskittyivät vastaamiseen. Koska olimme itse keräämässä aineistoa, tiedämme, miten aineistonkeruu tapahtui.

Tässä tutkimuksessa käytetty sähköinen kyselylomake sisälsi esitietojen lisäksi kirjoitelmatehtävän, jonka vuoksi aineistokeruumenetelmämme oli narratiivinen. Pyysimme tutkimushenkilöitä kirjoittamaan kirjoitelman kuudesluokkalaisesta Pekasta/Liisasta, joka kiusaa internetissä. Kirjoitelmien tukena oli apukysymyksiä, joiden avulla tutkimushenkilöt kirjoittivat nettikiusaamisesta. Kirjoitelmien kautta tavoitteenamme oli löytää kuudesluokkalaisten käsityksiä nettikiusaamisesta.

6.4.2 Lapset tutkimuksen kohdejoukkona

Laadullisen tutkimuksen aineistoa kuvataan usein vain yhteiskunnan osana, jossa tiivistyneen tutkimuksen kannalta kiinnostavia ominaisuuksia (Pyörälä 1995, 13–14). Fenomenografinen ajattelu pohjautuu ajatukseen, jonka mukaan on mahdollista muodostaa tietyn yhteisön, kulttuurin tai yhteiskunnan parista joukkoa kuvaavia olettamuksia (Huusko & Paloniemi 2006, 165). Fenomenografian tarkoituksena on tutkia tietyn ihmisryhmän käsityksiä ja tämän vuoksi aineistonkeruu kohdennetaan tiettyyn, tarkoin valittuun ryhmään (Niikko 2003, 46).

Laadullisessa tutkimuksessa ei ole määritelty tarkasti sopivaa tutkimusjoukon kokoa, vaan joskus yksikin tutkimushenkilö voi riittää riippuen tutkimuksen luonteesta. Tutkimusjoukon kokoon vaikuttavat muun muassa tutkimuksen näkökulma ja tutkimuskysymykset. (Hirsjärvi ym. 2008, 176; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.) Tutkijan valitessa kenttä, jossa tutkimus toteutetaan, esimerkiksi koululuokka, vaikuttaa aineiston kokoon automaattisesti koululuokan oppilasmäärä (Hirsjärvi ym. 2008, 176–177). Laadullisessa tutkimuksessa onkin tärkeää, että tutkimuskohteiksi valitut henkilöt valitaan tarkoituksenmukaisesti niin, että tutkittavilla on kokemusta ja tietoa tutkittavasta asiasta. (Hirsjärvi ym. 2008, 160, 176; Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.) Kun kohdejoukko on valittu tietoisesti, puhutaan harkinnanvaraisesta otoksesta, jossa tutkijan omat kriteerit määrittävät, millainen tutkimusjoukko muodostuu (Metsämuuronen 2006a, 45; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a).

Usein lapsia pidetään tutkimuskohteena erityisenä, koska heitä ei voida tutkia samoin kuin aikuisia. Lapset eroavat aikuisista ajattelun ja ymmärryksen kehittymättömyyden vuoksi, jonka vuoksi heidän kykyynsä tuottaa luotettavaa tietoa on suhtauduttu epäilevästi. Tämän vuoksi lapsia tutkittaessa on haastateltu useimmiten lasten huoltajia tai muita heidän parissan toimivia aikuisia. Aikuisia pidetäänkin lapsia luotettavampana lähteenä, koska lasten kykyä erottaa todellinen ja mielikuvitusmaailma epäillään. Lapsia tutkittaessa myös tutkijalta edellytetään taitoa tavoittaa lapsen maailma. (Ritala-Koskinen 2001, 145, 147, 152.) Myös Niemisen ja Pörhölän (2011, 83)

mukaan lapset ovat haastavia tutkimuskohteena, ja he ovat ikänsä puolesta tutkijan kanssa eri asemassa.

Niemisen (2010, 33) mukaan tutkijan tulee aina kertoa lapselle, mistä tutkimuksessa on kyse. Tutkijan on hyvä kertoa lapselle myös, että lapsen nimeä ei julkaista missään tutkimukseen liittyvässä dokumentissa (Korhonen 2003, 37). Ritala-Koskinen (2001, 152, 153) lisää, että tutkijan tulee motivoida lapset tutkimukseen ja lasten motivointia edesauttaa, kun heille kerrotaan miksi juuri heidän tietonsa ovat arvokkaita tutkimuksen kannalta.

Lapsen vastaukset eivät välttämättä ole yhtä kattavia kuin aikuisen. Tutkijan tulisi kuitenkin välttää johdattelemasta lasta haluamiinsa vastauksiin. Lapselle on hyvä myös kertoa, että kysymyksiin voi vastata parhaaksi katsomallaan tavalla eikä ole olemassa ainoastaan tietynlaisia oikeiksi katsottuja vastauksia. Kysymysten on tärkeää olla helposti lapselle ymmärrettäviä ja tarpeeksi lyhyitä. Lapselle tulisi antaa aikaa rauhassa miettiä vastauksiaan. Joskus tutkija saattaa joutua esittämään tarkentavia kysymyksiä, mutta silloinkin tulisi pitää mielessä, että tarkentavat kysymykset eivät johdattelisi lasta vastaamaan tutkijan haluamalla tavalla. (Korhonen 2003, 38.)

6.4.3 Tutkimukseen osallistuneet

Metsämuurosen (2006a, 45) mukaan tutkija valitsee tutkimuksensa kohdejoukon oman kiinnostuksensa mukaan. Tutkijan omat mielenkiinnon kohteet vaikuttavat tutkimusaineiston hankintaan ja hankintaa rajaa tutkijan valitseman näkökulman pohjalta valittu tutkimuskenttä (Kiviniemi 2015, 77; Metsämuuronen 2006a, 45; Pyörälä 1995, 18). Halusimme kohdistaa tutkimuksemme alakouluikäisiin, koska valmistumme luokanopettajan ammattiin. Valintaamme tutkia juuri lasten käsityksiä tuki Beranin ja Lin (2007, 25) toteamus, jonka mukaan lapset ovat aikuisia tietoisempia nettikiusaamisesta.

Valitsimme tutkimuksemme kohdejoukoksi neljä kuudesluokkaa. Ritala-Koskinen (2001, 147) pohtii lasten tutkimisen haasteina sen, miten lapsista saataisiin esiin tutkimuksen kannalta oleellinen tieto. Koimme kuitenkin, että kuudesluokkalaisten ajattelukyky on kehittynyt tarpeeksi ja hän on riittävän kypsä kuvaamaan omia käsityksiään.

Oman kokemuksemme mukaan sen ikäisistä lapsista jo suurimmalla osalla on älypuhelin tai mahdollisuus käyttää internetiä. Hapon (2013, 26) mukaan jo neljä vuotta sitten 10–12-vuotiasta 99 % käytti internetiä ja 99 % lapsista oli oma kännykkä, joista lähes puolella oli internetyhteys. Täten koimme kuudesluokkalaisten sopivaksi kohdejoukoksi tutkimuksemme. Halusimme varmistaa tutkimusjoukkomme sopivuutta, joten kysyimme kyselylomakkeen esitiedoissa kuudesluokkalaisten omista teknologisista laitteista ja sosiaalisen median käytöstä.

Tutkimushenkilöistämme lähes kaikilla (98,9 %) oli älypuhelin ja noin puolella oli käytössä tabletti (64,5) tai oma tietokone (45,2 %), joilla he käyttivät sosiaalista mediaa.

Kowalskin ja Limberin (2007, 23) mukaan lapset ja nuoret käyttivät kännyköitään ja omia tietokoneitaan myös kiusatakseen internetissä. Kuudesluokkalaisten sopivuutta kohdejoukoksi tutkimuksessamme tukee Monksin ym. tutkimus (2012, 482, 486), jonka mukaan 10–11-vuotiaat ovat kokeneet nettikiusaamisen eri muotoja enemmän kuin heitä nuoremmat lapset.

Koska kohdejoukkomme koostui alaikäisistä lapsista, keräsimme luokanopettajien välityksellä huoltajilta luvat tutkimukseen osallistumiselle (Kuula 2011, 100–102). Huoltajille lähetetty kirje on liitteessä 2. Tämän lisäksi tarvitsimme tutkimuksen toteuttamista varten tutkimusluvat kaupungilta. Emme tienneet ennen luokissa tapahtuvaa aineiston hankintaa, kuinka moni kuudesluokkalainen saisi osallistua tutkimukseemme. Varmistaaksemme, että tutkittavien määrä on riittävä ja aineisto kattava, päätimme tutkimusjoukon kooksiksi neljä eri kuudesluokkaa (vrt. Pyörälä 1995, 20). Tähän pro gradu -tutkimukseen osallistui lopulta 93 kuudesluokkalaista, joista 46 oli poika ja 47 oli tyttöjä. Halusimme myös varmistaa suurella tutkimusjoukon määrällä, että saamme riittävästi aineistoa, jos oppilaiden kirjoitelmat olisivat jääneet sisällöltään varsin niukoiksi.

6.5 Fenomenografinen aineiston analysointi

Käytimme pro gradu -tutkimuksessamme fenomenografista analyysimenetelmänä. Niikon (2003, 7) mukaan tutkijoiden keskuudessa vallitsee useita erilaisia käsityksiä fenomenografiasta. Toiset tutkijat pitävät fenomenografiaa pelkkänä analyysimenetelmänä, kun taas toisten mukaan fenomenografialla on vankat teoreettiset perusteet metodologisena tutkimusmenetelmänä (Häkkinen 1996, 15). Huusko ja Paloniemi (2006, 163) ovat puolestaan sitä mieltä, että fenomenografia voidaan ymmärtää sekä tutkimusta ohjaavana suuntauksena, että tutkimus- ja analyysimenetelmänä.

Laadullisen aineiston analyysitekniikat ovat hyvin tutkijariippuvaisia, eikä yhtä ainoa oikeaa tekniikkaa ole (Hirsjärvi & Hurme 2011, 136; Silverman 2014, 7). Niikko (2003, 32, 40, 47) toteaa, ettei fenomenografisella analyysillä ole yhtä oikeaa menettelytapaa, mutta sille on ominaista analyysin jatkuminen koko aineistonkeruun ajan ja tutkijan tulee olla jatkuvassa vuorovaikutuksessa aineistonsa kanssa. Aineiston käsittelyn tarkoituksena on luoda niin sanottuja kuvauskategorioita (Metsämuuronen 2006b, 109).

Niikko (2003, 33) esittää Uljensia (1991) mukailleen yhden fenomenografisen analyysitavan, joka koostuu neljästä eri vaiheesta. Käytimme tässä pro gradu -tutkimuksessa Niikon kuvaamaa fenomenografista analyysimallia. Analyysin jokainen vaihe on merkityksellinen ja vaikuttaa seuraavissa vaiheissa tehtyihin valintoihin. (Häkkinen 1996, 39; Marton 1988, 155.)

Analysoinnin ensimmäinen vaihe aloitetaan aineistoon huolellisesti tutustumalla ja lukemalla se läpi moneen kertaan. Lukemisen taustalla ovat tutkimuskysymykset, joiden kautta tutkija hahmottaa tutkittavien kokonaiskäsitteen. (Niikko 2003, 33.) Aloitimme oman aineiston analysoinnin muuttamalla kirjoitelmat Excel-muotoisesta tekstistä yhtenäisiksi kirjoitelmiksi, jotta niitä oli helpompi lukea. Aineiston tutustumisen ja lukemisen pohjalta tutkimusaineistomme muodostui 72 kirjoitelman suuruiseksi, joista 41 oli tyttöjen ja 31 poikien kirjoitelmaa. Alkuperäisesti aineiston määrästä rajautui pois 21 kirjoitelmaa joko niiden asiattoman sisällön tai aineiston saturaation vuoksi. Aineiston kylläntymispisteestä käytetään nimitystä saturaatiopiste, ja se on saavutettu, kun aineiston uusista tapauksista ei voi nostaa esiin enää uusia piirteitä tai aineisto alkaa toistaa itseään (Pyörälä 1995, 20; Tuomi & Sarajarvi 2009, 87). Analysoimme jäljelle jääneitä tyttöjen ja poikien kirjoitelmia erikseen.

Fenomenografisessa tutkimuksessa aineiston analysoinnissa keskitytään siinä muodostettuun kokonaisuuteen eikä painoteta yksittäisiä vastauksia. (Häkkinen 1996, 39; Marton 1988, 155.) Analyysin ensimmäisen vaiheen lukemisen tarkoituksena on poimia aineistosta analyysiyksiköitä eli ilmauksia, jotka voivat olla aineistoissa esiintyviä sanoja, lauseita tai tekstin kappaleita. Analyysissa ei keskitytä tutkimushenkilöihin, vaan heidän ilmauksiin ja ainoastaan aineistosta nostetut merkitykset kiinnostavat tutkijaa. (Niikko 2003, 33.) Tutkimuksemme analyysissa emme käsitelleet kirjoitelmia enää kokonaisina tarinoina, vaan poimimme kirjoitelmista tutkimuskysymyksiin peilaten yksittäisiä sanontoja ja sanoja. Luimme kirjoitelmia peilaten kerrallaan yhteen tutkimuskysymykseen ja esimerkiksi ensimmäisenä poimimme nettikiusaamiseen määritelmään liittyviä ilmauksia. Sen jälkeen kävimme kirjoitelmat läpi kiusaaja-näkökulmasta ja lopuksi kiusattu-näkökulmasta. Ensimmäisessä vaiheessa löytämämme merkitykselliset ilmaukset muodostivat pohjan analysoimme seuraavalle vaiheelle (ks. Niikko 2003, 33).

Analyysin toisessa vaiheessa tutkija etsii merkityksellisiä ilmauksia ja ryhmittelee niitä teemoiksi (Niikko 2003, 34). Häkkinen (1996, 42) kuvaa analyysin toista vaihetta ilmausten vertailuksi, joten merkityksellisten ilmausten poimimisen jälkeen lajittelimme ilmaukset omiin luokkiinsa. Tutkijan tarkoituksena on etsiä ilmauksista yhtäläisyyksiä, eroja ja mahdollisia harvinaisuuksia ja rajatapauksia (Niikko 2003, 34). Luokittelimme ilmaukset samankaltaisuuksien perusteella yhtäläisiksi teemoiksi. Luokittelimme ensin nettikiusaamisen määritelmään liittyvät ilmaukset, sitten kiusaaja- ja kiusattu-näkökulmiin liittyvät. Luokittelu tapahtui aineistolähtöisesti emmekä peilanneet teemoittelua aikaisempaan teoriatietoon (ks. Ahonen 1994, 123). Kaikki teemat on esitetty luvun 7 taulukoissa.

Analyysin kolmannessa vaiheessa on tarkoituksena muodostaa teemoittelun pohjalta kategorioita sekä määrittää kategorioiden väliset rajat (Niikko 2003, 36). Eri kategoriat eivät saa

sisältää yhtäläisyyksiä ja ne eivät saa mennä päällekkäin muiden kategorioiden kanssa, mutta niiden tulee liittyä toisiinsa, jotta ne muodostavat ilmiön kannalta oleellisen rakenteen (Marton 1988, 147, 155). Toisen vaiheen teemoittelun jälkeen muodostimme ensin nettikiusaamisen ominaispiirteisiin ja määritelmään liittyvien teemojen pohjalta kategoriat, ja tarkastimme, etteivät eri kategoriat sisällä yhtäläisiä teemoja. Kategorisoinnin aikana jouduimme jonkin verran muokkaamaan teemoittelua, jotta eri kategorioissa ei olisi yhtäläisyyksiä. Esimerkiksi huomasimme ilmausten ”lähettämällä ilkeitä viestejä (kiusatulle)” ja ”lähettämällä tyhmiä kuvia sinusta” kuuluvan eri kategorioihin, koska ensimmäinen kohdistui suoraan kiusattuun, mutta toisesta ilmauksesta kiusattu ole välttämättä edes tietoinen. Kaikki kategoriat on esitetty luvussa 7 olevissa taulukoissa.

Analyysin neljännessä eli viimeisessä vaiheessa tutkija pyrkii yhdistämään kategorioita teoriasta otettujen perusteiden mukaan ja muodostaa näin ylemmän tason kategorioita. Nämä ylemmän tason kategoriat eli kuvauskategoriat muodostuvat siis tutkittavien käsityksistä ja kokemuksista sekä peilauksesta teoriaan. (Niikko 2003, 35–37.) Muodostimme kuvauskategorioita yhdistämällä kategorioita. Nimesimme kuvauskategoriat ensin oman tulkintamme mukaan, mutta löytäessämme esimerkiksi Vandeboschin ja van Cleemputin (2009, 1352) tutkimuksesta nettikiusaamisen jaottelun, huomasimme että sama jaottelu sopii myös meidän analyysimme kategorioiksi.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen pohjautuvat nettikiusaamiseen liittyvät kuvauskategoriat olivat nettikiusaamisen ominaispiirteet sekä suora ja epäsuora nettikiusaaminen. Toinen tutkimuskysymys koski nettikiusaajaa ja tähän pohjautuen muodostamamme kuvauskategoriat olivat nettikiusaamiseen johtavat syyt, nettikiusaajan ominaispiirteet sekä nettikiusaamisen aiheuttamat tunteet. Kolmannen tutkimuskysymyksen myötä teimme nettikiusattuun liittyvät kuvauskategoriat, joita olivat nettikiusaamisen kohde, nettikiusatun ominaispiirteet sekä nettikiusaamisesta johtuvat tunteet kiusatussa. Kaikki kuvauskategoriat ovat nähtävissä luvussa 7 olevissa taulukoissa.

Kuvauskategoriat voidaan jakaa horisontaalisesti, vertikaalisesti ja hierarkkisesti. Kun kuvauskategorioiden jakamisessa käytetään horisontaalista jaottelua, kategoriat ovat tasavertaisia ja samanarvoisia. Vain kategorioiden sisällöt eroavat toisistaan. (Järvinen & Järvinen 2004, 85; Niikko 2003, 38; Uljens 1989, 47.) Koimme, että tässä pro gradu -tutkimuksessa jokainen kategoria on yhtä arvokas eikä niitä voida arvioida paremmuusjärjestykseen. Täten tutkimuksessamme on käytössä horisontaalinen jaottelu.

7 TULOKSET

Tässä pro gradu -tutkimuksessa on tarkoituksena kuvailla lasten arkipäiväisiä käsityksiä nettikiusaamisesta ja sen rooleista tutkittavien kirjoitelmien pohjalta. Tulokset muodostuvat nettikiusaamisen määritelmästä sekä kiusaajan ja kiusatun kuvailuista sisältyvistä kuvauskategorioista. Fenomenografisen analyysin pohjalta tehdyt kuvauskategoriat muodostavat fenomenografisen tutkimuksen päätulokset (Marton 1988, 146). Viimeiseen tutkimuskysymykseemme pohjautuen esitämme poikien ja tyttöjen tulokset erikseen. Pyrimme kirjoittamaan tulokset fenomenografialle tyypillisesti arkikielellä, jotta niistä välittyisi tutkimushenkilöiden käsitykset (ks. Niikko 2003, 39).

7.1 *Nettikiusaamisen määritelmä*

Ensimmäisen tutkimuskysymyksemme tarkoituksena oli selvittää, miten kuudesluokkalaiset käsittävät nettikiusaamisen. Kuudesluokkalaiset määrittivät nettikiusaamisen enimmäkseen kiusaamismuotojen kautta, mutta kirjoitelmissa esiintyi myös nettikiusaamisen erityispiirteitä kuvaavia ilmauksia. Nettikiusaamisen määritelmän kuvauskategorioiksi muodostuivat nettikiusaamisen ominaispiirteet sekä suora ja epäsuora nettikiusaaminen. Tässä kappaleessa kerromme myös kirjoitelmissa mainituista sosiaalisen median palveluista, joissa nettikiusaamista tutkittavien mukaan esiintyi.

7.1.1 *Nettikiusaamisen ominaispiirteet poikien mukaan*

Poikien määrittämät nettikiusaamisen ominaispiirteet löytyvät taulukosta 1. Taulukkoon 1 on koottu myös ilmausten määrät, teemat, kategoriat sekä kuvauskategoria.

TAULUKKO 1. Nettikiusaamisen ominaispiirteet poikien mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
2	internetin välityksellä	Tapahtuu internetissä	Nettikiusaamisen ominaispiirteet (Hinduja & Patchin 2014, 2–3)
5	nimettömyys	Anonymiteetti	
5	jatkuvaa toimintaa	Toistuvuus	
2	henkistä satuttamista	Psyykkinen vahingoittaminen	
1	ei katsoen suoraan silmiin	Helppous	
1	ei uskalla kasvotusten		
1	ei huomaa miltä kiusatusta tuntuu		
13	useita silminnäköitä	Yleisön laajuus	
9	1-2 silminnäköitä		
7	ei silminnäköitä		

Poikien kirjoitelmissa esiintyi samoja ominaispiirteitä kuin Hinduja ja Patchinin (2014, 2, 3) nettikiusaamisen määritelmässä. Hinduja ja Patchinin (2014, 2, 3) mukaan nettikiusaaminen tapahtuu tietoisesti tietoteknisten laitteiden kautta ja sille ominaisia piirteitä ovat anonymiteetti, toistuvuus, maailmanlaajuinen yleisö sekä helppous, koska ei tarvitse nähdä uhrin välitöntä reaktiota.

Tutkimukseen osallistuneiden poikien mukaan nettikiusaaminen tarkoitti internetin kautta tapahtuvaa jatkuvaa kiusaamista, joka satuttaa henkisesti. Nettikiusaaja voi olla tuntematon ja toimia täysin anonyymisti.

sitä että haukutaan tai ärsytetään jatkuvasti (Poika 16)

Se tarkoittaa, että joku ihminen vaikka haukkuu nimittelee tai satuttaa henkisesti. Jossain tietyssä sosiaalisessa mediassa. (Poika 56)

Ventovieras tai tuttu kiusaa jatkuvasti internetin kautta (Poika 54)

Voit esiintyä tuntemattomana netissä ja sanoma muille mitä tahansa (Poika 5)

Kowalskin ja Limberin (2007, 27) tutkimuksessa anonymiteetti koettiin vakavana uhkana, mutta toisaalta se lisäsi nettikiusaamisen houkuttelevuutta. Myös pro gradu -tutkimuksessamme pojat käsittivät nettikiusaamisen perinteistä kiusaamista helpommaksi, koska sitä ei tarvinnut tehdä kasvotusten ja sen oli mahdollista tehdä nimimerkin takaa tai täysin anonyymisti. Toisaalta pojat mainitsivat nettikiusaamisen helppoudeksi kiusaajan ja kiusatun välisen etäisyyden, jonka vuoksi kiusaaja ei tullut tietoiseksi kiusatussa aiheuttamistaan tunteista.

Se on asia mitä uskaltaa sanoa netissä toiselle, mutta ei katsoen suoraan silmiin (Poika 10)

Pekka haluaa aiheuttaa vanhalle luokkalaiselleen paha mieltä netin kautta koska ei uskalla naamatusten (Poika 54)

Hänestä se on kivaa, sillä hän saa haukkua ja valehdella anonyymisti (Poika 44)

Tutkimukseen osallistuvien poikien mukaan nettikiusaamisella oli laaja yleisö, ja lähes puolessa kirjoitelmissa laaja yleisö oli huomannut kiusaamisen. Jos nettikiusaamisen oli joku huomannut, se oli useimmiten kiusatun ja kiusaajan kaverit, luokkalaiset tai muut internetin käyttäjät. Poikien käsitystä laajasta yleisöstä tukee Vandeboschin ja van Cleemputin (2009, 1351) toteamus, jonka mukaan perinteinen kiusaaminen tapahtuu pääasiassa tutussa sosiaalisessa ryhmässä, kun taas nettikiusaamisella on laaja, tuntematon yleisö. Poikien kirjoitelmissa mainittiin myös yksittäisinä kiusaamisen huomanneina henkilöinä opettaja tai kiusatun vanhemmat tai toisaalta kukaan ei ollut huomannut kiusaamista.

[...] hän saa sillä paljon huomioita (Poika 46)

muut netin ja somen käyttäjät (Poika 52)

Vanhemmat oli huomannut kiusaamista koska poika oli tosi hiljainen (Poika 56)

Moni Pekan ja kiusatun luokkalaiset on huomannut hänen kiusaamisensa, kuten Pekan kaverit, jotka ovat jo ymmärtäneet, että hän on mennyt jo liian pitkälle. (Poika 68)

kukaan ei ole huomannut sitä sillä kiusattu ei uskalla kertoa kiusaamisesta. (Poika 44)

7.1.2 Nettiukiusaamisen ominaispiirteet tyttöjen mukaan

Tyttöjen määrittämät nettikiusaamisen ominaispiirteet ovat taulukossa 2. Taulukossa 2 on esitetty myös ilmausten määrät, teemat, kategoriat sekä kuvauskategoria.

TAULUKKO 2. Nettikiusaamisen ominaispiirteet tyttöjen mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
12	internetin välityksellä	Tapahtuu internetissä	Nettikiusaamisen ominaispiirteet (Hinduja & Patchin 2014, 2–3)
1	sähköisesti		
3	sosiaalisessa mediassa		
11	nimettömyys	Anonymiteetti	
1	jatkuvaa toimintaa	Toistuvuus	
3	tahallisesti	Tarkoituksenmukaisuus	
1	vahingossa		
2	henkistä satuttamista	Psyykinen vahingoittaminen	
4	ei uskalla kiusata kasvojen	Helppous	
1	ei ole hyviä sosiaalisia taitoja		
2	ei tarvitse näyttää kasvojaan		
2	ei ehkä huomaa seurauksia		
20	useita silminnäkiä	Yleisön laajuus	
8	1-2 silminnäkiä		
10	ei silminnäkiä		

Tyttöjen kirjoitelmissa esiintyi myös samoja ominaispiirteitä kuin Hinduja ja Patchinin (2014, 2–3) nettikiusaamisen määritelmässä. Tutkimukseen osallistuneiden tyttöjen mukaan nettikiusaaminen oli toistuvaa ja tarkoituksenmukaista internetissä tapahtuvaa kiusaamista, joka satutti henkisesti.

Sitä, että netissä/somessa haukutaan, nimitellään tai muuten henkisesti loukataan toista ihmistä. (Tyttö 21)

Nettikiusaamista on toistuvasti ilkeiden viestien lähettely ja toisesta juoruaminen netissä (Tyttö 25)

Sitä että jollekin toiselle aiheutetaan pahaa mieltä sähköisesti, nimellä tai ilman, vahingossa tai tarkoituksella (Tyttö 92)

Pekka haluaa tahallisesti aiheuttaa muille pahaa mieltä (Tyttö 21)

Nettikiusaaminen kuvattiin kiusaajalle helpoksi, koska sitä oli mahdollista tehdä nimettömästi eikä kiusaamisen kohdetta tarvinnut kohdata kasvojen. Täten nettikiusaaminen mahdollisti myös epäsosiaalisen ja ujon henkilön toimimisen kiusaajana. Tytöt ajattelivat, että nettikiusaamiseen oli vaikeampi puuttua kuin perinteiseen kiusaamiseen, ja se saattoi olla kiusatulle pahempaa, koska hän ei välttämättä edes tiennyt, kuka kiusaaja oli.

Nettikiusaamisen yksi huonoin puoli on se, että sitä voi tehdä anonyyminä (Tyttö 91)

Sitä että jotain henkilöä kiusataan sillä tavalla, että ei sano pahasti kasvotusten, vaan esimerkiksi haukkuu instagramissa (Tyttö 35)

Pekka kiusaa netissä, koska hän ei uskalla kiusata ketään kasvotusten (Tyttö 41)

Siihen on vaikeampi puuttua kuin tavalliseen kiusaamiseen ja se on myös kauheampaa kun ei tiedä kuka kiusaaja on (Tyttö 30)

Pahalta sillä hän [kiusattu] ei välttämättä edes tiedä kuka häntä kiusaa netissä koska kaikki eivät ole omalla nimellään netissä (Tyttö 12)

Nettikiusaamisessa kiusaajan ja kiusatun välisestä etäisyydestä johtuen kiusaaja ei välttämättä tullut tietoiseksi uhrin välittömästä reaktiosta. Myös Kowalski ja Limber (2007, 23) ovat todenneet nettikiusaamisen ominaispiirteeksi sen, että kiusaaja ei näe vastaanottajassaan aiheuttamia tunnereaktioita.

Hän ei ehkä huomaa mitä se voi aiheuttaa kiusatulle (Tyttö 11)

Pekka kiusaa netissä koska hänen kaveri porukka kiusaa myös ja ei tiedä miltä kiusatusta tuntuu (Tyttö 85)

Suurimmassa osassa tyttöjen kirjoitelmista nettikiusaamisella koettiin olevan laaja yleisö. Tyttöjen mukaan nettikiusaamisen huomasi useimmiten kiusatun ja kiusaajan kaverit tai luokkalaiset. Osassa kirjoitelmista nettikiusaamisen oli huomannut vain yksittäinen henkilö, joka tutkimukseen osallistuneiden tyttöjen mukaan oli useimmiten kiusatun ystävä. Myös Lindfors, Kaltiala-Heino ja Rimpelä (2012, 5) ovat todenneet, että nettikiusaamisen havaitsi usein kiusatun ystävä. Tutkimushenkilöidemme mukaan nettikiusaaminen jäi joskus kokonaan huomaamatta. Patchinin ja Hindujan (2006, 154) mukaan internetin monet väylät voivat hankaloittaa nettikiusaamisen havaitsemista.

On [huomannut] koulun opettajat, kiusatun perhe, kiusaajan kaverit ja koko muu luokka. (Tyttö 65)

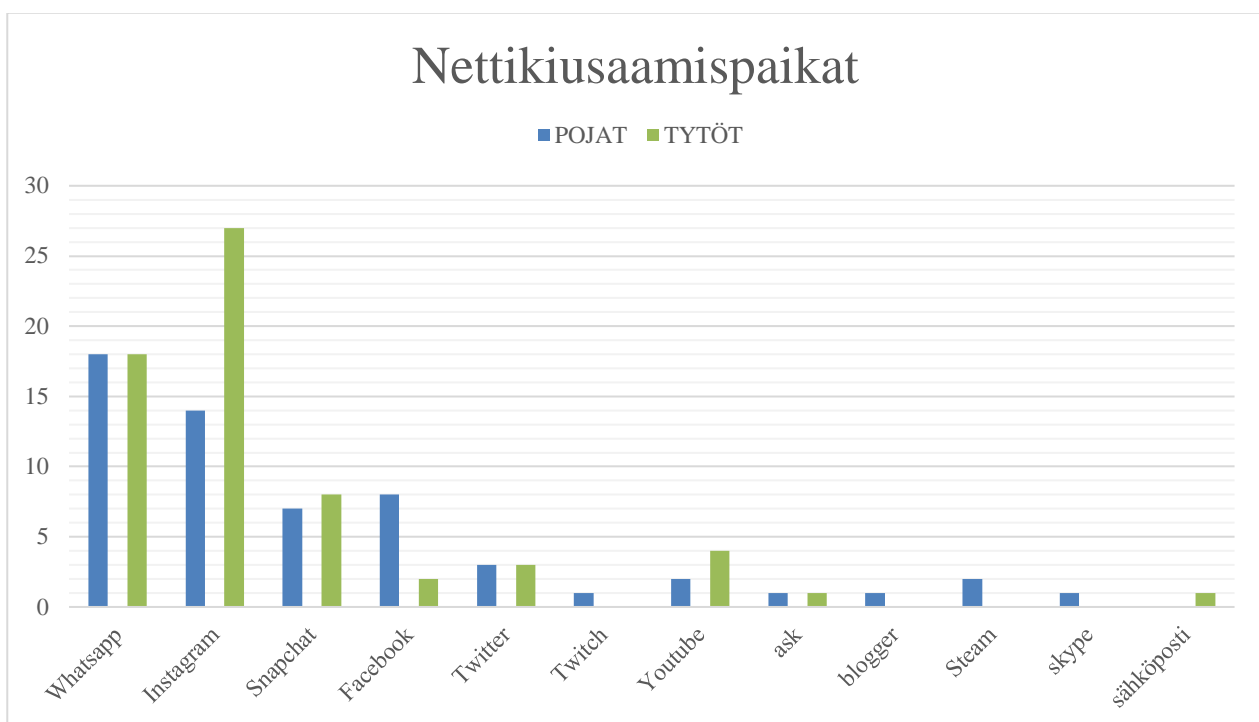
Kiusattavan kaverit ovat huomanneet koska kiusaaja kommentoi ilkeitä kommentteja kiusattavan kuviin instagramissa (Tyttö 9)

Elina, kiusatun paras kaveri [on huomannut] (Tyttö 36)

ei ole [huomannut], koska kiusattu ei uskalla kertoa kun hänestä tuntuu että kiusaaja satuttaa häntä (Tyttö 47)

7.1.3 Palvelut, joissa nettikiusaamista tapahtuu

Monissa kuudesluokkalaisten kirjoitelmissa mainittiin eri sosiaalisen median palveluita, joissa nettikiusaaminen oli mahdollista. Poikien kirjoitelmat sisälsivät useampia eri sosiaalisen median palveluja kuin tyttöjen kirjoitelmat. Nettikiusaamiseen soveltuvimmat sosiaalisen median palvelut olivat sekä tyttöjen että poikien kertoman mukaan viestintäsovellus WhatsApp ja kuvien jakopalvelu Instagram (kuvio 1). Instagram oli tyttöjen mukaan suosituin paikka kiusata. Pojilla yleisin kiusaamispaikka oli WhatsApp. Poikien kirjoitelmissa esiintyi myös esimerkiksi verkkovuorovaikutteinen peliohjelma Steam, jota tytöillä ei esiintynyt lainkaan.

KUVIO 1. Kiusaamispaikat internetissä.

Kuviossa 1 on tyttöjen ja poikien kirjoitelmissa esiintyneet nettikiusaamispaikat. Myös Hinduja ja Patchin (2014, 2) toteavat nettikiusaamista esiintyvän nuorten yleisimmin käyttämässä sosiaalisen median palveluissa, kuten Instagramissa, Snapchatissa, Twitterissa ja Youtubessa sekä peliympäristöissä. Hamarus (2012, 40) toteaa nettikiusaamista esiintyvän myös sosiaalisen median palveluissa, kuten Facebookissa sekä sähköpostin ja tekstiviestien välityksellä, chateissa, blogeissa, kuvagallerioissa ja nettipeleissä.

Pro gradu -tutkimuksemme kohdejoukkona olevat kuudesluokkalaisten käyttivät itse samoja sosiaalisen median palveluita, joita he nimesivät myös otollisiksi nettikiusaamispaikoiksi.

Kuudesluokkalaisten käytetyimmät sosiaalisen median palvelut olivat Whatsapp, Instagram ja Snapchat. Suurin osa kuudesluokkalaisista kertoi käyttävänsä myös videopalvelu Youtubea, mutta vain muutama tyttö mainitsi sen otolliseksi kiusaamispaikaksi. Facebookia ei kertonut tutkittavista kovin moni käyttävän, mutta erityisesti pojat nimesivät sen mahdolliseksi kiusaamispaikaksi.

7.2 Suora ja epäsuora nettikiusaaminen

Aineiston analysoinnin pohjalta kiusaamismuodot jakoutuivat kahteen kuvauskategoriaan, jotka nimesimme Vanderboschin ja van Cleemputin (2009, 1352) mukaan suoraan ja epäsuoraan nettikiusaamiseen. Suoran nettikiusaamisen muotoja olivat sanallinen loukkaus, sanallinen uhkailu, loukkaavat kuvat ja eristäminen. Epäsuoran nettikiusaamisen muotoja olivat juorujen levittäminen, toisena henkilönä esiintyminen sekä epäasialliseen toimintaan kannustaminen.

7.2.1 Suora ja epäsuora nettikiusaaminen poikien mukaan

Poikien vastauksista 69 prosenttia oli suoraa ja 31 prosenttia epäsuoraa nettikiusaamista. Taulukossa 3 on esitetty suoran ja epäsuoran nettikiusaamisen jaottelu alempiin kategorioihin, teemoihin sekä aineistossa esiintyneiden ilmausten määriin.

TAULUKKO 3. Suoran ja epäsuoran nettikiusaamisen kategorisointi poikien mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
27	haukkuu ja nimittelee	Sanallinen loukkaus	Suora nettikiusaaminen (Vandebosch & van Cleemput 2009, 1352)
4	lähettää ilkeitä viestejä		
2	kirjoittaa tyhmiä kommentteja		
1	lähettää kiusatulle kuvia	Loukkaavat kuvat	
1	lisätä kuvia someen		
2	uhkailla ja kiristää	Sanallinen uhkailu	
3	syрjiä	Eristäminen	
1	poistaa ryhmistä ilman syytä		
9	levittää väärää tietoa	Juorut	Epäsuora nettikiusaaminen (Vandebosch & van Cleemput 2009, 1352)
5	levittää muiden ihmisten kuvia		
2	ilman lupaa kuvien ottaminen ja jakaminen		
2	trollata	Epäasialliseen toimintaan tukeminen	

Suurin osa kuudesluokkalaisista pojista käsitti nettikiusaamisen sanallisena loukkaamisena. Sanallinen loukkaus oli poikien kuvaamana haukkumista loukkaavilla sanoilla ja ilkeiden viestien sekä kommenttien lähettämisenä. Myös Waden ja Beranin (2011, 50) tutkimuksessa lasten käyttämistä nettikiusaamismuodoista haukkuminen oli eniten käytetty. Heidän tutkimuksessaan meidän tutkimuksemme kanssa samoja kiusaamismuotoja olivat myös toisena esiintyminen, juoruilu ja uhkailu.

Pekka haukkuu Penaa netissä homoksi (Poika 46)

Pekka haukkuu liisaa lehmäksi ja kommentoi hänen kuviinsa että ruma paska (Poika 28)

Haukkuu muita ulkonäön tai muiden asioiden perusteella (Poika 78)

Lähettämällä ilkeitä viestejä (Poika 6)

Sanallisen loukkaamisen lisäksi poikien vastauksissa esiintyi sanallista uhkailua, kuten kiristämistä vedoten henkilökohtaisiin asioihin. Suorana kiusaamisena koettiin myös kiusaajan kiusatulle lähettämät kuvat sekä sosiaaliseen mediaan kiusatun nähtäville lisätyt kuvat.

Hän haukkuu ja kiristää henkilökohtaisilla asioilla (Poika 44)

Pekka laittaa Instagramiin typerän näköisiä kuvia konstasta [kiusatusta] (Poika 63)

Myös suorista kiusaamismuodoista eristäminen ilmeni poikien kirjoitelmissa. Eristäminen käsitettiin ryhmistä poistamisena tai ulos sulkemisena.

[...]poistaa ryhmistä ilman syytä (Poika 13)

se on syrjintää tai muuten vaan kiusaamista netissä (Poika 52)

Epäsuora nettikiusaaminen oli pojilla harvinaisempaa. Epäsuorista nettikiusaamisen muodoista poikien vastauksissa ilmeni lähinnä juoruilu. Juoruiksi mainittiin väärän tiedon levittäminen tai kuvien julkaisu ja levittäminen muiden nähtäväksi. Kuvien julkaisu eroaa suoran nettikiusaamisen loukkaavista kuvista sillä, että suorassa kiusaamisessa loukkaavat kuvat on kohdistettu tarkoituksella suoraan kiusatulle. Epäsuorassa nettikiusaamisessa kuvat saattavat levitä hyvin laajalle ennen kuin kiusattu on edes itse tietoinen niistä.

levittää huhuja netissä (Poika 72)

jos julkaiset toisesta kuvia ilman lupaa tai haukut tai jotain muuta kiusaamiseen liittyvää (Poika 28)

Pekka haukkuu ja levittelee muiden ihmisten kuvia (Poika 75)

Myös muutamassa poikien kirjoitelmassa mainittiin nettimaailmaan liittyvä trollaus kiusaamismuotona. Trolloamisella tarkoitetaan nettiprovosointia, jonka tarkoituksena on herättää toisissa internetin käyttäjissä voimakkaita tunteita (Sanastokeskus). Mielestämme trollaus voidaan laskea epäsuoraksi nettikiusaamiseksi, koska provosoituminen johtaa usein epäasiallisiin tekoihin.

7.2.2 Suora ja epäsuora nettikiusaaminen tyttöjen mukaan

Tyttöjen vastauksista suoraa nettikiusaamista oli 76 prosenttia ja loput 24 prosenttia oli epäsuoraa nettikiusaamista. Taulukkoon 4 on koottu suoran ja epäsuoran nettikiusaamisen ilmausten määrä, teemat, kategoriat sekä kuvauskategoria.

TAULUKKO 4. Suoran ja epäsuoran nettikiusaamisen kategorisointi tyttöjen mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
33	haukkua	Sanallinen loukkaus	Suora nettikiusaaminen (Vandebosch & van Cleemput 2009, 1352)
6	lähettää ilkeitä viestejä		
5	kommentoida negatiivisesti		
11	kommentoida kuvia ilkeästi (1 video)		
1	perustaa ryhmä-chat ilkkumista varten		
1	muokata profiilikuvia	Loukkaavat kuvat	Epäsuora nettikiusaaminen (Vandebosch & van Cleemput 2009, 1352)
5	lisätä negatiivisia kuvia	Sanallinen uhkaus	
5	uhkailla	Eristäminen	
5	syрjiä	Juorut	
1	poistaa ryhmistä	Epäasialliseen toimintaan tukeminen	
14	levittää perättömiä huhuja ja valheita	Toisena esiintyminen	
4	levittää toisten kuvia		
1	yrittää saada toinen tekemään jotain, josta toinen joutuu hankaluuksiin		
3	tehdä vääriä profiileja		
1	varastaa käyttäjätunnukset		

Tyttöjen mainitsemista kiusaamismuodoista suurin osa oli suoraan nettikiusaamiseen kuuluvaa sanallista loukkausta. Sanallista loukkaamista olivat muun muassa haukkuminen, negatiivinen kuvien kommentointi ja ilkeiden viestien lähettäminen.

Liisa haukkuu todella törkeillä sanoilla Annia (Tyttö 31)

Haukutaan ihmisiä netin välityksellä ulkonäöstä, synnyinperästä, iästä (Tyttö 60)

[...]tai kommentoi negatiivisesti muita kohtaan esim kuole senkin rumilo äitisi ei toivonut että syntyisit tai esim : lol ei kukaan halua olla sinun kaveri koska olet tyhmä (Tyttö 67)

Pekka kiusaa netissä kommaamalla rikun kuviin ilkeästi (Tyttö 64)

Loukkaavat kuvat, sanallinen uhkailu ja ryhmistä eristäminen olivat myös tyttöjen kirjoitelmissa esiintyviä suoran nettikiusaamisen muotoja. Loukkaavat kuvat -kategoria sisälsi esimerkiksi kiusatusta nolojen tai alentavien kuvien lisäämistä ja profiilikuvien epäasiallista muokkaamista. Salmivallin ja Pöyhösen (2012, 58) mukaan nettikiusaamiseen kuuluu nöyryyttävien ja alentavien kuvien ja videoiden lisääminen.

[...]muokkailla vaikka whatsapp profiilikuvia tyhmiksi (piirtää esim. viikset naaman päälle) ja julkaista ne (Tyttö 11)

[...]esim kun joku lähettelee uhkauksia (Tyttö 67)

[...]poistaminen whatsapp ryhmistä ja (tyttö 11)

[...]syrjimistä netin kautta vaikka ihmisillä ei ole oikeaa tietoa kuka ruudun takana oikeasti on (Tyttö 76)

Epäsuoran nettikiusaamisen muodoista tyttöjen kirjoitelmissa esiintyi eniten juoruilua. Juoruilulla tarkoitettiin väärän tiedon levittämistä tai toisen kuvien eteenpäin levittämistä. Tyttöillä ilmeni juoruilun lisäksi epäasialliseen toimintaan tukemista sekä toisena esiintymistä, kuten väärän profiilin luomista tai profiilin kaappausta.

he haukkuvat ja levittävät tyhmiä juoruja (Tyttö 38)

levitellään toisten kuvia ja tehdään pilakäyttäjiä (Tyttö 86)

Liisa ottaa Annin salasanan haltuun ja lisää Annin käyttäjälle kuvia (Tyttö 62)

[...]ja yrittää saada toisen tekemään jotain ilkeää josta joutuu hankaluuksiin (Tyttö 23)

7.3 Nettikiusaaja

Toinen tutkimuskysymyksemme liittyi lasten käsityksiin nettikiusaajasta. Seuraavaksi kuvailemme tähän tutkimuskysymykseen peilaten nettikiusaajaan liittyviä kuvauskategorioita, joita olivat

nettikiusaamisen johtavat syyt, nettikiusaajan piirteet sekä kiusaamisen herättämät tunteet nettikiusaajassa.

7.3.1 Poikien käsitykset: nettikiusaamiseen johtavat syyt

Poikien kuvaamat nettikiusaamiseen johtavat syyt ovat taulukossa 5. Taulukkoon 5 on eritelty ilmausten määrät, teemat, kategoriat sekä kuvakategoria.

TAULUKKO 5. Nettikiusaamiseen johtavat syyt poikien mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
9	hauskanpito	Hyvän olon tuottaminen itselle	Nettikiusaamiseen johtavat syyt
4	ajanviete		
4	toisen satuttamisesta nauttiminen		
4	luulee olevansa kova	Oman aseman pönkittäminen	
2	hakee huomiota		
1	kokee sen tarpeelliseksi		
4	kiusaaja ollut kiusattu	Kiusaajan paha olo	
3	kiusaajalla paha olo		
2	kiusaajalla huono itsetunto		
3	kosto	Negatiiviset tunteet	
1	kateus		
1	mustasukkaisuus		
4	inho kiusattua kohtaan		

Poikien kirjoitelmissa kiusaajan kiusaamismotiiveina olivat hyvän olon tuottaminen itselleen, oman aseman pönkittäminen, oman pahan olon purkaminen tai kiusaajan negatiiviset tunnekokemukset kiusattua kohtaan. Tutkimukseen osallistuneiden poikien mukaan hyvän olon tuottaminen kiusaajalle itselleen oli suurin motiivi kiusata. Kiusaaja kiusasi, koska se oli hänen mielestään hauskaa, hänellä oli tylsää tai hän nautti muiden satuttamisesta.

Koska hän pitää sitä hauskana haukkua kiusattua (Poika 46)

Hän pitää sitä hauskana sillä muut eivät saa tietä hänen henkilöisyyttään joten hän on näkymätön (Poika 14)

Pekalla on niin tylsää että hän haluaa kiusata muita, jotta hänellä voisi olla ”kivaa” (Poika 63)

Liisa kiusaa netissä, koska tykkää siitä, että toiselle tulee paha mieli. (Poika 24)

Hamaruskin (2008, 32) toteaa, että kiusaamiseen sisältyy usein hauskanpitoa, jolla vältetään arjen tylsyyttä, mutta samalla se myös mitätöi kiusaamisen vakavuutta. Hamarus (2008, 29) jatkaa, että kiusaamista käytetään välineenä oman aseman vahvistamisessa. Pro gradu -tutkimuksessamme pojat kertoivat kiusaajan kiusaavan pönkittääkseen omaa asemaansa.

Pekka ajattelee että hän näyttää voimakkaalta ja kovalta tyypiltä kun haukkuu toisia (Poika 82)

[kiusaa] koska luulee olevansa kova (Poika 78)

[kiusaa, koska] hakkee huomiota (Poika 56)

Pekka kokee sen [kiusaamisen] tarpeelliseksi (Poika 15)

Kolmas motiivi nettikiusaamiselle oli kiusaajan oman pahan olo. Kiusaaja kiusasi esimerkiksi sen vuoksi, että oli joutunut itse aiemmin kiusatuksi ja halusi purkaa pahaa oloaan kiusaamalla internetissä muita. Myös Katzerin, Fetchenhauerin ja Belschakin (2009, 32) mukaan kiusaajan oma historia koulukiusaattuna saattoi olla syy aloittaa kiusaaminen internetissä kostakseen kiusaajalleen. Pojat mainitsivat kiusaamisen syyksi myös kiusaajan heikon itsetunnon, kuten myös Patchin ja Hinduja (2010, 618–619) totesivat tutkimuksessaan. Salmivalli (1998, 139) puolestaan totesi, että kiusaajan itsetunnolla ei ole niin suurta merkitystä, vaan se voi olla hyvä tai heikko.

Pekka kiusaa netissä, koska häntä on kiusattu ja hän haluaa purkaa vihaansa muihin (Poika 29)

hänellä [kiusaajalla] on paha mieli ja hän haluaa purkaa sen johon kuhun (Poika 74)

Pekka kokee olevansa huonompi kuin kiusattu (Poika 42)

Koska pekalla on huono itsetunto (Poika 5)

Kiusaamismotiivina kirjoitelmissa mainittiin kostaminen. Myös Haasion (2013, 62) mukaan yleinen halu kostaa kiusaajilleen on yleinen syy kiusata internetissä. Koston lisäksi muista negatiivisia tunteita poikien kirjoitelmissa olivat kateus, mustasukkaisuus tai inho kiusattua kohtaan. Kateus tai mustasukkaisuus liittyivät esimerkiksi kaverisuhteisiin tai materialismiin. Inhoa kiusattua kohtaan ei ollut perusteltu, vaan kiusaaja ei vain pitänyt kiusatusta henkilöstä.

Pekka sai tarpeekseen tökkimisestä ja päätti kostaa voimakkaammin keinoin (Poika 68)

Pekka kiusaa, koska hän on kateellinen toiselle, sillä toinen on saanut uuden pelitietokoneen (Poika 44)

Liisa kiusaa koska hän ei tykkää jostain ihmisestä, ja kiusattu on erilainen tai kiusattu on joskus kiusannut kiusaajaa (Poika 80)

7.3.2 Tyttöjen käsitykset: nettikiusaamiseen johtavat syyt

Tyttöjen käsitykset nettikiusaamiseen johtavista syistä on esitetty taulukossa 6. Taulukossa 6 on nähtävissä ilmausten määrät, teemat, kategoriat sekä kuvauskategoria.

TAULUKKO 6. Nettikiusaamiseen johtavat syyt tyttöjen mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
16	kiusaajan paha olo	Kiusaajan paha olo	Nettikiusaamiseen johtavat syyt
5	kiusaaja ollut kiusattu		
3	yksinäisyys		
1	huono itsetunto		
13	halua näyttää kavereille/kuulua porukkaan	Oman aseman pönkittäminen	
2	kavereiden painostus		
3	huomion haku		
4	tahallinen satuttaminen	Toisen satuttaminen	
3	kosto	Negatiiviset tunteet	
12	kateus		
1	inho kiusattua kohtaan		
1	sosioekonominen tausta	Sosioekonominen tausta	

Tyttöjen kirjoitelmissa nettikiusaamisen suurimpana syynä oli kiusaajan oma paha olo. Kiusaajan pahanolon taustalla olivat esimerkiksi perheongelmat, läheisen ihmisen menetys tai oma tausta kiusattuna. Myös yksinäisyys koettiin pahaa oloa tuottavana ja kiusaaminen paransi kiusaajan mielialaa.

Koska hänellä on ehkä itsellä huono olla, ja hänen pitää purkaa suruaan tai kiukkuaan muihin.(Tyttö 35)

Pekka haluaa tahallisesti aiheuttaa muille pahaa mieltä. Kiusaamiseen saattaa liittyä jokin henkilökohtainen syy esim. läheisen ihmisen menetys tai joku muu tapahtuma (Tyttö 21)

Hän on itse ollut joskus kiusattu eikä halua olla enää siinä asemassa (Tyttö 58)

pekalla ei ole kavereita ja hänelle ”tulee” parempi mieli kiusaamisen kautta. (Tyttö 89)

Oman pahan olon kanssa lähes yhtä suurena motiivina kiusaamiselle tytöt kokivat oman aseman pönkittämisen. Nettikiusaaja kiusasi, koska halusi esittää kovaa tyyppiä kavereiden edessä. Kiusaamisen avulla haluttiin päästä kaveriporukkaan ja kasvattaa suosiota tai kaveriporukka painosti kiusaamaan. Salmivallin (1998, 76) mukaan erityisesti tytöillä kiusaamiseen, etenkin sen jatkumiseen, vaikutti kaverit ja heidän toimintansa.

Koska hän haluaa näyttää porukalleen, että hän on ”kova” (Tyttö 17)

Liisa yrittää näyttää kovalta, koska luulee että kiusaaminen on hauskaa ja hän luulee olevansa ylempiarvoinen, joka oikeuttaa hänet kohtelemaan toisia huonosti (Tyttö 92)

Koulussa on ”suosittujen” porukka ja Pekka haluaisi kuulua porukkaan, joten Pekka alkaa kiusaan haavoittuvaisempia jotta häntä pidettäisiin siistinä (Tyttö 94)

Pekka kiusaa netissä, koska kaveri porukka kiusaa myös ja ei tiedä miltä kiusatusta tuntuu (Tyttö 85)

Liisa kiusaa, koska muut kaverit on painostanut hänet siihen, koska haluaa olla hyvä tyyppi (Tyttö 30)

Hamarus (2008, 29) vahvistaa tyttöjen ajatuksia ja toteaa, että kiusaajan motiivina on usein vallan tai suosion tavoittelu. Salmivalli (1998, 76–77) puolestaan toteaa, että lasten toimintaan kiusaamistilanteissa vaikuttaa vahvasti se, miten kaverit käyttäytyvät ja miten he rohkaisevat toisiaan käyttäytymään.

Negatiivisista kiusaajan kokemista tunteista kateus, kosto tai inho olivat tyttöjen kirjoitelmissa syitä kiusaamiseen. Kateus oli hyvin merkittävä syy nettikiusaamiselle. Kateus kohdistui muun muassa kiusatun koulumenestykseen, vaatteisiin, kaverisuhteisiin tai henkilöön, jolla menee hyvin. Eselage ja Asidao (2001, 54) ovat todenneet, että kateus onkin yksi syy kiusaamisen aloittamiselle.

Pekka on kateellinen jollekin ja haluaa aiheuttaa hänelle paha mieltä (Tyttö 23)

[...]tai sitten hän on kateellinen sille, jota kiusaa esimerkiksi hänen vaatteistaan. (Tyttö 35)

Pekka kiusaa Liisaa netissä koska hän ei tykkää Liisan kuvista (Tyttö 55)

Liisa kiusaa hänen luokkalaistaan Annia, jolle Liisa on kateellinen, koska hänellä on paljon kavereita ja Liisalla ei. (Tyttö 66)

ehkä Liisaa on kiusattu itseä ja hän haluaa kostaa muille. (Tyttö 12)

Aineistossamme yhtenä syynä kiusaamiselle mainittiin myös kiusaajan ja kiusatun välinen sosioekonomisen taustan eroavaisuus. Kiusaaja kiusasi, koska hänen vanhempansa olivat kiusatun vanhempia rikkaampia. Myös Espelagen ja Asidaon (2001, 54) mukaan sosioekonominen tausta voi olla kiusaamissyynä.

7.3.3 Poikien käsitykset: nettikiusaajan ominaispiirteet

Taulukossa 7 on esitetty poikien kuvaukset nettikiusaajasta. Taulukossa 7 on myös ilmausten määrä, teemat, kategoriat ja kuvauskategoria.

TAULUKKO 7. Nettikiusaajan ominaispiirteet poikien mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
2 5 4 1	voimakas iso pitkä ilkeän ja pelottavan näköinen	Fyysiset ominaisuudet	Nettikiusaajan ominaispiirteet
10 1 1 2 2 4 1 1 1	kovis sosiaalinen ärsyttävä ylimielinen ilkeä äkkipikainen häiriintynyt herkkä ujjo	Luonteenpiirre	
2 1 1 4	koulumenestys (1 hyvin ja 1 heikosti menestyvä) heikko harrastusmenestys sosioekonominen tausta yksinäinen	Yksilölliset ominaisuudet	

Suurimmassa osassa (81 %) poikien kirjoitelmissa kiusaaja oli poika. Pojat kuvailivat nettikiusaajaa suurimmaksi osaksi fyysisten ominaisuuksien tai luonteenpiirteiden kautta. Kiusaajaa kuvattiin fyysisiltä ominaisuuksiltaan muita lapsia suurikokoisemmaksi, pitkäksi ja voimakkaaksi. Kiusaajaa kuvattiin myös ilkeän ja pelottavan näköiseksi.

Isompi kuin kiusatut (Poika 13)

Iso ja ilkeä (Poika 16)

Pekka on kova poika, pitkä ja tukeva (Poika 10)

hän on voimakas, aika pitkä ja ilkeä (Poika 78)

Luonteeltaan nettikiusaaja kuvattiin enimmäkseen kovikseksi. Kielitoimiston (Kielitoimisto 2017) mukaan koviksella kuvataan usein karskisti esiintyvää nuorta. Kirjoitelmissa kovis kuvattiin ylimieliseksi, ilkeäksi, mutta myös sosiaalisesti henkilöksi. Muita kiusaajaa kuvaavia luonteenpiirteitä olivat ärsyttävä ja äkkipikainen.

Pekka on kovis ja ärsyttävä (Poika 28)

mielestäni olen ilkeä voimakas ja sosiaalinen (Poika 72)

Liisa on itsekeskeinen, ylimielinen ja ilkeä Pekalle (Poika 24)

Hän rupeaa helposti kiusaamaan muita mutta muuten hän on ihan mukava (Poika 75)

Karskin ja kovan kiusaajan vastakohtana poikien kirjoitelmissa nettikiusaaja kuvattiin myös ujona ja herkkänä. Yhdessä kirjoitelmassa nettikiusaaja oli kuvattu häiriintyneeksi.

Hän on herkkä ja ujo, mutta ilkeä, kun häntä ei tunneta (Poika 29)

Pekka on kiusattu ja häiriintynyt poika (Poika 52)

Näiden lisäksi kiusaajaa kuvattiin yksilöllisillä ominaisuuksilla, joita olivat koulu- tai harrastusmenestys, kaverisuhteet ja perheen sosioekonominen tausta. Nettikiusaaja saattoi menestyä hyvin koulussa, mutta toisaalta hänet kuvattiin heikoksi oppilaaksi. Myös heikko menestys harrastuksessa kuvasi kiusaajaa. Poikien kirjoitelmissa nettikiusaajaa kuvattiin yksinäisiksi henkilöiksi, jolla ei ole kavereita. Myös kiusaajan sosioekonomisesti heikompi tausta esiintyi aineistossa kiusaajaa kuvaillessa.

hän ei ole niin hyvä koulussa kuin muut tai jossakin harrastuksessa (Poika 42)

Yksinäinen, hyvä koulussa (Poika 14)

Hän on yksinäinen ja hänellä ei ole juuri yhtään kaveria (Poika 20)

Hän on ilkeä ja jonka perheellä ei ole paljoa rahaa (Poika 26)

7.3.4 Tyttöjen käsitykset: nettikiusaajan ominaispiirteet

Taulukossa 8 on esitetty tyttöjen kuvaukset nettikiusaajasta. Ilmausten määrä, teemat, kategoriat ja kuvauskategoria on kerrottu taulukossa 8.

TAULUKKO 8. Nettikiusaajan ominaispiirteet tyttöjen mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
1	pitkä	Fyysiset ominaisuudet	Nettikiusaajan ominaispiirteet
1	kovat ulkonäköpaineet		
1	ilkeän näköinen		
2	voimakas		
2	iso		
1	pissis		
4	ilkeä	Luonteenpiirre	
1	lujatahtoinen		
3	ylimielinen		
1	suorapuheinen		
2	tyhmä		
1	ajattelematon		
3	kovis		
6	mukava/kiltti		
1	herkkä		
1	epäsosiaalinen, ei hyväksy muita		
1	epävarma		
1	äkkipikainen		
5	esittää kovaa kiusaamisen kautta		
1	ujo		
1	hiljainen		
2	psykkisiä ongelmia	Yksilölliset ominaisuudet	
3	koulumenestys (1 hyvin ja 2 heikosti menestyvää)		
2	paljon kavereita		
3	yksinäinen		

Tyttöjen kirjoitelmissa esiintyi sekä tyttö- että poikakiusaajia lähes yhtä paljon. Aikaisempien tutkimusten mukaan ei olekaan löydetty selkeitä eroja siitä, kiusaavatko tytöt tai pojat enemmän internetissä. (Vandebosch & van Cleemput 2009, 1354). Tutkimukseemme osallistuneet tytöt kuvasivat nettikiusaajaa pääasiassa vaihtelevien luonteenpiirteiden kautta, mutta kirjoitelmissa esiintyi myös keskenään lähes yhtäläisiä fyysisiä ominaisuuksia. Ulkonäköön liittyvissä kiusaajan ominaisuuksissa esiintyivät fyysisesti isokokoinen ja vahva kiusaaja. Kiusaajalla oli kovat

ulkonäköpaineet sekä häntä kuvattiin sanalla ”pissis”. Pissiksellä tarkoitetaan teini-ikäistä tyttöä, joka pukeutuu provosoivasti ja käyttäytyy itsetietoisesti (Kielitoimisto).

Liisa on luokan suosittujen porukassa ja hänellä on kovat ulkonäköpaineet (Tyttö 92)

Pissis, meikit naamassa, käsilaukku koulukassina, koruja kaikki paikat täynnä (Tyttö 11)

[...]iso ja vahva sekä vanhin oppilas koko koulussa (Tyttö 65)

Luonteeltaan tytöt kuvasivat nettikiusaajia hyvin vaihtelevasti. Kiusaaja oli esimerkiksi ilkeä, ylimielinen, suorapuheinen tai äkkipikainen. Tytöt kuvasivat nettikiusaajaa myös itsevarmoiksi koviksi tai kovista esittäviksi. Myös tyhmä ja ajattelematon olivat tyttöjen kuvaamia nettikiusaajan luonteenpiirteitä. Toisaalta kiusaaja kuvattiin pohjimmiltaan mukavaksi, herkäksi, hiljaiseksi tai ujoksi sekä epävarmaksi.

liisa suuttuu yleensä todella helposti (Tyttö 59)

[Kiusaaja on] ilkeä, kateellinen ja haluaa esittää kovaa tyyppiä (Tyttö 3)

Pekka on koulun kovis. hän ”ei pelkää” mitään. (Tyttö 89)

Pekka on pohjimmiltaan mukava, mutta hän ottaa pomon rooli koulussa vain esittääkseen (Tyttö 61)

Pekka on kovis koulussa, mutta hiljainen kotona. (Tyttö 64)

Kovista esittävä pelkuri, joka uskaltaa kiusata ainoastaan siitä syystä, että sitä ei tarvitse sanoa kasvotusten (Tyttö 21)

Nettikiusaajaa kuvattiin tyttöjen kirjoitelmissa myös yksilöllisten ominaisuuksien kautta, joita olivat koulumenestys, kaverisuhteet sekä psyykkiset ongelmat. Tyttöjen käsitykset nettikiusaajasta erosivat toisistaan: osan mukaan nettikiusaaja oli hyvä koulussa, kun taas toiset kokivat kiusaajan heikosti menestyvänä. Samoin kaverisuhteista oltiin eri mieltä. Osa tytöistä ajatteli nettikiusaajan yksinäiseksi ja toisaalta hänellä nähtiin olevan paljon kavereita.

Liisa on yksinäinen kotona ja koulussa (Tyttö 62)

Liisa on kovis ja sillä on paljon kavereita (Tyttö 9)

[...] hänellä on itsellään huono olla psyykkisiä ongelmia yms. (Tyttö 12)

7.3.5 Poikien käsitykset: kiusaamisen aiheuttamat tunteet nettikiusaajassa

Poikien käsitykset nettikiusaamisen aiheuttamista tunteista löytyvät taulukosta 9. Taulukkoon 9 on koottu myös ilmausten määrät, teemat, kategoriat sekä kuvauskategoria.

TAULUKKO 9. Nettikiusaamisen aiheuttamat tunteet kiusaajassa poikien mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
16	hauskalta	Positiiviset tunteet	Nettikiusaamisen aiheuttamat tunteet
8	hyvältä/hienolta		
1	oikealta		
2	voimakkaalta, kovalta		
1	rohkealta		
4	omatunto kolkutti	Negatiiviset tunteet	
1	ärsyyntynyt		
1	hän ei hyödy mitään		

Poikien kirjoitelmissa nettikiusaaminen synnytti positiivisia tai negatiivisia tunteita. Suurimmassa osassa kirjoitelmia kiusaaja koki positiivisia tunteita, jolloin nettikiusaaminen tuntui hauskalta, hienolta, voimakkaalta, rohkealta ja oikealta. Nettikiusaaja tunsikin kiusaamisen oikeutetuksi, jos oli aikaisemmin itse ollut kiusaamisen kohde tai koki saavansa purkaa omaa pahaa oloaan kiusaamisen kautta.

Hän pitää sitä hauskana sillä muut eivät saa tietää hänen henkilöllisyyttä joten hän on näkymätön (Poika 14)

Rohkealta ja hienolta (Poika 29)

hän tuntee sen hyvänä koska hän saa purkautettua vihaansa nettiin (Poika 52)

Jos kiusattava on joskus kiusannut kiusaajaa, se voi tuntua kiusaajasta hyvältä (Poika 80)

Pekka nauttii nettikiusaamisesta, koska hän luulee, että kiusattu saa mitä ansaitsee (Poika 68)

Hyvin harvoissa poikien kirjoitelmissa nettikiusaaminen aiheutti kiusaajalle negatiivisia tunteita. Vain muutamassa kirjoitelmassa mainittiin kiusaajan omantunnon kolkuttavan. Nettikiusaajasta tuntui aluksi kovalta, mutta jälkepäin kiusaaja koki omantunnon tuskia. Nettikiusaaja koki

epäonnistuneensa, jos ei saanut kiusatulta huomiota. Tätä tukee Salmivallin (1998, 105, 111) ajatus, jonka mukaan välinpitämätön kiusattu ei palkitse kiusaajaa.

Hänelle tulee jälkeen päin huono mieli ja oman tunnon tuskia (Poika 74)

kovalta, mutta jossain kohtaa kurjalta (Poika 78)

Häntä rupeaa ärsyttämään, kun Penaa ei voisi vähempää kiinnostaa (Poika 46)

Hän ei hyödy mitään; mutta toisille tulee paha mieli (Poika 43)

7.3.6 Tyttöjen käsitykset: kiusaamisen aiheuttamat tunteet nettikiusaajassa

Tyttöjen käsitykset nettikiusaamisen aiheuttamista tunteista löytyvät taulukosta 10. Taulukkoon 10 on koottu ilmaisujen määrät, teemat, kategoriat ja kuvauskategoria.

TAULUKKO 10. Nettikiusaamisen aiheuttamat tunteet kiusaajassa tutkimukseen osallistuneiden tyttöjen mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
13 1 1 5 1 1 1 1	hauskalta ja hyvältä saa suosiota rohkaiselvalta itsevarmalta ylempiarvoisemmalta hän ei ymmärrä, että tekee väärin oikealta onnelliselta	Positiiviset tunteet	Nettikiusaamisen aiheuttamat tunteet
6 4 1 1	aluksi hyvältä välillä hyvältä ei tiedä miltä tuntuu aluksi pahalta	Vaihtelevat tunteet	
2 8 11 1 1 2 1	pelottavalta pahalta omatunto kolkutti oudolta haluaisi pyytää anteeksi väärältä luovuttaminen olisi säälettävää	Negatiiviset tunteet	

Tyttöjen kirjoitelmien mukaan nettikiusaaminen aiheutti kiusaajassa joko positiivisia tai negatiivisia tunteita. Positiivisista tunteista eniten esiintyi hauskuutta. Muita kiusaajan kokemia positiivisia tunteita olivat tyttöjen mukaan itsevarmuus, rohkeus, ylempiarvoisuus, onnellisuus ja oikeuden tunne.

Coolilta ja itsevarmalta (Tyttö 27)

Hän saa siitä jonkin näköistä ylempiarvoisuuden tunnetta (Tyttö 84)

Hyvälle!!! Sen tahto kasvaa isommaksi ja isommaksi kun se kiusaa muita (Tyttö 67)

Hyvältä, onnelliselta, sillä on saanut pahan olon Liisalle ja tietää sen (Tyttö 60)

Se saattaa tuntua kiusaajasta hyvältä, koska saa toisen pahoittamaan mielen (Tyttö 35)

Tutkimukseemme osallistuneiden tyttöjen mukaan nettikiusaaminen tuntui aluksi tai vain välillä kiusaajasta hyvältä. Useimmissa kirjoitelmissa kiusaaja tunsu kiusaamisen jälkeen huonoa omaa tuntoa tai kiusaaminen tuntui pahalta tai väärältä. Tyttöjen mukaan kiusaaja tiesi kiusaamisen olevan väärin, mutta oma paha olo ajoi jatkamaan nettikiusaamista. Kiusaaminen toi hetkellistä parempaa oloa, mutta oikeasti kiusaaminen pahensi myös kiusaajan oloa. Joissakin kirjoitelmissa nettikiusaaja koki aluksi kiusaamisesta huonoa omaatuntoa, mutta kiusaaminen kovensi hänet.

Silloin kun porukka on ympärillä se tuntuu kivalta ja rohkaisevalta (koska saa näytettyä et osaa itteki tehdä jotain) Mutta kun on yksin, omatunto ei reagoi hyvin ja se voi tuntua pahalta (Tyttö 17)

on varmaan kivaa hetken aikaa olla kova, mutta kyllä omatunto kolkuttaa jossain kohtaa varmasti (Tyttö 76)

Pekasta tuntuu hyvältä aluksi ja se on hauskaa. Mutta hän ei tajua että se myrkyttää häntä sisältä (Tyttö 85)

Se tekee hänelle muka parempaa oloa mutta oikeasti hänen olonsa ei parane vaan vain pahenee (Tyttö 36)

Jos hän on mielisairas, hän nauttii siitä, että saa aiheutta vahinkoa kiusatulle, Jos hän on terve, hän alkaa katua ja tunnustaa tekonsa (Tyttö 91)

Aluksi Liisasta tuntui pahalta lähetellä ilkeitä viestejä, mutta kiusaaminen on koventanut häntä (Tyttö 25)

Tyttöjen kirjoitelmien mukaan nettikiusaaja ei kuitenkaan voinut lopettaa kiusaamista, vaikka tiesi, että sen olevan väärin, jottei menettäisi mainettaan muiden edessä tai joutuisi itse kiusatuksi.

Kowalskin, Morganin ja Limberin (2012, 515) mukaan kiusatuksi tulemisen pelko ei ole täysin aiheeton, sillä nettikiusaajalla on suuri riski joutua itse nettikiusaamisen kohteeksi. Myös Hamarus (2008, 14) toteaa, että lapset saattavat ajautua kiusaamaan, etteivät joutuisi itse kiusatuksi. Tyttöjen kirjoitelmissa nettikiusaaja tunsi myös pelkoa siitä, ettei ole jäänyt vielä kiusaamisesta kiinni.

Pahalta myös. Liisalla on huono omatunto, ja se tulee esiin aina nukkumaan mennessä. Liisa ei kuitenkaan osaa lopettaa kiusaamista, sillä pelkää saavansa Birgitan kohtalon (Tyttö 92)

sitä pelottaa vähän koska se ei vielä ole jäänyt kiinni (Tyttö 59)

Coolilta, mutta omatunto silti kolkuttaa, mutta Pekka jatkaa jottei menetä mainettaan (Tyttö 21)

Hän tietää tekevänsä väärin, mutta tekee sen, koska hänellä itsellään on huono olla (Tyttö 48)

Liisa haluaisi kavereita ja tietää ettei saa niitä kiusaamalla, mutta ei halua luovuttaa, koska ajattelee että se olisi sääliä (Tyttö 66)

Pekka ei itse pidä kiusaamisesta ja välillä mieltii sitä, mutta aina kotiriidan jälkeen lähettää uusia ilkeitä juttuja Rikusta (Tyttö 64)

Häntä sattuu kiusata muita mutta hänelle tulee siitä vapauttava fiilis vaikka tietää että satuttaa henkilöä jota kiusaa ja sanoo asioita mitkä ei ole totta (Tyttö 47)

7.4 Nettikiusattu

Kuudesluokkalaisten käsitykset internetissä kiusatusta henkilöstä jakautuivat kolmeen kuvauskategoriaan. Kuvauskategorioita olivat nettikiusaamisen kohde, nettikiusatun piirteet sekä nettikiusaamisesta johtuvat tunteet kiusatussa.

7.4.1 Poikien käsitykset: nettikiusaamisen kohde

Poikien käsitykset siitä, ketä internetissä kiusattiin, on esitetty taulukossa 11. Taulukkoon 11 on koottu ilmausten määrät, teemat, kategoriat sekä kuvauskategoria.

TAULUKKO 11. Nettikiusaamisen kohde poikien mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
5 7 3 1 1 1 1	<p>5 samalla luokalla oleva</p> <p>7 tuttu</p> <p>3 alemmalla luokalla oleva</p> <p>1 vihollinen</p> <p>1 kiusaaja</p> <p>1 maahanmuuttaja</p> <p>1 erimaalainen</p>	Tuttu henkilö	Nettikiusaamisen kohde
2	videopelaaja	Kanssapelaaja	
1	tuntematon	Tuntematon	

Poikien vastauksissa kiusattu oli useimmiten kiusaajalle tuttu. Myös Holfeldin ja Graben (2012, 410) mukaan nettikiusaamisen kohde on useimmiten tuttu koulun kautta. Haasio (2013, 63) toteaa, että vain harvoin nettikiusaaja ja -kiusattu ovat toisilleen tuntemattomia. Kiusaamisen kohteeksi nimettiin poikien kirjoitelmissa samalla tai alemmalla luokalla oleva oppilas. Nuorempien kiusatuksi joutumista vahvistaa Oksasen ja Näreen (2006, 115) toteamus, että kännykkäkiusaaminen kohdistetaan usein 7–9-vuotiaisiin lapsiin. Yksittäisiä mainintoja tutuista kiusatuista olivat vihollinen, kiusaaja, maahanmuuttaja tai erimaalainen. Poikien vastauksissa esiintyi kiusaamisen kohteena myös kiusaaja tai tuntematon henkilö. Aikaisemmassakin tutkimuksessa (Katzner ym. 2009, 32) nettikiusaamisen kohteeksi olivat joutuneet koulukiusaajat. Tutkimukseen osallistuneet pojat mainitsivat kiusatuksi myös videoapelaajan, jota tukee Kotilaisen ja Suonisen (2013, 19) toteamus, jonka mukaan pelit ovat pojille tärkeitä ja he pelaavat digitaalisia pelejä tyttöjä useammin.

Hän kiusaa luokkakaveriansa joka on vähän erilainen kuin muut (Poika 15)

Leo on huono videopeleissä ja Pekka parempi Pekka kiusaa Leota sen takia (Poika 82)

Vuoden nuorempi henkilö jolla on vain vähän kavereita (Poika 16)

Usein kiusaan vihollisiani eli ihmisiä joista en pidä useimmiten (Poika 72)

Pekka kiusaa somalialaisia maahanmuuttajia. (Poika 43)

Poikien kirjoitelmissa kiusatun sukupuolta ei ollut useinkaan mainittu, mutta jos sukupuoli ilmeni kirjoitelmasta, niin se oli lähes aina poika. Vain kahdessa kirjoitelmassa kiusattu oli tyttö.

7.4.2 Tyttöjen käsitykset: nettikiusaamisen kohde

Tyttöjen käsitykset siitä, ketä internetissä kiusattiin, löytyvät taulukosta 12. Taulukkoon 12 on koottu ilmausten määrät, teemat, kategoriat sekä kuvauskategoria.

TAULUKKO 12. Nettikiusaamisen kohde tyttöjen mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
10 9 7	samalla luokalla oleva tuttu alemmalla luokalla oleva	Tuttu	Nettikiusaamisen kohde
1 2	henkilö, jota ei tunne kunnolla tuntematon	Tuntematon	

Tyttöjen käsityksen mukaan internetissä kiusattiin usein entuudestaan tuttua henkilöä. Vain muutamissa kirjoitelmissa kiusattu oli kiusaajalle tuntematon. Haasion (2013, 63) mukaan kiusatuksi valikoituu usein joku kiusatun lähipiiristä. Tyttöjen kirjoitelmissa kiusatut olivat useimmiten saman ikäisiä kiusaajan kanssa tai kiusaajaa nuorempia. Lidndforsin, Kaltiala-Heinon ja Rimpelän (2012, 3) tutkimuksessa 12–14 -vuotiaat raportoivat joutuvansa nettikiusaamisen kohteiksi vanhempia useammin. Tutkimuksessamme tytöt mainitsivat kiusattujen olevan kiusaajan omia luokkakavereita, kavereita tai muuten kiusaajalle tuttuja henkilöitä (ks. myös Holfeld & Grabe 2012, 410). Juvosen ja Grossin (2008, 501–502) tutkimukseen osallistuneista nuorista puolet kiusatuiksi joutuneista olivat kiusaajan koulukavereita.

Liisa kiusaa hänen luokkalaistaan. (Tyttö 34)

Kiusattu on neljäsluokkalainen tyttö, joka on eristäytynyt muista, ja on Pekan mielestä ”nörtti”. (Tyttö 61)

11v tyttöä joka tekee youtube videoita ja hänen nimi on Maria (Tyttö 3)

Liisa kiusaa tuntemattomia ihmisiä ettei jäisi siitä kiinni. (Tyttö 30)

Tyttöjen kirjoitelmissa kiusatut olivat enimmäkseen tyttöjä tai kiusatun sukupuolta ei ollut mainittu ollenkaan. Poikakiusattuja oli vain viidessä kirjoitelmassa.

7.4.3 Poikien käsitykset: nettikiusatun ominaispiirteet

Taulukkoon 13 on koottu poikien käsityksiä siitä, minkälaiseksi pojat kokivat nettikiusaajan. Taulukossa 13 on ilmausten määrät, teemat, kategoriat ja kuvauskategoria.

TAULUKKO 13. Nettikiusatun ominaispiirteet poikien mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
2	silmälasit	Ulkonäkö	Nettikiusatun ominaispiirteet
2	pullea		
1	ruma		
1	lyhyt		
2	heikompi	Luonteenpiirre	
1	ärsyttävä		
1	ujo		
1	äkkipikainen		
2	vahva itsetunto		
2	erilainen	Maine	
1	suosittu		
1	hyvä koulussa	Koulumenestys	
1	huono koulussa		
1	vähän kavereita	Kaveripiiri	
1	yksinäinen		
3	nörtti	Harrastuneisuus	
2	huono videopeleissä		

Pojat kuvasivat kiusattua ulkonäön, luonteenpiirteiden, maineen ja ulkoisten tekijöiden, kuten koulumenestyksen, kaveripiirin tai harrastusten kautta. Ulkonäöltään kiusattu oli pullea, ruma, lyhyt tai hänellä oli silmälasit.

Pekka kiusaa liisaa koska hän on ruma ja pullea tyttö (Poika 28)

Pekka kiusaa hänen tuttua joilla on silmälasit (Poika 10)

Pekka kiusaa Topia joka on lyhyt (Poika 6)

Salmivalli (1998, 101) tukee poikien käsitystä toteamalla, että fyysinen erilaisuus on yksi "peruste" kiusaamiselle. Myös Hamarus (2008, 29) kertoo kiusaamisen syiden olevan kiusatun piirteisiin, kuten ulkonäköön tai vaatetukseen, liittyviä.

Poikien kirjoitelmissa kiusattu nähtiin luonteeltaan äkkipikaisena, ärsyttävänä tai ujoina. Kiusattu oli joko kiusaaja heikompi tai hänellä oli toisaalta vahva itsetunto. Maineeltaan kiusatut olivat joko suosittuja tai erilaisia. Salmivallin (1998, 63) mukaan kiusatuilla on muita alhaisempi status, ja kiusattujen epäsuosiota voidaan pitää joko kiusaamisen seurauksena tai syynä.

ihmistä joka hermostuu helposti (Poika 50)

Hän kiusaa netissä henkilöä, kuka sai hänet ärsyyntymään. (Poika 68)

tommia hän on ujo (Poika 39)

Vähän heikompa tai nuorempaa. (Poika 56)

Penalla [kiusatulla] onkin vahva itse ja sanoo ei tarte kattella mun kuvia jos ei kiinnosta (Poika 46)

Poikien kirjoitelmissa kiusatut olivat huonoja videopeleissä tai koulussa. Mutta toisaalta myös hyvä koulumenestys oli syy nettikiusatuksi joutumiselle. Leen (2004, 32) mukaan perinteisessä kiusaamisessa sekä heikosti että hyvin koulussa menestyvät lapset saattavat joutua usein kiusatuksi. Hamaruksen (2008, 29) mukaan kiusatun osaamattomuus voi olla syynä kiusatuksi joutumiselle. Poikien kirjoitelmissa kiusattua kuvattiin myös sanalla nörtti. Nörtillä tarkoitetaan innokasta tietotekniikan harrastajaa (SuomiSanakirja 2017). Tutkimusaineistomme mukaan myös yksinäiset joutuivat kiusatuksi.

Se on pullea ja muita huonompi koulussa tai jossain muussa asiassa. (Poika 26)

Pekka kiusaa Leota. Leo on huono videopeleissä ja Pekka parempi Pekka kiusaa Leota sen takia (Poika 82)

Kallea hän on hyvä matikassa ja muissa kouluaineissa (Poika 42)

Hänen luokalla olevaa nörttiä joka pelaa (Poika 75)

Liisa kiusaa yksinäistä Pekkaa. (Poika 24)

7.4.4 Tyttöjen käsitykset: nettikiusatun ominaispiirteet

Taulukossa 14 on esitetty tyttöjen kirjoitelmissa ilmenneet nettikiusatun piirteet. Taulukkoon 14 on koottu ilmausten määrät, teemat, kategoriat sekä kuvauskategoria.

TAULUKKO 14. Nettikiusatun ominaispiirteet tyttöjen mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
1	finnejä	Ulkonäkö	Nettikiusatun ominaispiirteet
2	silmälasit		
1	nätti		
2	ruma		
1	erilailla pukeutunut		
2	lihava		
6	ujo		
5	heikko		
3	hiljainen		
2	nössö		
3	ei uskalla puolustaa itseään		
2	erilainen	Maine	
1	outo		
3	epäsuosittu		
1	nolo		
4	hikke	Koulumenestys	
1	lukihäiriö	Ominaisuus	
3	paljon ystäviä	Kaveripiiri	
5	yksinäinen		
4	nörtti	Harrastuneisuus	
1	vähän harrastuksia		

Tytöt kuvasivat kiusattua ulkonäön, luonteenpiirteiden, maineen tai ulkoisten tekijöiden, kuten koulumenestyksen, kaveripiirin tai harrastuksien vuoksi. Tytöt kuvasivat kiusattua ulkonäöltä lihavaksi, rumaksi tai kiusattua pienemmäksi. Kiusatulla oli finnejä, silmälasit tai hän pukeutui poikkeavasti. Toisaalta kiusattu nähtiin nättinä. Leen (2004, 32) mukaan yksilöt, jotka poikkeavat fyysisiltä ominaisuuksiltaan, joutuvat usein kiusatuksi. Myös Haasio (2013, 62) toteaa, että toisen ihmisen ulkonäköä käytetään kiusaamisperusteena internetissä.

Hänellä [kiusatulla] on silmälasit ja finnejä, ja hän on kiusaajan mielestä ruma ja outo (Tyttö 65)

Luokan ujointa vähän erilaisemmin pukeutunutta nörtin näköistä tyttöä jolla on silmälasit (Tyttö 11)

Pekka kiusaa lihavaa Terttua koska tuo on lihava (Tyttö 84)

Liisa kiusaa luokkalaistansa Birgittaa. Birgitta on netissä pyörivä luokan lukutoukka, jolla on muutama kaveri luokalla ja vähän harrastuksia. hän on nätti tyttö, jolla on mukava elämä ja kissa (Tyttö 92)

Luonteeltaan kiusattu oli tyttöjen mukaan heikko, ujo tai hiljainen, joka ei uskaltanut puolustaa itseään. Salmivallin (1998, 126) ja Shariffin (2008, 17) mukaan kiusaamisen kohteeksi kiusaaja valitsee usein henkilön, joka ei kykene puolustamaan itseään. Tyttöjen kirjoitelmissa kiusattua kuvattiin myös nössöksi, joka ei esimerkiksi uskaltanut rikko koulun sääntöjä.

Hän kiusaa Amaliaa, joka on luokan hiljaisin ja ujoin tyttö, joka ei Liisan mielestä uskalla kertoa opettajalle tai vanhemmille (Tyttö 36)

Yleensä nettikiusaaminen (kuten suurin osa muustakin kiusaamisesta) kohdistuu heikkoihin ja yksinäisiin (Tyttö 91)

Mikko on ujompi eikä uskalla puolustaa itseään (Tyttö 85)

Liisa kiusaa Pekkaa. Pekka ei ollut halunnut rikkoa koulun sääntöjä tai lakia tämän vuoksi. Liisasta tämä on nössö. (Tyttö 25)

Kiusatuksi joutuivat myös henkilöt, jotka olivat joutuneet huonoon maineeseen. Heitä pidettiin erilaisina, outoina tai noloina. Myös Salmivallin (1998, 101) mukaan kiusatuilla lapsilla on ominaisuuksia, joiden perusteella heitä pidetään erilaisina tai omituisina. Kiusatut olivat tyttöjen kirjoitelmissa myös epäsuosittuja. Aikaisemmassa tutkimuksessa (Katzner ym. 2009, 32) todettiin, että kiusatuiksi joutuivat useimmiten ne, jotka eivät olleet suosittuja muiden joukossa.

Liisa kiusaa netissä Annia joka ei ole samanlainen kuin muut (Tyttö 31)

Jotain heikompa, huonon maineen saanutta, joka on vaikka luokkalaisten keskuudessa epäsuosittu (Tyttö 21)

Tutkimukseen osallistuneiden tyttöjen mukaan kiusaaminen kohdistui henkilöihin, jotka olivat yksinäisiä tai toisaalta sellaisiin, joilla oli paljon kavereita. Salmivallin (1998, 113) kiusatut ovat usein yksinäisiä. Tutkimuksessamme nettikiusattua kuvattiin myös koulussa hyvin menestyväksi, hikeksi. Myös tyttöjen kirjoitelmissa kiusattua kuvattiin nörtiksi eikä kiusatulla ollut juuri ollenkaan harrastuksia. Kiusatulla saattoi olla myös lukihäiriö. Sharffin (2008, 18) kiusaaminen kohdistetaan usein älykkäisiin ja koulussa hyvin menestyviin, mutta toisaalta myös oppimisvaikeudet ja muun muassa epäurheilullisuus antoivat syyn kiusata.

Yleensä joku semmoin jolla ei ole paljon kavereita ja ei pärjää usein kiusatulle esim. Ujot (Tyttö 22)

Hänellä on paljon kavereita ja saa hyviä numereita koulussa (Tyttö 23)

Hän kiusaa nörttiä, joka on hyvä kaikessa (Tyttö 9)

Pekka kiusaa kolmosluokkalaista konsta. konsta on silmälasipäinen nörtti. (Tyttö 58)

Pekka kiusaa hänen entistä tarhakaveria Rikua, jolla on lukihäiriö (Tyttö 64)

7.4.5 Poikien käsitykset: nettikiusaamisesta johtuvat tunteet kiusatussa

Taulukkoon 15 on koottu analysoinnin pohjalta poikien käsityksiä siitä, miltä nettikiusaamine tuntuu kiusatusta. Taulukossa 15 on esitetty ilmausten määrät, teemat, kategoriat sekä kuvauskategoria.

TAULUKKO 15. Nettikiusaamisesta johtuvat tunteet kiusatussa poikien mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
18	pahalta	Negatiivinen tunne	Nettikiusaamisesta johtuvat tunteet kiusatussa
6	inhottavalta		
4	yksinäiseltä		
2	surulliselta		
1	nololta		
1	häiritsevältä		
1	tyrmätyltä		
2	syyttömältä	Syyttömyys	
1	turhalta	Välinpitämättömyys	
1	ei miltään		

Poikien kirjoitelmissa nettikiusaamisen kerrottiin aiheuttavan kiusatussa erilaisia tunteita. Enimmäkseen kiusatun kokemat tunteet olivat negatiivisia ja kiusaaminen tuntui pahalta ja inhottavalta. Poikien kirjoitelmien mukaan kiusattu koki itsensä yksinäiseksi tai tyrmätyksi. Poikien mukaan kiusaaminen oli kiusatun mielestä myös noloa ja häiritsevää.

tuntuu siltä että kukaan ei välitä ja että olisit ihan yksin tilanteessa (Poika 56)

inhottavalta koska hän on hyvä pelaamaan mutta häntä haukutaan silti (Poika 74)

kiusattu tuntee olonsa tyrmätyksi, läskiksi lihapullaksi ja kuolleeksi papukaijaksi (Poika 44)

Ärsyttävä ilkeältä ja nololta (Poika 39)

Yhdessä kirjoittelussa mainittiin, että kiusattu koki itsensä syyttömäksi. Negatiivisten tunteiden lisäksi pojat kuvasivat kiusatun kokevan myös välinpitämättömyyttä kiusaajaa kohtaan.

todella inhottavalta ja syyttömältä (Poika 49)

epämukavalta, koska juorut eivät ole totta (Poika 39)

turhalta koska hän tietää että kiusaaja on vain tyhmempi kuin hän (Poika 5)

7.4.6 Tyttöjen käsitykset: nettikiusaamisesta johtuvat tunteet kiusatussa

Taulukko 16 on esitetty analysoinnin pohjalta tyttöjen käsityksiä siitä, miltä nettikiusaaminen kiusatusta tuntuu. Taulukkoon 16 on koottu ilmausten määrät, teemat, kategoriat ja kuvauskategoria.

TAULUKKO 16. Nettikiusaamisesta johtuvat tunteet kiusatussa tyttöjen mukaan

Ilmausten määrä	Teemat	Kategoriat	Kuvauskategoria
31 5 3 3 2 7 3	pahalta kamalalta inhottavalta ahdistavalta hävettävältä pelottavalta yksinäiseltä	Negatiivinen tunne	Nettikiusaamisesta johtuvat tunteet kiusatussa
6 3 1	luulee, että syy on itsessä itsetunto heikkenee itseluottamus heikkenee	Itsetuntemus	
2 1 1 1 1 1 1 1	masennus harhaluulot painajaiset itsensä satuttaminen elämään jää inhottava muisto itsemurhan harkinta ystäväpiiri pienentyy ei voi laittaa kuviaan someen	Seuraukset	

Tyttöjen kirjoitelmissa kiusatun kokemat tunteet olivat kaikki negatiivisia. Kiusatun mielestä nettikiusaaminen tuntui pahalta ja se aiheutti hänelle erilaisia pelkoja. Kiusattu pelkäsi muun muassa kouluun lähtöä, koska tiesi nettikiusaajan olevan samassa koulussa.

pahalle ja tuntuu, että sinun kurkussa on iso pallo joka repii sinun kurkkua ja saa sinua itkemään (Tyttö 67)

Liisa ei halua, että Pekka kiusaa häntä somessa, hän ei edes halua mennä kouluun koska Pekka on samassa koulussa kun hän (Tyttö 55)

Kiusaamisesta johtuen kiusattu tunsi itsensä yksinäiseksi. Kiusattu saattoi alkaa kuvitella, että syy on hänessä ja hän alkoi pitää itseään kiusaajan kuvailujen kaltaisena ja hänen itsetuntonsa heikkeni. Hamarus (2008, 28–29) toteaa, että kiusattu saattaa alkaa uskoa hänestä kerrottuja peitetarinoita ja kiusattu luulee olevansa peitetarinan kaltainen. Hamarus (2008 28–29) jatkaa, että, kiusattu saattaa myös uskoa, että kiusatun erilaisuus ja ominaisuudet ovat kiusaamisen syitä.

Patchinin ja Hindujan (2010, 618–619) tutkimuksessa todettiin, että nettikiusatuilla on heikompi itsetunto verrattuna ikätovereihin, joita ei ole kiusattu internetissä. Myös Salmivalli (1998, 113, 117) toteaa, että kiusatuilla on luokkatovereitaan heikompi itsetunto (ks. myös Katzer ym. 2009, 32). Hamarus (2008, 103) puolestaan toteaa, että kiusattu lapsi tuntee syyllisyyttä, häpeää ja pelkoa eikä välttämättä uskalla kertoa kiusaamisesta kenellekään.

Se loukkaa kiusattavan tunteita ja kiusattu tuntee olonsa yksinäiseksi (Tyttö 9)

pahalta ja hän ei enää luota itseensä (Tyttö 25)

Kiusattu on peloissaan, koska hän ei tiedä mitä tapahtuu ja ajattelee, että hänessä on jokin vikana (Tyttö 34)

kamalalta ja ehkä vähän pelottavalta, myös hänen itsetuntonsa saattaa huonontua (Tyttö 88)

Tyttöjen kirjoitelmissa kiusaajan kokemat negatiiviset tunteet olivat niin vahvoja, että ne saattoivat johtaa vakaviin psyykkisiin seurauksiin, kuten masennukseen. Masennus ja itsetuhoiset ajatukset olivat yleisimpiä lapsilla, jotka olivat joskus tai toistuvasti joutuneet kiusaamisen uhriksi (van der Wal ym. 2003, 1313–1314). Myös Hinduja & Patchin (2010, 206) kuvaavat nettikiusaamisen aiheuttavan kiusatussa tunteita, joilla on vakavia seurauksia ja joista vakavin voi olla jopa itsemurha.

Tyttöjen kirjoitelmissa esiintyi erilaisia nettikiusaamisesta aiheutuvia seurauksia, joista pahin oli itsemurha. Muita ikäviä seurauksia olivat esimerkiksi itsensä satuttaminen, kaveripiirin pienentyminen, itsestään pahojen asioiden etsiminen tai elämään jäävä ikuinen ikävä muisto. Leen (2004, 33) mukaan kiusaamisesta johtuvan itsetunnon heikkenemisen vuoksi kiusattu etäännytty kavereistaan.

Pahalta, koska hän alkaa ehkä etsimään itsestä pahoja puolia yms. (Tyttö 35)

erittäin kurjalta ja siitä voi tulla jopa masennus (Tyttö 84)

henkilöstä tuntuu pahalta ja hän saattaa satuttaa itseään (Tyttö 47)

Rikun mielestä se ei ole kivaa ja hän on ollut monta kertaa psykiatrialla itseharmin ja harhaluulojen takia (Tyttö 64)

Seiskaluokalla riku ei enään jaksanut kiusaamista ja harkitsi itsemurhaa, mutta hänen äitinsä sai Rikun suostuteltua sovitteluun. (Tyttö 64)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää lasten käsityksiä nettikiusaamisesta sekä siihen liittyvistä kiusaajan ja kiusatun rooleista. Mielenkiintomme kohdistui myös sukupuolten välisiin mahdollisiin käsitysten eroavaisuuksiin.

Tutkimusaineistossamme esiintyi sekä suoraa että epäsuoraa nettikiusaamista (vrt. Vandebosch & van Cleemput 2009). Näistä suoraa nettikiusaamista esiintyi epäsuoraa enemmän sekä tyttöjen että poikien kirjoitelmissa. Suoraan nettikiusaamiseen kuuluivat sanallinen loukkaus, loukkaavat kuvat, eristäminen sekä uhkailu. Useimmiten nettikiusaaminen oli määritelty kiusaamismuotojen kautta, joista yleisin oli internetissä haukkuminen, joka kuuluu sanallisen loukkauksen kategoriaan. Molemmat sukupuolet määrittivät nettikiusaamista samoilla kiusaamismuodoilla, mutta erityisesti tyttöjen kirjoitelmissa esiintyi kuvien kautta kiusaaminen. Molemmat sukupuolet mainitsivat epäsuoran nettikiusaamisen muodoista juoruilun ja epäasialliseen toimintaan tukemisen. Juoruilu oli käsitetty väärän tiedon tai kuvien levittämisenä muiden kuin kiusatun tietoon. Näiden lisäksi tyttöjen kirjoitelmissa esiintyi myös toisena henkilönä esiintyminen.

Tutkimukseen osallistuneet tytöt nimesivät suosituimmaksi kiusaamispaikaksi kuvien jakopalvelu Instagramin, joka tukee ajatusta siitä, että nettikiusaaminen on tyttöjen mukaan suosittua juuri kuvien kautta. Poikien kirjoitelmissa kiusaamista tapahtui taas enemmän WhatsAppissa, eikä kuvien merkitys ollut niin suuri kuin tytöillä. Poikien mukaan nettikiusaamista tapahtui myös peliohjelmissa, joita tytöt eivät maininneet lainkaan kirjoitelmissaan.

Nettikiusaaminen määriteltiin molempien sukupuolten toimesta jatkuvaksi internetissä tapahtuvaksi kiusaamiseksi. Sen ominaisuuksiin kuuluivat jatkuvuuden lisäksi anonyymisyys sekä laaja yleisö. Nettikiusaamisen ajateltiin myös satuttavan henkisesti. Tutkimukseen osallistuneet tytöt kuvasivat nettikiusaamista lisäksi tarkoituksenmukaisena toimintana.

Nettikiusaajalla nähtiin kiusaavan eri syistä. Poikien kirjoitelmissa kiusaamismotiivina esiintyi useimmiten hyvän olon tuottaminen eli nettikiusaaminen koettiin enimmäkseen hauskana ajanvietteenä kiusaajalle. Toisaalta kiusaaja kiusasi, koska hänellä oli itsellään paha olla. Tyttöjen kirjoitelmissa juuri kiusaajan oma paha olo koettiin merkittävänä syynä kiusata toista henkilöä internetissä. Tyttöjen kirjoitelmissa ei niinkään esiintynyt kiusaamismotiivina hyvän olon tuottamista itselle, mutta tyttöjen mukaan nettikiusaajalle oli tärkeää pönkittää omaa asemaansa

kiusaamisen kautta. Poikien kirjoitelmissa oman aseman pönkittäminen ei ollut niin suuressa roolissa, joskin sekin mainittiin yhdeksi kiusaamissyöksi. Molemmat sukupuolet nimesivät kiusaamismotiiveiksi myös kiusaajan negatiiviset tunteet kiusattua kohtaan. Näitä tuntemuksia olivat muun muassa kateus ja kosto. Näiden lisäksi tyttöjen kirjoitelmissa kerrottiin kiusaamista tapahtuvan, koska kiusaaja halusi tahallisesti satuttaa toista.

Nettikiusaaja oli molempien sukupuolten mukaan kookas ja voimakas. Tämä tuloksemme on linjassa Olweuksen (1992, 37) tutkimuksen kanssa, jossa hän totesi perinteisen poikakiusaajan olevan fyysisesti kiusattua voimakkaampi (ks. myös Hamarus 2006, 103). Tytöt kuvasivat nettikiusaajaa myös pissikseksi, ja kiusaajalla oli kovat ulkonäköpaineet. Luonteeltaan pojat kokivat nettikiusaajan olevan kovis, ilkeä, äkkipikainen sekä itsekeskeinen. Tytöt kuvasivat nettikiusaajan koviksena tai henkilönä, joka luuli olevansa kova. Tytöt kokivat nettikiusaajan olevan myös ylimielinen, mutta pohjimmiltaan mukava. Myös Espelage ja Asidao (2001, 54) ovat todenneet kiusaajan tuntevan itsensä muita ylempiarvoiseksi (ks. myös Hamarus 2006, 105; Salmivalli 1998, 31).

Toisaalta molemmat sukupuolet kuvasivat nettikiusaajaa myös ujoksi ja herkäksi. Nettikiusaaja nähtiin yksinäisemä, joskin tytöt mainitsivat nettikiusaajalla olevan toisaalta myös paljon kavereita. Molemmat sukupuolet nimesivät nettikiusaajan koulumenestyksen olevan sekä hyvä että heikko. Tyttöjen mukaan nettikiusaajalla saattoi olla myös psyykkisiä ongelmia.

Poikien kirjoitelmissa nettikiusaaja piti kiusaamisesta ja se oli kiusaajasta hauskaa ajanvietettä. Poikien kirjoitelmissa ei esiintynyt juuri lainkaan huonon oman tunnon potemista, mikä taas oli tyttöjen kirjoitelmissa suuressa roolissa. Cowien ja Myersin (2014, 70,71) mukaan kiusaaminen on kiusaajan mielestä hauskaa, eikä kiusaaja aina ymmärrä tekojensa vakavuutta (ks. myös Hamarus 2006, 109). Monessa tyttöjen kirjoitelmassa nettikiusaaja koki kiusaamisesta huonoa omaa tuntoa ja kiusaaminen toikin vain hetkellistä hyvää oloa. Muutamassa tyttöjen kirjoitelmassa nettikiusaaja koki kiusaamisen hauskana ja kovana asiana. Poikien mukaan nettikiusaaja ärsyyntyi ja tunsu epäonnistuvansa, jos kiusattu ei reagoi kiusaamiseen kiusaajan toivomalla tavalla.

Useimmiten nettikiusaamisen kohteena oli kiusaajalle tuttu henkilö. Molemmat sukupuolet kuvasivat nettikiusattua joko samalla tai alemmalla luokalla olevaksi. Poikien kirjoitelmissa mainittiin kiusaamisen kohteeksi myös toinen videopelaaja, maahanmuuttaja, erimaalainen, vihollinen tai kiusaaja. Vain harvassa kirjoitelmassa nettikiusattu oli tuntematon. Nettikiusattu oli luonteeltaan molempien sukupuolten mukaan kiusaajaa heikompi ja ujo. Toisaalta poikien kirjoitelmissa oli mainittu myös kiusattu, jolla oli vahva itsetunto. Ulkonäöltään kiusattua kuvattiin sekä tyttöjen että poikien kirjoitelmissa rumaksi, lihavaksi ja hänellä oli silmälasit. Tyttöjen

kokemuksen mukaan kiusattu myös pukeutui eri tavalla. Tätä tutkimustulosta tukevat Hamaruksen (2008, 29; 2006, 111) ja Haasion (2013, 62) aiemmin esittämät tulokset.

Tyttöjen kirjoitelmissa kiusattua kuvattiin epäsuosituksi ja yksinäiseksi, mutta toisaalta kiusatulla mainittiin olevan myös paljon kavereita. Poikien kirjoitelmissa nettikiusattu vastaavasti kuvattiin sekä suosittuna että epäsuosittuna, mutta kiusatulla ei ollut kavereita. Molemmat sukupuolet kuvasivat kiusattua usein nörtiksi. Tytöt kuvasivat kiusattua hyvänä oppilaana koulussa, kun taas pojat puolestaan mainitsivat kiusatun olevan joko heikko tai hyvä koulussa. Poikien mukaan kiusatun ominaisuuksiin kuului myös huono videopelitaito. Poikien mainitsemaa videopelitaitoa tukee Kotilaisen ja Suonisen (2013, 19,21) näkemys sukupuolittuneesta internetin käytöstä.

Nettikiusaaminen aiheutti kiusatussa negatiivisia tunteita. Jos kiusatulla oli vahva itsetunto, kuten eräässä poikien kirjoitelmassa mainittiin, kiusaaminen ei tuntunut miltyään. Myös syyttömyyden tunne esiintyi pojilla kiusattavan kokemana tunteena. Tyttöjen kirjoitelmissa mainittiin monia kiusaamisesta aiheutuvia seurauksia, kuten painajaiset, masennus, itsetunnon heikkeneminen ja itsemurha. Tämänkaltaisia seurauksia ei esiintynyt poikien kirjoitelmissa lainkaan. Lindforsin ym. (2012, 3) toteamus, että tytöt kokevat nettikiusaamisen vakavammaksi kuin pojat kokevat, tukee tutkimustuloksiamme.

9 POHDINTA

Kun meille on asetettu rooli tai olemme itse asettaneet roolin, muut odottavat meiltä roolin mukaista käytöstä (Wright 1991, 3).

Muuttuvatko tosielämän roolit nykyisessä ubiikissa tieto- ja viestintäyhteiskunnassa toimiessamme sosiaalisessa mediassa? Voimmeko toimia internetissä rooliimme kohdistuvien odotusten vastaisesti ja luoda itsellemme roolin, jollaisena muut eivät meitä näe, mutta jollaisia haluaisimme itse olla? Voisimmeko esimerkiksi asettua internetissä kiusaaajan asemaan, vaikka olisimme todellisessa elämässä kiusatun roolissa? Muuttaako teknologistuva verkkoyhteiskunta roolejamme ja muiden ihmisten odotuksia rooleihimme? Miten odotuksemme kohdistuvat, kun emme välttämättä edes tiedä, kenen kanssa verkossa kommunikoimme?

9.1 Nettikiusaamisen vakavuus

Tutkimukseen osallistuneet kuudesluokkalaiset kuvasivat nettikiusaamisilmiötä aikaisempien tutkimusten kaltaisesti ja tulostemme perusteella voidaan ajatella, että tytöt ja pojat kokivat nettikiusaamisen yhtenäisenä ilmiönä ja ymmärsivät sille ominaisia piirteitä. Tutkimuksessamme anonymiteetti koettiin yhtenä merkittävänä nettikiusaamisen piirteenä. Myös Shariff sekä Kowalski ja Limber ovat maininneet anonymiteetin merkityksellisenä nettikiusaamiselle. Shariffin (2008, 32) mukaan anonymiteetti lisää nettikiusaamisen viehättävyyttä, kun taas Kowalskin ja Limberin (2007, 23) mukaan anonymiteetti voidaan kokea vakavana uhkana nettikiusaamisessa. Koemmekin, että anonymiteetti on yksi keskeinen ominaispiirre, joka erottaa nettikiusaamisen perinteisestä kiusaamisesta.

Pohdimme anonymiteetin merkitystä. Käyttäytyvätkö ihmiset eri tavalla internetissä, koska siellä ei tarvitse paljastaa omaa henkilöllisyyttään? Internetissä voi olla helpompi toimia julmemmin, koska ei näe tekojensa vastaanottajassa aiheuttamia välittömiä seurauksia. Ihmiset saattavat myös unohtaa internetissä toimiessaan toisen ihmisen eettisen kohtaamisen. Onko internetin kautta helpompi purkaa omaa pahaa oloaan? Internetissä saattavat kiusata myös henkilöt, joihin emme kohdista internetin ulkopuolella kiusaaja-roolin mukaisia odotuksia. Some ja Nuoret 2015 - tutkimuksen (Ebrand Suomi Oy & Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut 2015) mukaan

omalla nimellä toimiessaan nuori harkitsee tarkemmin toimiaan sosiaalisessa mediassa, kun taas anonyymina toiminta ei ole niin harkittua ja asiallista. Hamarus (2008, 72) toteaa, että anonyymiteetin ansiosta nettikiusaaja voi toimia julmemmin kuin perinteisessä kiusaamisessa. Tällöin nimettomyys oikeuttanee toimimisen roolissa, jossa unohtamme arvomme ja normimme.

Anonyymiteetin ansiosta internetissä on helppo luoda itselleen uusi rooli ja esimerkiksi aloittaa kiusaaminen. Tutkimuksemme osallistuneet kuudesluokkalaiset kuvasivat nettikiusaajaa muun muassa adjektiiveilla herkkä, epäsosiaalinen, epävarma ja ujo. Kuinka moni ujo ihminen uskaltautuisi kiusaamaan kasvokkain? Vandeboschin ja van Cleemputin (2009, 1350) mukaan, nettikiusaamiseen ei liity perinteiselle kiusaamiselle tyypillistä fyysistä voimankäyttöä. Tämän vuoksi pohdimme, että internetissä on mahdollista kiusata myös itseään vahvempaa henkilöä.

Internet voi toimia anonyymiteetin turvin helppona väylänä kostaa. Myös tutkimuksessamme kosto koettiin yhtenä nettikiusaamisen motiivina. Shariffin (2008, 24) mukaan kiusatun ja kiusaajan roolit ovatkin vaihtuvia. Näin ollen perinteisen kiusaamisen kohteeksi joutunut henkilö voi aloittaa kiusaamisen internetissä kostaakseen kiusaajalleen. Esimerkiksi Kowalski ja Limber (2007, 27–28) ovat todenneet internetin olevan helppo väylä kommunikoida ilman pelkoa ja kostaa kiusaajalleen. Myös Beran ja Li (2007, 26) ovat todenneet, että nettikiusattu kiusaa internetissä, koska on itse koulukiusattu. Juvonen ja Gross (2008, 502) ovat eri kuitenkin mieltä kostamisesta ja heidän mukaansa koulussa kiusatuksi joutuneet eivät pääsääntöisesti halua kostaa kiusaajilleen.

Anonyymiteetti voi tehdä nettikiusaamisesta vakavampaa, koska kiusaajan henkilöllisyyttä ei välttämättä koskaan saada selville ja kiusaamista on täten mahdotonta estää. Hindujan ja Patchinin (2014, 3) mukaan nettikiusaamisen kohteeksi joutuneet eivät aina tiedä, kuka heitä kiusaa tai miksi he edes ovat joutuneet kiusatuksi. Kowalskin ja Limberin (2007, 28) tutkimuksen mukaan yli puolet kiusatuiksi joutuneista ei tiennyt kuka heitä internetissä kiusasi, koska kiusaajan henkilöllisyys ei selvinnyt anonyymiteetin ansiosta. Tutkijat pitivät anonyymiteettia ongelmallisena myös siitä syystä, että kiusatulle ei välttämättä koskaan selviä, kuka kiusaaja on tai kuinka monta heitä on. Tästä johtuen kiusattu voi alkaa kokea jokaisen internetissä tapaamansa henkilön kiusaajakseen. (Kowalski & Limber 2007, 28.) Tutkimuksemme osallistuneet tytöt kuvasivatkin nettikiusaamisesta aiheuttavan pelkoa ja ahdistusta. Kiusaaminen luo usein pelkoa kiusatun lisäksi kiusattua ympäröivään yhteisöön, esimerkiksi koululuokkaan, jossa jokainen voi pelätä joutuvansa kiusatuksi. (Hamarus 2008, 76, 103).

Nettikiusaamisen vakavuutta lisäävänä ominaisuutena voidaan nähdä myös sen laaja yleisö (Hinduja & Patchin 2014, 3; Kowalski & Limber 2007, 29; Shariff 2008, 28), joka esiintyi myös tutkimuksemme osallistuvien lasten kirjoitelmissa. Internetissä olevan laajan yleisön johdosta kiusaaminen, esimerkiksi pilkkaava kuva tai video, voi levitä jopa maailmanlaajuisiksi. Salmivallin

(1998, 46) mukaan kiusaaminen ei koskaan rajoitukaan vain kiusaajaan ja kiusattuun, vaan koskee myös ympärillä olevia. Nettikiusaamisen voi näin ollen nähdä koskevan internetin johdosta todella laajaa joukkoa. Pohdimmekin, onko kiusatulla mahdollista piiloutua internetissä keneltäkään. Kiusattu ei välttämättä tiedä, miksi häntä kiusataan, kuka tai ketkä häntä kiusaavat, eikä hän pääse internetissä minnekään kiusaamista pakoon. Onko ainut vaihtoehto estyä nettikiusaamiselta jättäytyä kokonaan sosiaalisen median ulkopuolelle? Lapsen reaali maailman ystävyys suhteet voivat vaarantua, koska niitä ylläpidetään nykyisin paljon sosiaalisen median kautta.

Nettikiusaamisen vakavuutta lisää mielestämme vielä Shariffin (2008 32–34) toteama ilmausten pysyvyys. Tutkimuksessamme ei esiintynyt Sharffin esittämää ilmausten pysyvyyttä lainkaan. Selitys tälle saattaa olla se, että lapset eivät osaa vielä nähdä toimintansa seurauksia tai eivät täysin ymmärrä, miten pysyviä jälkiä toiminnasta voi sosiaaliseen mediaan jäädä. Myös Noppari ym. (2008, 103) on todennut, että lapset eivät aina ymmärrä internetissä tehtyjen tekojensa seurauksia. Koska internetiin liitetyt kuvat ja ilmaukset ovat pysyviä ja niitä on vaikea poistaa, ne voivat vaikeuttaa kiusatun elämää pitkään tulevien vuosien aikana. Täten koemme, että nettikiusaaminen voidaan nähdä perinteiseen kiusaamisen verrattuna aina jatkuvana, koska internetiin ladatut sisällöt säilyvät siellä ikuisesti, vaikka itse kiusaaminen olisi loppunut (ks. Vandebosch ja van Cleemput 2009, 1351).

9.2 Nettikiusaamiseen puuttuminen

Vaikka tutkimukseemme osallistuneet lapset eivät maininneet ilmausten pysyvyyttä, he kuvasivat nettikiusaamista jatkuvana tai toistuvana toimintana (ks. Patchin & Hinduja 2006, 152; Vandebosch & van Cleemput 2008, 502). Hamarus (2008, 12) pohtii kuinka kauan toiminta saa jatkua tai sen annetaan jatkua, ennen kuin sitä kutsutaan kiusaamiseksi ja siihen puututaan. Jatkuva, vahingoittava toiminta heikentää lasten kouluhyvinvointia, jos toimintaan ei puututa ajoissa.

Koulu vaikuttaa lapseen ja hänen elinoloihinsa sekä toimintamahdollisuuksiinsa eri tavoin (Minkkinen 2015, 33). Kouluhyvinvointia voidaan tarkastella esimerkiksi sosiaalisesta näkökulmasta, joissa oleellisia asioita ovat lapsen sosiaaliset suhteet eri ihmisten kanssa sekä koulun ja luokan ilmapiiri. Koulukiusaaminen heikentää sosiaalista kouluhyvinvointia. (Minkkinen 2015, 34, 62–63.) Myös Konun (2002, 44–45) mukaan lapsen kouluhyvinvointiin vaikuttaa koulukiusaaminen ja kiusaaminen on ilmiö, jossa sosiaaliset suhteet eivät toimi. Siksi on muistettava, että nettikiusaaminen vaikuttaa vielä laajemmin lapsen hyvinvointiin, koska sitä tapahtuu myös paljon koulun ulkopuolella.

Kouluterveyskyselyn (THL 2015) mukaan nuorten kouluhyvinvointiin vaikutti suuresti se, etteivät koulussa olevat aikuiset olleet puuttuneet kiusaamiseen. Tutkimustuloksemme osoittavat, että koulumaailmassa on tärkeää puuttua ajoissa tällaiseen vahingoittavaan toimintaan ja todeta kiusaaminen heti. Perusopetuslain (628/1998, 29§) mukaan jokaisella koulu yhteisön jäsenellä tulee olla oikeus turvalliseen opiskelu ympäristöön. Lakiin vedoten opettajan tulisi puuttua vahingoittavaan toimintaan heti sen huomattessaan. Myös Opetussuunnitelman (Opetushallitus 2014, 19) mukaan jokaisen oppilaan tulisi saada tukea kasvaakseen tasapainoiseksi ja terveen itsetunnon omaavaksi yksilöksi. Kiusatuilla saattaa olla jo ennestään huono itsetunto, ja kiusaamisen ei ainakaan ole todettu kohentavan sitä (vrt. Salmivalli 1998, 142). Mutta miten opettaja voi puuttua näkymättömämpään nettikiusaamiseen vai kuuluuko se edes opettajan velvollisuuksiin? Salmivallin ja Pöyhösen (2012, 59) mukaan moni opettaja miettii, onko heillä velvollisuutta puuttua nettikiusaamiseen, joka yleensä tapahtuu kouluajan ulkopuolella eivätkä kiusaamisen osapuolet ole aina edes saman koulun oppilaita.

Nettikiusaamista pidetään kuitenkin yhtenä vakavimmista lapsia koskevista ongelmista (Campbell 2005; Li 2008; Nieminen & Pörhölä 2011, 74). Tämän vuoksi koemme, että myös koulu on velvollinen huomioimaan nettikiusaamisen. Koulun puuttumisvelvollisuutta tukee tutkimukseemme osallistuneiden tyttöjen ja poikien kuvaukset, joiden mukaan nettikiusattu oli nettikiusaajalle lähes aina tuttu koulusta. Smithin (2016, 154) ja Shariffin (2008, 4) mukaan nettikiusaamista esiintyy useimmiten luokkakaverien tai samassa koulussa olevien oppilaiden välillä, joten nettikiusaaminen voidaan katsoa olevan myös koulun ongelma. Nettipoliisi Forss (2031, 62) mainitsee, että kiusaaja ja kiusattu tuntevat usein toisensa internetin ulkopuolella ja nettikiusaamiseen liittyyneen muutakin riitaa. Lisäksi Nopparin ja Uusitalon (2011, 159) tutkimuksessa nuoret kertoivat viettävänsä aikaan sekä internetissä että sen ulkopuolella samojen ystävien kanssa.

Oppilaiden on helppo jatkaa nettikiusaamista koulussa perinteisenä kiusaamisena tai siirtää koulukiusaamisen internetiin, koska tutkimukseemme osallistuneet lapset kuvasivat kiusatun usein kiusaajalle tuttuna luokkatoverina tai kaverina. Tätä tukee myös Katzerin ym. (2009, 32) toteamus, jonka mukaan kiusaaja kohdistaa tekonsa useimmiten samaan uhriin. Myös Hamaruksen (2012, 40) mukaan oppilas, joka on joutunut kiusatuksi internetissä, on kiusaamisen kohde myös reaali maailmassa. Tätä tukee myös näkemys, jonka mukaan nettikiusaaminen koetaan perinteisen kiusaamisen yhtenä kiusaamismuotona (ks. Beran & Li 2007, 18). Näin kiusaaja saa jatkettua koulussa aloittamaansa perinteistä kiusaamista myös kouluajan ulkopuolella netistä käsin tai jatkettua internetissä aloittamaansa kiusaamista myös koulussa, jossa internetin käyttö on rajoitetumpaa. Vaikka tutkimukseemme osallistuneet kuudesluokkalaiset nimesivät anonymiteetin yhtenä nettikiusaamisen piirteenä, Juvosen ja Grossin (2008, 501) tutkimuksessa suurin osa

nettikiusaatuista tiesi tai oli melko varmoja, kuka tai ketkä heitä kiusasivat. Mielestämme tämäkin tukee sitä ajatusta, että perinteinen kiusaaminen siirtyy tai jatkuu internetissä.

Myös Kowalskin ja Limberin (2007, 28–29) mukaan koulussa pitäisi ohjeistaa opettajia ja oppilaita nettikiusaamisen vaaroista ja siitä, miten tulisi toimia epäillessä jonkun oppilaan joutuneen nettikiusaamisen kohteeksi (ks. myös Monks ym. 2012, 488.). Nettikiusaamiseen puuttuminen on kuitenkin vaikea, koska se tapahtuu internetissä. Havaitsemista ja puuttumista vaikeuttaa esimerkiksi sosiaalisen median sovellusten täysi salaus. Tutkimukseen osallistuneet lapset kertoivat otolliseksi kiusaamispaikaksi esimerkiksi WhatsApp-sovelluksen, jossa on käytössä täysi salaus. Sovelluksessa viestit ja puhelut on suojattu niin, etteivät viestiketjun ulkopuoliset näe tai kuule viestin sisältöä (WhatsApp 2017). Suojauksen ansiosta myös nettikiusaaminen voi jäädä havaitsematta ulkopuolisilta, jos he eivät näe konkreettisesti viestin sisältöä. Tutkimuksemme mukaan WhatsAppissa on helppo kiusata, sillä käytettävien kiusaamispaikkojen täyden salauksen ja kiusaamisen huomanneiden välillä oli yhteys: Tutkimushenkilöt mainitsivat usein vain kavereiden huomanneen kiusaamisen, jota tukisi esimerkiksi WhatsApp-palvelun täysi salaus, jonka ansiosta kukaan muu kuin viestiketjun jäsenet eivät pääse näkemään viestien sisältöä.

Voisiko nettikiusaamisen huomaamiseen auttaa se, että kuullaan enemmän lasten omia kokemuksia heidän hyvinvoinnistaan? Minkkisen (2015, 34–35) mukaan lapsen kouluhyvinvointia voidaan mitata objektiivisesti kokeiden ja todistusten kautta tai subjektiivisesti lapsen oman arvion mukaan. Subjektiivista hyvinvointia mitataan varsin vähän suomalaisissa kouluissa, eikä lapsilla oli mahdollisuutta kertoa omista kokemuksistaan paljoakaan (Minkkinen 2015, 34–35). Jos olisi aikaa enemmän subjektiiviseen hyvinvoinnin mittaamiseen, voisiko sen kautta nousta esiin asioita, jotka viittaavat nettikiusaamiseen?

Voimassa olevassa Opetussuunnitelmassa (Opetushallitus 2014) huomioidaan median vaikutus lapseen. Opetussuunnitelman mukaan oppilaita tulisi opastaa huomaamaan tieto- ja viestintäteknikan merkitys arjessa ja ohjata itsenäiseen työskentely eri medioiden parissa. Oppilaiden tulisi osata arvioida median vaikutuksia ja käyttömahdollisuuksia sekä oppia käyttämään tieto- ja viestintäteknologiaa vastuullisesti ja turvallisesti. (Opetushallitus 2014, 23, 24, 157.) Martsolan ja Mäkelä-Rönnholmin (2006, 122) mukaan mediakasvatuksen tavoitteena on kasvattaa lapsesta medioita järkevästi käyttävä kansalainen, joka ymmärtää ja tulkitsee kriittisesti eri medioiden sisältöjä ja kieltä ja kykenee itse tuottamaan erilaisia mediasisältöjä. Koemme kuitenkin, että lapset osaavat käyttää sähköisiä medioita teknisesti hyvin ja luoda esimerkiksi erilaisia sisältöjä, mutta ymmärtävätkö he tekojensa seurauksia? Heille tulisikin opettaa sosiaalisen median eettisiä ja toisia käyttäjiä arvostavia toimintatapoja (Haasio 2013, 59). Hamarus (2008, 125) toteaa, että eettisyys

liittyy keskeisesti myös kiusaamiseen. Kiusaajan tulisi ymmärtää muita kunnioittava käytös, jotta hän pystyy muuttamaan käyttäytymistään (Hamarus 2008, 125).

Shariffin (2008, 28) mukaan internetissä on rajaton määrä erilaisia mahdollisuuksia kiusata. Tutkimukssamme nettikiusaaminen jakautui sekä tyttöjen että poikien mukaan suoraan ja epäsuoraan nettikiusaamiseen. Molemmilla sukupuolilla esiintyi selkeästi enemmän suoraa nettikiusaamista eivätkä sukupuolten käsitykset suoran nettikiusaamisen muodoista juurikaan eronneet toisistaan. Epäsuoran nettikiusaamisen muodoista sekä tytöillä että pojilla esiintyi eniten juoruilua. Molemmilla sukupuolilla juoruilu oli käsitetty väärän tiedon tai kuvien levittämisenä muiden kuin kiusatun tietoon. Nettikiusaaminen näyttäisikin eroavan tältä osin perinteisestä kiusaamisesta, jossa Salmivallin (1998, 38) mukaan tytöt käyttävät enemmän epäsuoran kiusaamisen muotoja ja pojat käyttävät suoraa kiusaamista. Pohdimme, johtuuko tyttöjen ja poikien mainitsemien nettikiusaamismuotojen samanlaisuus siitä, että internetissä ei koskaan kiusata kasvotusten ja sitä voisi pitää omalla tavallaan aina epäsuorana perinteisen kiusaamisen luokittelun mukaan. Beran ja Lin (2007, 18) mukaan nettikiusaaminen onkin yksi perinteisin kiusaamisen epäsuora muoto eikä sitä pitäisi pitää erillisenä ilmiönä.

9.3 Kiusaamismotiivina nettikiusaajan oma paha olo

Tutkimustulostemme pohjalta oli vaikea luoda täysin yhtenevää kuvausta nettikiusaajasta. Nettikiusaajan kuvailussa ei ollut merkittäviä eroja sukupuolten välillä, mutta molemmat sukupuolet kuvasivat nettikiusaajaa vaihtelevin piirtein. Näemmekin, että nettikiusaaja voi olla nettikiusaajaroolinsa takana henkilönä lähes millainen vain. Tutkimuksemme pohjalta koemme, että koulussa olisi tärkeämpää puuttua kiusaamiseen johtaviin syihin kuin pohtia, millainen kiusaaja on. Toisaalta kiusaajan piirteiden huomioiminen voi paljastaa taustalla olevia murheita ja huolia, jotka johtavat kiusaamaan. Huolestutti erityisesti siitä syystä, että moni tutkimukseen osallistunut lapsi kuvasi kirjoittelmissaan nettikiusaajan kiusaamismotiivina olevan pahan olon.

Suurin yksittäinen poikien kirjoitelmissa esiintyvä kiusaamismotiivi oli hauskanpito. Kiusaamisen motiivina pidettyä hauskuudenpitoa tukivat myös poikien kuvailut siitä, että kiusaaminen tuntui nettikiusaajasta enimmäkseen hauskalta ja hienolta. Hamaruksen (2008, 61) mukaan hauskuuden voidaan nähdä oikeuttavan kiusaamisen, koska hauskanpitoa ei pidetä vakavana. Tutkimuksemme osallistuneiden poikien mukaan kuitenkin myös nettikiusaajan oma paha olo johti kiusaamiseen. Näin ollen nettikiusaaminen ei ollutkaan aina viatonta hauskanpitoa, vaan nettikiusaamisen taustalla oli kiusaajan aito hätä, johon pitäisi mielestämme puuttua. Tytöt kuvasivat nettikiusaajan kiusaavan pääasiassa purkaakseen omaa pahaa oloaan. Tätä tukee ajatus siitä, että tytöt

kuvasivat nettikiusaajaa yksinäiseksi tai hänellä oli psyykkisiä ongelmia. Salmivalli (1998, 18, 66) on todennut, että etenkin kiusaavat pojat ovat usein torjuttuja. Kiusaamistapauksissa tulisi kiusatun puolustamisen lisäksi kiinnittää huomiota myös kiusaajan mahdolliseen pahaan oloon sekä kiusaamiseen johtaviin syihin perusteellisemmin.

Kiusaajan omaan pahaan oloon liittyen pohdimme vireillä olevaa lakialoitetta (LA 81/2016 vp), jossa koulukiusaaja tulisi siirtää toiseen kouluun kiusatun suojelemiseksi. Mielestämme tämäkään ei välttämättä saa kiusaajaa lopettamaan, jos kiusaamisen taustalla on oma paha olo. Koulusta pois siirtäminen jättäisi huomiotta kiusaajan hädän, eikä kiusaamisen perimmäistä syytä huomioitaisi. Kiusaajan koulusta siirtäminen ei vaikuttaisi nettikiusaamisen, koska nettikiusaaminen on ajasta ja paikasta riippumatonta. Vaikka fyysinen kiusaamiskonflikti katkeaisi kiusaajan koulun vaihdon myötä, kiusaaminen voisi jatkua internetissä. Näin lakialoitteessa mainittu kiusaamiskiirteen katkaisu ei välttämättä toteutuisi (LA 81/2016 vp). Tutkimuksen (Salmivalli & Pöyhönen 2012, 59) mukaan samat henkilöt, jotka kiusaavat koulussa, kiusaavat myös internetissä, ja siellä joutuvat kiusatuksi usein samat henkilöt kuin koulukiusaamisessa.

Kiusatun kärsimystä ei tule missään nimessä unohtaa, mutta tutkimustulostemme mukaan kiusaamisen taustalla oleva kiusaajan oma paha olo on merkittävä tulos, jota ei voida ohittaa. Myös aikaisemman tutkimuksen (van der Wal ym. 2003, 1314) mukaan kiusaajilla esiintyy enemmän masennusta ja itsetuhoisia ajatuksia kuin lapsilla, jotka eivät kiusaa. Pohdimmekin voisiko sekä perinteistä että nettikiusaamista ennaltaehkäistä, jos kiusaajan ongelmiin osattaisiin puuttua ajoissa. Helsingin Sanomien (HS 21.3.2016) haastattelussa koulukiusaamisesta väitellyt Hamarus ottaa kantaa perusopetuslakia koskevaan lakialoitteeseen ja toteaa, että sekä kiusatulle että kiusaajalle tulisi järjestää asianmukaista hoitoa sekä olla yhteydessä kiusatun ja kiusaajan vanhempiin. Lee (2004, 38–39) kuitenkin huomauttaa, että kiusaamisen taustalla voi olla kiusaajan puutteelliset kotiolut, joten mielestämme kiusaamiseen puuttumista ei saa jättää ainoastaan kotien tehtäväksi, vaan tarvittaessa tulee tarjota lapselle ja perheelle tukea. Myös Hinduja ja Patchin (2014, 2) ovat todenneet, että perheongelmilla on yhteyksiä nettikiusaamiseen. Muita nettikiusaamiseen vaikuttavia tekijöitä ovat kiusaajan alhainen itsetunto, oppimisvaikeudet, kouluväkivalta sekä rikollinen käyttäytyminen (Hinduja & Patchin 2014, 2). Nettikiusaajan paha olo tulisi ottaa huomioon koulun oppilashuollossa.

Salmivalli (1998, 79) on aikoinaan todennut, että kiusaamistilanteissa olisi parempi ratkaisu siirtää kiusaaja uuteen ympäristöön kiusatun sijaan. Tämä ratkaisu voi olla toimiva, jos kiusaajalla itsellään ei ole ongelmia. Jos taas kiusaaja nettikiusaa, koska hänellä on paha olo, niin koulun vaihto ei ratkaise kiusaajan ongelmia, ja kiusaaminen saattaa jatkua. Nykyään on huomioitava myös nettikiusaamisen mahdollisuus ubiikkina ilmiönä (Kowalski, Morgan & Limber 2012, 505; Shariff

2008, 34), joten saman henkilön kiusaaminen voi jatkua toisaalta käsin, jos kiusaajan ongelmiin ei puututa.

Leen (2004, 38) mukaan kiusaajalla on tarve luoda uhri. Pohdimme, johtuuko tämä tarve juuri kiusaajan pahasta olost, jolloin kiusaaja pääsee purkamaan pahaa oloaan kiusattuun. Mielestämme tätä ajatusta tukee Hamaruksen (2008, 125) toteamus, jonka mukaan kiusaaja kiusaa, vaikka tietää tekevänsä väärin, sillä ajattelee, että kiusattu saa ansionsa mukaan. Tutkimukseemme osallistuneiden tyttöjen mukaan nettikiusaaminen koettiin tarkoituksenmukaisena toimintana, jota tukivat kiusaamissyinä esitetyt oman aseman pönkittäminen sekä halu satuttaa toista. Salmivallin (1998, 137, 140) mukaan kiusaajat korostavat usein itseään ja haluavat olla esillä jatkuvasti. Myös Espelagon ja Asidaon (2001, 54) mukaan kiusaaja kiusaa pönkittääkseen omaa mahtavuuttaan.

On mielenkiintoista pohtia, miksi lapsilla on tarve kiusata muita päästääkseen kaverisuosioon. Voiko lapsella olla tunne, että hän ei riitä tai kelpaa kaveriporukalle omana itsenään, vaan hänen täytyy esittää kovempaa kuin on. Edellä mainittujen kiusaamismotiivien taustalla voi kuitenkin olla pohjimmiltaan kyse kiusaajan omasta pahasta olost, johon kaverisuosioon hakeminen tuo hetkellistä hyvää oloa. Internet on tähän oiva mahdollisuus, sillä internetissä on mahdollista esittää sellaista, jollainen haluaisi muiden silmissä olla (Noppari & Uusitalo 2011, 144–145). Salmivalli (1998, 117, 126) pitää kiusaajan heikkoa itsetuntoa yhtenä kiusaamiseen johtavana syynä ja kiusaaja pyrkii kiusaamisen kautta kohottamaan huonoa itsetuntoaan. Toisaalta Salmivalli (1998, 127, 141) toteaa, että kiusaajalla on hyvä minäkuva. Pohdimmekin rakentavatko lapset sosiaalisen median kautta itselleen todellista paremman identiteetin (vrt. Haasio 2013, 60; Kowalski ym. 2012, 56). Koemme, että näin myös heikomman itsetunnon omaavilla on mahdollisuus kiusata internetissä. Vaikka roolin on todettu olevan muiden asettama, voiko internetissä luoda itse itsestään roolin, koska internetissä voit olla millainen vain (ks. luku 4).

Kiusaamisen taustalla oleva oman pahan olon purkamisen tarve näkyi myös siinä, että tutkimukseemme osallistuneet tytöt kuvasivat kiusaajan tuntevan kiusaamisesta hyvää oloa tai se oli hauskaa. Toisaalta nettikiusaaminen aiheutti tyttöjen mukaan kiusaajassa vaihtelevia tai negatiivisia tunteita. Kiusaaminen tuntui vain välillä hyvältä ja aiheutti pahan mielen jälkikäteen kiusaajalle ja tytöt mainitsivat usein kiusaajan kokevan huonoa omaatuntoa kiusaamisesta tai kiusaaminen tuntui pahalta. Pohdimmekin, että helpottaako kiusaaminen lopulta lainkaan kiusaajan omaa pahaa oloa vai pahentaako kiusaaja oloaan entisestään kiusaamalla muita ja kokemalla siitä huonoa omaa tuntoa. Jos kiusaaminen tuottaa hetkittäistä hyvää oloa, johtaako se jatkuvaan kiusaamiseen, jotta kiusaajalla olisi hyvä olla?

Tutkimukseen osallistuneiden poikien vastausten mukaan pojat eivät näytä kokevan internetissä tapahtuvaa kiusaamista kiusaamisena, koska vain harva vastanneista pojista mainitsi kiusaajan

kokevan huonoa omaa tuntoa kiusaamisen jälkeen. Tähän voi vaikuttaa myös se, että toiminta internetissä ei tapahdu kasvotusten, jolloin ei nähdä vastaanottajan välitöntä reaktiota. Hinduja ja Patchin (2014, 3) ovatkin todenneet, että lapset eivät välttämättä edes ymmärrä kiusaavansa, koska eivät näe toiminnan aiheuttamaa mielipahaa kiusatussa. Kowalski ja Limber (2007, 28) lisäävät, että tällöin nettikiusaaja voi perustella itselleen, että hänen toiminnassaan ei ole mitään pahaa. Toisaalta Monksin ym. (2012, 487) tutkimuksen mukaan vain pieni osa lapsista ajatteli, että nettikiusaaminen ei vaikuta uhriin. Tutkimuksemme mukaan vaikuttaisi siltä, että siihen osallistuneiden tyttöjen mukaan kiusaaja ymmärtää kiusaavansa internetissä. Tätä tukevat tyttöjen kokemukset siitä, että nettikiusaaminen koetaan tarkoituksenmukaisena toimintana, josta seuraa huono omatunto. Näin ollen Lindforsin ym. (2012, 3) tutkimuksessa esillä ollut ajatus siitä, että tytöt kokivat nettikiusaamisen vakavammaksi ja häiritsevämmäksi kuin pojat, sopii myös meidän tutkimukseemme. Myös Agatston ym. (2007, 60) toteavat, että tytöt kokivat nettikiusaamisen ongelmaksi koulussa, kun taas poikien se ei ollut yhtä vakava ongelma koulussa.

Tutkimukseemme osallistuneiden tyttöjen kuvausta tarkoituksenmukaisesta toiminnasta kuvaa myös se, että heidän mukaansa nettikiusaaja pyrkii tarkoituksenmukaisesti vahingoittamaan toista (vrt. Shariff 2008, 16). Samoin tarkoituksenmukaisuutta tukee tyttöjen mainitsemista kiusaamismuodoista erityisesti toisena henkilönä esiintyminen, jota pojat eivät maininneet lainkaan. Nettipoliisi Forssin (2013, 63–64) mukaan tyttöjen keskuudessa esiintyvä toisena esiintyminen tai profiilin väärinkäyttö ovat vaatineet jopa poliisin puuttumista.

Tutkimuksessamme molemmat sukupuolet mainitsivat otollisimmiksi nettikiusaamispaikoiksi Whatsappin ja Instagramin. Tyttöjen kirjoitelmien mukaan suosituimpana kiusaamispaikkana koettiin kuvaohjelma Instagram, mikä tukee ajatusta siitä, että tyttöjen mukaan nettikiusaamista esiintyi useimmiten kuvien kautta. Kuvien kautta kiusaamisessa sukupuolten kokemukset erosivat toisistaan. Kuvien sijaan tutkimukseen osallistuneet pojat kuvasivat kiusaamista tapahtuvan enimmäkseen viestien ja kommenttien kautta haukkumisena. Pojat kuvasivatkin kirjoitelmissaan WhatsAppin otollisimmaksi nettikiusaamispaikaksi.

Molemmat sukupuolet kuvasivat nettikiusaamista epäsopevien kuvien julkaisemisena, mutta sukupuolet kokivat julkaistut kuvat eri tavalla. Tytöt luonnehtivia kirjoitelmissaan kuvia noloiksi ja alentaviksi, kun taas poikien mukaan kiusatusta julkaistut kuvat olivat typeriä. Tämä tukee mielestämme ajatusta siitä, että pojat kiusaavat internetissä pitääkseen hauskaa. Pohdimmekin, ovatko poikien kuvat kiusaajan mielestä enemmän humoristisia esimerkiksi kiusatun kuvan muokkaaminen epätodelliseksi. Nettipoliisi Forssin (2013, 60) mukaan tällaisia pilailuja ei ole tehty tarkoituksena loukata toista, mutta ne voivat kuitenkin joissakin tilanteissa täyttää jopa kunnianloukkauksen kriteerit.

9.4 Nettikiusaamisen vakavat seuraukset

Tutkimukseemme osallistuneiden henkilöiden mukaan nettikiusattu oli useimmiten tuttu. Vain muutamassa kirjoitelmassa kiusattu oli tuntematon. Pohdimme, että kiusatun ollessa tuttu henkilö, kiusaaja on valinnut hänet kohteekseen tiettyjen ominaisuuksien mukaan. Pojat kuvasivat kirjoitelmissaan kiusattua tarkemmin ja mainitsivat kiusatun olevan videopelaaja, vihollinen, kiusaaja, erimaalainen tai maahanmuuttaja. Tyttöjen kirjoitelmissa kiusattuja ei ollut kuvattu näin tarkasti. Shariffin (2008, 18) mukaan juuri pojilla oli yleisempää valita kohteensa etnisen taustan ja uskonnon mukaan. Hamaruksen (2008, 29) mukaan henkilöä kiusataan poikkeavan ulkonäön, vaatetuksen, osaamisen, osaamattomuuden tai perheen ominaisuuksien vuoksi. Näitä samoja piirteitä esiintyi meidän tutkimuksessamme.

Tutkimustuloksiimme vedoten voimme todeta, että erilaisella ja poikkeavalla ulkonäöllä on merkitystä kiusaamisen kohteeksi joutumisessa. Shariffin (2008, 10, 18) mukaan kiusaaminen kohdistuu usein lapsiin, jotka ovat kiusaajien mielestä outoja tai erilaisia. Shariff (2008, 18) jatkaa, että henkilön sosioekonominen tausta eli onko henkilö rikas tai köyhä, ei niinkään itsessään aiheuta kiusaamista, mutta erityisesti työillä se, miltä henkilö näyttää tai miten hän pukeutuu, aiheuttaa kiusaamista. Henkilölle tuotetaan kiusatun rooli, koska hän poikkeaa yhteisön kulttuurisista arvostuksista (Hamarus 2008, 29).

Tyttöjen ja poikien kirjoitelmissa nettikiusaaminen aiheutti kiusatussa paljon erilaisia negatiivisia tunteita. Kiusatun kuvattiin tuntevan muun muassa pahaa oloa, yksinäisyyttä ja inhoa kiusaamisen vuoksi. Poikien kirjoitelmien mukaan kiusattu koki itsensä surulliseksi, noloksi tai syyttömäksi. Tyttöjen kirjoitelmissa kiusattu koki häpeää ja pelkoa. Shariff (2008, 33) on todennut, että internetissä kiusatuksi joutunut voi alkaa pelätä esimerkiksi kouluun lähtöä, jos epäilee nettikiusaajan olevan kanssaan samassa koulussa ja pelkää, että nettikiusaaminen jatkuu myös perinteisenä koulukiusaamisena. Tutkimukseen osallistuneiden tyttöjen mukaan kiusatulla ei ollut vahvaa itsetuntoa ja kiusaamisen vuoksi itsetunto heikkeni ja kiusattu alkoi luulla, että hän on kiusaajan sanojen kaltainen tai vika on hänessä. Salmivallin (1998, 103) mukaan kiusatuilla on heikko itsetunto ja he pitävät itseään vähemmän viehättävämpänä kuin muut lapset.

Vaikka aikaisempien tutkimusten (Kowalski & Limber 2007, 26; Monks ym. 2012, 482) tulokset nettikiusatuksi joutuneiden lasten määrästä ovat olleet melko alhaiset, koemme että tutkimuksessamme ilmi tulleet nettikiusatun vakavat seuraukset vaativat puuttumista ilmiöön. Kun joku on saanut kiusatun roolin, niin vaikuttaisi siltä, että kiusatun rooli on pysyvä (Salmivalli 1998, 75) ja näin ollen kiusaaminen voi jatkua pitkään ja sen vaikutukset saavat yhä vakavampia seurauksia. Shariffin (2008, 25) mukaan kiusaamisella voi ollakin koko elämän kestoisia vaikutuksia (ks. myös

Lee 2004, 35). Kiusatun subjektiiviset kokemukset kiusaamisesta ovatkin usein hyvin voimakkaita (Hamarus 2006, 62). Tutkimukseemme osallistuneiden tyttöjen kirjoitelmissa mainittiin myös nettikiusaamisesta aiheutuvia vakavia seurauksia, kuten masennus, harhaluulot ja painajaiset, ystäväpiirin pienentyminen, itsensä satuttaminen ja jopa itsemurha. Pohdimme, että yhdistääkö kiusattuja henkilöitä enemmän kiusaaminen ja siitä johtuvat seuraukset vai syyt, miksi heitä kiusataan (vrt. Salmivalli 1998, 98).

Salmivalli (1998, 113) on todennut kiusaamisesta aiheutuvan psykosomaattisia oireita ja huono itsetunto, joka toisaalta voi olla joko syy tai seuraus (ks. myös Lee 2004, 33). Hindujan ja Patchinin (2014, 2) mukaan nettikiusatut kokevat itsensä masentuneeksi, surulliseksi, vihaiseksi ja turhautuneeksi ja heillä voi esiintyä itsetuhoisia ajatuksia. Lindfors ym. (2012, 1) toteavat, että usein ajatellaan, ettei nettikiusaaminen aiheuta niin paljoa fyysistä harmia kuin perinteinen kiusaaminen ja sen seuraukset ovat usein näkymättömämmät. Tästä johtuen nettikiusaamisen havaitseminen saattaa olla vaikeaa. Kiusaamisen seurauksena kiusattu saattaakin tehdä epätoivoisen teon ja pyrkii tämän kautta kertomaan tilanteen vakavuuden aikuisille (Hamarus 2008, 63).

Vaikka Itkosen ja Talibin (2013, 15) mukaan koulun henkilökunta voi ja sen tulisi puuttua nettikiusaamiseen, ovat Holfeld ja Grabe (2012, 410) puolestaan havainneet, että nettikiusatut kertovat harvoin nettikiusaamisesta opettajalle. Haasion (2013, 63) mukaan lapsi saattaa kokea kiusaamisen jopa niin noloksi, ettei kehtaa kertoa siitä edes vanhemmilleen. Nuorten aggression purkaminen sähköisesti on kuitenkin asia, johon aikuisten tulisi puuttua (Patchin & Hinduja 2010, 619). Hinduja ja Patchin (2010, 206) näkevät nettikiusaamiseen puuttumisen kodin ja koulun yhteisenä asiana. Holfeld ja Grabe (2012, 410) ovat todenneet, että nettikiusaamista tapahtuu enemmän kouluajan ulkopuolella kuin koulussa. Vanhempien tulisi tietää miten internetin käyttöä voisi rajoittaa, jotta he suojelisivat lastaan nettikiusaamiselta. Vanhempien tulisi ymmärtää, että internetin käytön rajoittaminen estää lasta käyttämästä omaa luonnollista kommunikaatiokanavaa tärkeiden asioiden hoitamisessa. (Juvonen & Gross 2008, 504.) Toisaalta koemme myös, että nettikiusaaminen itsessään rajoittaa kiusatun somen käyttöä, koska esimerkiksi tutkimustulostemme mukaan nettikiusaamisesta johtuen kiusattu ei voinut enää lisätä kuvia sosiaaliseen mediaan. Mielestämme aikuisten ja lasten tulisi yhdessä pohtia tapoja turvalliseen internetin käyttöön, jotta lapset rohkaistuisivat kertomaan mahdollisista kiusaamistilanteista internetissä, ja aikuiset puolestaan ymmärtäisivät sosiaalisen median tärkeyden lasten ystävyys-suhteiden hoidossa (vrt. Agatston ym. 2007, 60).

Waden ja Beranin (2011, 57) tutkimuksen mukaan nettikiusaaminen aiheuttaa huomattavalle osalle kiusaajista ja -kiusatuista negatiivisia psykososiaalisia oireita ja vaikutukset ovat usein samankaltaiset sekä tytöillä että pojilla. Tämä tukee jo edellä mainittua ajatustamme siitä, että

kiusaamistilanteissa tulee puuttua sekä kiusattuun että kiusaajaan. Oksanen ja Näre (2006, 118) kokevat teknologistuvan Suomen ongelmana yhteisöllisyyden puutteen, joka lisää myös nettimaailmaan liittyviä riskejä. Heidän mukaansa suomalaislasten keskuudessa vallitsee paljon kiusaamista, joten voidaan ajatella, että yhteisö ei ole löytänyt keinoa puuttua vakavaan ongelmaan. Internetin he kokevat entisestään korostavan vakavaa ongelmaa, koska siellä voi toimia anonyymisti ja kiusaajia on vaikea saada vastuuseen teoistaan.

9.5 Jatkotutkimusaiheet

Erittäin merkittäväksi jatkotutkimusaiheeksi koemme kiusaajan oman pahan olon, joka tutkimuksessamme mainittiin usein kiusaamismotiivina. Koska lapset viettävät koulussa paljon aikaa, saattaisi olla mahdollista koulun sisällä selvittää, mistä paha olo johtuu ja voisiko siihen puuttua ennen kuin kiusaaminen alkaa. Mielenkiintoista olisi myös tutkia, miten eri alojen ammattilaiset tai lapset itse kokevat, kenen velvollisuus on puuttua kiusaajan pahaan oloon. Siitä kenen velvollisuus on puuttua nettikiusaamiseen, tarvittaisiin selkeitä ohjeita koulumaailmassa. Esimerkiksi sosiaalisesta mediasta on saanut usein lukea keskusteluja, joissa pohditaan koulun ja kodin vastuita puuttua nettikiusaamiseen. Nettikiusaamiseen puuttumistakin voisi tutkia niin vanhempien, opettajien kuin oppilaidenkin näkökulmista. Shariffin (2008, 4) mukaan koulun henkilökunnan ja lasten huoltajien välillä vallitsee ristiriita, kuka on vastuussa nettikiusaamisesta /kenen velvollisuus on puuttua nettikiusaamiseen. Aikuisilla kasvattajilla on hyvin erilaiset näkemykset ja valmiudet mediakasvatuksesta, mikä tekee mediankäytöstä usein hyvin ongelmallista koulun näkökulmasta. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 127, 149). Tämä osaltaan voi vaikuttaa siihen, kenen ja miten nettikiusaamiseen tulisi puuttua.

Toisena mielenkiintoisena jatkotutkimusideana koemme kiusaamismuotojen muuttumisen. Perinteinen kouluissa esiintyvä kiusaaminen on vähentynyt viime vuosien aikana, mutta onko kiusaaminen todella vähentynyt, vai onko se vain muuttanut muotoaan ja siirtynyt internettiin. Olisi myös mielenkiintoista tutkia, miten voimassaolevat kiusaamisen vastaiset ohjelmat, kuten Kiva-koulu ottavat kantaa nettikiusaamiseen. Kupiaisen (2013, 6) mukaan kouluissa tulisi ohjata turvalliseen internetin käyttöön ja kasvattaa oppilaista kriittisiä internetin käyttäjiä, jotka kykenevät turvalliseen toimintaan internetissä. Mediakulttuuri vaikuttaa lasten kasvuun, oppimiseen sekä identiteetin ja maailmankuvan rakentumiseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, 18). Täten koemme mielenkiintoisena jatkotutkimusaiheena myös sosiaalisen median vaikutuksen lapsen identiteetin kehittymiseen.

10 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta arvioitaessa on arvioitava koko tutkimusprosessia aina aineiston keräämisestä tutkimuksen raportointiin saakka. Tutkija itse on tutkimuksensa merkittävin tutkimusväline ja luotettavuuden ilmaisija. (Eskola & Suoranta 2014, 211.) Tutkijan lisäksi tutkimusraportti on yksi tärkeimmistä luotettavuuden kriteereistä. Tutkimusasetelman avoimuus ja tutkimusprosessin tarkka vaiheittainen kuvaaminen helpottavat lukijaa arvioimaan tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi ym. 2008, 227; Kiviniemi 2015, 84, 86). Eskolan ja Suorannan (2014, 214) mukaan tutkimusraportissa tulisikin kertoa mahdollisimman tarkasti aineistonkeruun aikaisista ja sen jälkeisistä tapahtumista. Tässä pro gradu -tutkimuksessa olemme kertoneet vaihe vaiheelta, miten tutkimuksemme on edennyt.

Tutkimusprosessin aikana tulee arvioida tutkimuksen luotettavuuteen liittyvää reliabiliteettia eli toistettavuutta sekä validiteettia eli pätevyyttä (Hirsjärvi ym. 2008, 226). Toisaalta niiden käyttöä laadullisessa tutkimuksessa on kritisoitu (Eskola & Suoranta 2014, 212; Hirsjärvi ym. 2008, 227). Koimme, että tutkimuksemme kannalta reliabiliteetti ei ole olennainen asia, koska fenomenografisessa tutkimuksessa tutkimustulosten ei tarvitse olla toistettavia (Marton 1988, 148; ks. myös Hirsjärvi ym. 2008, 160, 176; Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Laadullisessa fenomenografisessa tutkimuksessa aineistolla ei pyritä myöskään kuvaamaan absoluuttista todellisuutta, vaan todellisuus välittyy tutkijan aineistostaan tekemien tulkintojen kautta (Niikko 2003, 25). Näin ollen tutkimuksemme ei ole tarkoitus olla toistettavissa oleva, vaan tietyn kohderyhmän käsityksiä kuvaava.

Niikko (2003, 40) toteaa, että arvioitaessa tutkimuksen luotettavuutta, tulee pohtia analyysin pohjalta tuotettujen kategorioiden ja kuvauskategorioiden toistettavuutta. Koimmekin aineiston analyysivaiheen haastavimmaksi osaksi tutkimusprojektia, koska ilmausten teemoittelu sekä sopivien kategorioiden muodostaminen oli vaativaa. Myös tutkittavien henkilökohtaisten ilmausten muuttaminen tutkimukselle sopivaan muotoon oli haastavaa, jotta ilmausten tarkoitukset eivät muuttuneet (ks. Niikko 2003, 47–48). Kuvauskategorioita muodostaessa pohdimme paljon sitä, että ne kuvaisivat varmasti kaikkia niiden alle luokiteltuja kategorioita. Lopulta päädyimme

mahdollisimmin yksinkertaisiin ratkaisuihin, jotta tulokset olisivat lukijalle helpommin ymmärrettävissä. Samalla ajattelimme, että yksinkertaiset kuvauskategoriat olisivat helppo toistaa samankaltaisessa tutkimuksessa.

Validiteetti puolestaan sopii kuvaamaan tutkimuksemme luotettavuutta, sillä tutkimusprosessin aikana arvioimme miten tutkimusmenetelmämme mittaa tutkimuksemme kannalta tarkoituksenmukaisia asioita (ks. Hirsjärvi ym. 2008, 226). Laadullisessa tutkimuksessa validiteettiin vaikuttavat myös tutkijan kyky löytää kohderyhmä sekä miten hyvin tutkija rakentaa toimivan tutkimusasetelman. Validiteetin kannalta merkityksellistä on, että tutkija pystyy perustelemaan valintansa: käytetyn tutkimusasetelman ja tutkittavan kohderyhmän avulla täytyy pystyä vastaamaan tutkimuksessa asetettuihin tutkimusongelmiin. (Metsämuuronen 2006a, 48; Pyörälä 1995, 15.) Olemme perustelleet kaikki tutkimuksessa käyttämämme valinnat tutkimusraportissamme ja tuloksemme osoittivat, että valitut tutkimusmenetelmät antoivat vastauksia asetettuihin tutkimuskysymyksiimme.

Validiteettiin vaikuttaa myös se, miten tarkasti ja pätevästi kategoriat kuvaavat tutkimushenkilöiden käsityksiä (Uljens 1989, 55). Pidimmekin tärkeänä osana analyysia olla välittämättä omista ennako-oletuksista sekä aikaisemman teoretiedon vaikutuksesta analyysiin (Huusko & Paloniemi 2006, 166; Niikko 47–48) ja muodostimme kategoriat vain tutkittavien ilmausten kautta. Käytimme myös tutkittavien suoria ilmauksia tutkimusraportissamme vahvistamaan tutkimuksemme luotettavuutta. Suorat ilmaukset tukevat myös muodostamiemme teemoja ja kategorioita. (Ahonen 1994, 131; Niikko 2003, 39; Uljens 1989, 55.)

Tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta tutkijan tulee perustella tutkimusraportissaan, miten tutkimusjoukko on valittu ja miksi se on tarkoituksenmukainen juuri tähän tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 86). Tässä pro gradu -tutkimuksessa tutkimuskohde koostui kuudesluokkalaisista lapsista, ja perustelimme valintamme tarkoin. Ritala-Koskisen (2001, 147) mukaan lapset eivät ole tutkimuskohteena yhtä luotettavia kuin aikuiset, sillä yksi keskeinen epäilyksen aihe on lapsilta saadun tiedon luotettavuus. Varmistimme kyselylomakkeen sopivuuden lapsille testaamalla sen etukäteen kohdejoukon kanssa saman ikäisillä lapsilla ja muokkasimme sitä vielä heidän kehitysehdotusten mukaan. Tutkimukseemme osallistuneiden lasten kirjoitelmat olivat kattavia sekä asiallisia ja he olivat selkeästi ymmärtäneet kysymykset. (ks. Korhonen 2003, 31–32, 38.) Koska laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä kuvaamaan todellisuutta, ja todellisuus välittyy tutkijan aineistosta tehtyjen tulkintojen kautta (Kiviniemi 2015, 77), koimme, että lasten käsitysten luotettavuutta tai todenperäisyyttä ei tarvinnut myöskään epäillä.

Kiviniemen (2015, 74) mukaan tutkija käsittelee aineistoa koko tutkimusprosessin ajan, katsoo sitä eri näkökulmista, jolloin tulkinnat kehittyvätkin asteittain prosessin edetessä. Tässä

tutkimuksessa tekijöitä oli kaksi, mikä lisää omalta osaltaan tutkimuksessa muodostettujen valintojen ja tulkintojen monimuotoisuutta. Kaksi eri tutkijaa voivatkin esimerkiksi saada samasta aineistosta toisistaan eriäviä kategoriajärjestelmiä (Larsson 1986, 37–38). Teimme kuitenkin tätä tutkimusta tiiviisti yhdessä ja jokainen tutkimuksessa tehty valinta ja tulkinta ovat yhteisen keskustelun tulosta. Koimme, että avoin keskustelu ja yhdessä tarkoin käyty aineisto ja sen analysointi antoivat näkökulmia, jotka tukivat toinen toistaan ja antoivat tälle tutkimukselle rikkaampia näkökulmia.

Vaikka tutkimuksemme on laadullinen, olemme käyttäneet tutkimuksessamme numeerisia arvoja, joilla pyrimme tuomaan tutkimuksemme lisää luotettavuutta sekä avaamaan ilmausten määriä ulkopuolisille. Pyörälä (1995, 12) lainaa Silvermania todetessaan, että laadullisessa tutkimuksessa kannattaakin tehdä yksinkertaisia laskutoimituksia, sillä niiden avulla voidaan tarkistaa tulkinnan taustalla olevien havaintojen yleisyys.

Myös eettisyys on läsnä koko tutkimusprojektin ajan. Jo tutkimusasetelmamme ja tutkimuskohteen ikä täytyy ottaa eettisesti huomioon. Ikärajojen näkökulmasta katsottuna on erikoista, että yleisimmät alle 12–13-vuotiaiden mainitsemista nettikiusaamispaikoista olivat WhatsApp ja Instagram, koska niiden ikärajat ovat 13 vuotta tai enemmän (Yle 2013). Tämän vuoksi tutkimmekin lasten käsityksiä, koska emme kokeneet eettiseksi tutkia kokemuksia, joita ikärajojen puitteissa ei vielä voisi edes olla. Kuinka eettistä on lopulta tutkia alaikäisten internetin käyttöä. Mutta selkeästi tarvetta on, koska he käyttävät niitä.

Ihmisen kunnioittamista ilmentäviä arvoja pidetään keskeisimpänä lähtökohtana ihmistä tutkivissa tieteissä. Tutkimuksissa tulee kunnioittaa ihmisten itsemääräämisoikeutta antamalla heille mahdollisuus päättää, haluavatko he osallistua tutkimukseen vai eivät. Ihmisillä on myös oikeus itse päättää, mitä tietoja he antavat tutkimuskäyttöön. Osallistujien tulee olla tietoisia tutkimukseen liittyvistä asioista, jotta he osaavat päättää, haluavatko osallistua vai eivät. (Kuula 2011, 44 – 46.) Tutkijan tulee aina kertoa tutkittaville, mistä tutkimuksessa on kyse (Nieminen 2010, 33). Pienellä lapsellakaan ei tarvitse olla perusteltua syytä kieltäytyäkseen tutkimukseen osallistumisesta. (Kuula 2011, 103, 106.) Eettisyyttä pohtiessa tulisi pohtia myös tutkijan suhdetta tutkijan tutkimuksen osallistujiin. Tutkijan ja tutkittavien välillä ei saisi vallita riippuvuussuhdetta, jonka voidaan katsoa vaikuttavan tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuuteen. (Eskola & Suoranta 2014, 55.) Koimme tärkeäksi myös korostaa, että tutkittavien nimiä ei julkaista missään tutkimukseen liittyvässä dokumentissa (Korhonen 2003, 37) eikä yksittäisiä vastaajia voi tunnistaa tutkimusaineiston pohjalta kirjoitetusta tutkimusraportista (Kuula 2011, 46). Uskomme, että nimettömyys auttoi lapsia kertomaan arempiakin asioita, kun lapsen ei tarvitse pelätä, että hänet tunnistettaisiin kommentistaan.

LÄHTEET

Aaltonen-Ogbeide, T., Saastamoinen, P., Rainio, H. & Vartiainen, T. 2011. Silmät auki sosiaaliseen mediaan. Tulevaisuusvaliokunta, Eduskunta.

Agatston, P.W., Kowalski, R. & Limber, S. 2007. Students' Perspectives on Cyber Bullying. *Journal of Adolescent Health* 41, 59–60.

Ahola, A. 2007. Lomaketutkimusprosessi. Teoksessa L. Viinamäki & E. Saari. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 47–72.

Ahonen, S. 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 114–160.

Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. 2006. Kasvatussosiologia. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Apo, S. 1990. Kertomusten sisällön analyysi. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 62–80.

Arvaja, M. & Mäkitalo-Siegl, K. 2006. Yhteisöllisen oppimisen kognitiiviset, sosiaaliset ja kontekstuaaliset tekijät: verkkovuorovaikutuksen näkökulma. Teoksessa S. Järvelä, P. Häkkinen & E. Lehtinen (toim.). Oppimisen teoria ja teknologian opetusikäyttö. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit, 125-146.

Bechmann, A. & Lomborg, S. 2012. Mapping actor roles in social media: Different perspectives on value creation in theories of user participation. *New media & society* 15 (5), 765–781.

Beran, T. & Li, Q. 2007. The Relationship between Cyberbullying and School Bullying. *Journal of Student Wellbeing* 1 (2), 15–33.

Campbell, M. A. 2005. Cyberbullying: An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance & Counselling* 15 (1), 68–76.

Castells, M. 2009. *Communication Power*. Oxford: Oxford University Press.

Cowie, H. & Myers, C-A. 2014. Bullying amongst University Student in the UK. *The International Journal of Emotional Education*, 6 (1), 66–75.

Cross, D., Lester, L., Barnes A., Cardoso, P. & Hadwen, K. 2015. If it's about me, why do it without me? Genuine student engagement in school cyberbullying education. *The International Journal of Emotional Education* 7 (1), 35–51.

Ebrand Suomi Oy & Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut. 2016. SoMe ja Nuoret 2016, Kyselytutkimus nuorten sosiaalisen median käytöstä. Saatavissa:

<http://www.ebrand.fi/somejanuoret2016/2-suosituimmat-sosiaalisen-median-palvelut/>. Viitattu 16.11.2016.

Ebrand Suomi Oy & Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut. 2015. SoMe ja nuoret 2015, Kyselytutkimus suomalaisten nuorten ja nuorten aikuisten sosiaalisen median käytöstä Saatavissa: <http://www.ebrand.fi/somejanuoret2015/1-nuoret-ja-ajankaytto/>. Viitattu 12.1.2016.

Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat, laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 133–157.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eslea, M. 2014. Direct and Indirect Bullying: Which Is More Distressing? Teoksessa K. Österman (toim.) Indirect and Direct Aggression. Peter Lang, 69–84.

Espelage, D. L. & Asidao, C. S. 2001. Conversations with Middle School Students About Bullying and Victimization: Should We Be Concerned? *Journal of Emotional Abuse*, 2 (2-3), 49–62

EU Kids Online. 2014. Eu Kids Online, Finding, methods, recommendations. Saatavissa: <https://lisedesignunit.com/EUKidsOnline/index.html?r=64>. Viitattu 24.11.2016.

Forss, M. 2013. Nettipoliisi ja nuoret sosiaalisessa mediassa. Teoksessa R. Kupiainen, S. Kotilainen, K. Nikunen & A. Suoninen (toim.) Lapsen netissä – puheenvuoroja lasten ja nuoreten netin käytöstä ja riskeistä. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2013, 60–66.

Haasio, A. 2013. Netin pimeä puoli. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä kiusaamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen, Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.

Hamarus, P. 2006. Koulukiusaaminen ilmiönä, yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research.

Heikkinen, H. 2015. Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa R. Valli & J. Aaltonen. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Herkman, J. 2001. Median monet funktiot lasten ja nuorten elämässä. Teoksessa M. Kangassalo & J. Suoranta (toim.) Lasten tietoyhteiskunta. Vammala: Tampere University Press, 60–71.

Hinduja, S. & Patchin, J.W. 2014. Cyberbullying: Identification, Prevention & Response. Cyberbullying Reseach Center.

Hinduja, S. & Patchin, J.W. 2010. Bullying, Cyberbullying and Suicide. Archives of Suicide Research. Routledge, 206–221.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu, teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, HYY yhtymä.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Holfeld, B. & Grabe, M. 2012. Middle school students' perceptions of and responses to cyber bullying. J. Educational Computing Research, Vol. 46 (4), 395–413.

HS 21.11.2016. Kiusaamisvillitys Töölössä: Ala-asteen oppilaat yrittävät saada opettajan raivostumaan - "Josko saisi hyvän pätkän filmattua". Helsingin Sanomat, Kaupunki. Saatavissa: <http://www.hs.fi/kaupunki/art-2000004875939.html>. Viitattu 21.11.2016.

HS 21.3.2016. Asiantuntija kannattaa kiusaajan passittamista toiseen kouluun – ”Voisi olla yksi keino kitkeä koulukiusaamista”. Helsingin Sanomat, Elämä. Saatavissa: <http://www.hs.fi/elama/art-2000002892408.html>. Viitattu 21.11.2016.

Huhtala, N. & Herkama, S. 2012. Yläkoulun oppilaiden ja opettajien käsityksiä verkkokiusaamisesta vuorovaikutusilmionä. Prologi. Puheviestinnän vuosikirja 2012, 28–48.

Huhtala, N. 2013. Verkkokiusaaminen lasten ja nuorten nettimaailman haasteena. Teoksessa R. Kupiainen, S. Kotilainen, K. Nikunen, & A. Suoninen (toim.). 2013. Lapset netissä – Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2013, 44–53.

Huusko, M. & Paloniemi, S. 2006. Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. Kasvatus 37 (2), 162–173.

Hämäläinen, K. & Sava, I. 1989. Koulun ihmissuhteen ja niiden kehittäminen. Suomen Kaupunkiliitto.

IS 13.8.2016. Koulukiusaajat menivät someen. Ilta-sanomat, Suomi, 6–7.

IS 24.5.2016. Poliisi: Näin lapset kiusaavat toisiaan somessa - "Koko koulu ja harrastuspiiri näkivät alastonkuvan. Ilta-sanomat, perhe 24.5.2016. Saatavissa: <http://www.iltasanomat.fi/perhe/art-2000001186041.html>. Viitattu 3.12.2016.

Itkonen, T. & Talib, M-T. 2013. Aito yhdenvertaisuus koulussa, syrjinnän vastainen pedagogiikka. Sisäasiainministeriön julkaisu 24/2013.

Johansson, B., Marton, F. & Svensson L. 1985. An Approach to Describing as Change Between Qualitatively Different Conceptions. Teoksessa L.H.T. West & A. Leon Pines (toim.) Cognitive Structure and Conceptual Change. Academic Press, 233–257.

Juvonen, J. & Gross, E.F. 2008. Extending the School Grounds? – Bullying Experiences in Cyberspace. *J Sch Health*. 78, 496–505.

Järvinen, P. & Järvinen, A. 2004. Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpajan kirja.

Katzer, C., Fetchenhauer, D. & Belschak, F. 2009. Cyberbullying: Who Are the Victims? A Comparison of Victimization in Internet Chatrooms and Victimization in School. *Journal of Media Psychology* 21 (1), 25–36.

Kielitoimisto. Saatavissa: <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>). Viitattu 14.3.2017.

Kiviniemi, K. 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli & J. Aaltonen. Ikkunoita tutkimusmetodiin 2, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 74–88.

Konu, A. 2002. Oppilaiden hyvinvointi koulussa. Tampereen yliopisto, Terveystieteen laitos.

Korhonen, P. 2003. Lasten haastattelu haasteena. Teoksessa J. Eskola, A. Koski-Jännes, E. Lamminluoto, A. Saarinen, M. Saastamoinen & K. Valtanen. Tutkimusmenetelmällisiä reflektioita. Kuopio: Kuopion yliopisto, Kuopio University Press, 31–42.

Kowalski, R.M. & Limber, S.P. 2007. Electronic Bullying Among Middle School Students. *Journal of Adolescent Health* 41, 22–30.

Kowalski, R.M., Limber, S.P. & Agatston, P.W. 2012. Cyberbullying. Bullying in the digital age. Wiley-Blackwell.

Kowalski, R.M., Morgan C.A., & Limber, S.P. 2012. Traditional bullying as a potential warning sign of cyberbullying. *School Psychology International* 33 (5), 505–519.

Kumpulainen, K. 2001. Sosiaalinen vuorovaikutus ja oppiminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa M. Kangassalo & J. Suoranta (toim.) Lasten tietoyhteiskunta. Vammala: Tampere University Press, 135–144.

Kupiainen, R. 2013. EU Kids Online – suomalaisten netin käyttö riskit ja mahdollisuudet. Teoksessa R. Kupiainen, S. Kotilainen, K. Nikunen, & A. Suoninen (toim.). 2013. Lapset netissä – Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2013, 6–15.

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Laaksonen, S-M., Matikainen, J. & Tikka, M. 2013. Tutkimusotteita verkosta. Teoksessa S-M. Laaksonen, J. Matikainen & M. Tikka. Otteita Verkosta, verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino, 9-33.

- LA 81/2016 vp. 2016. Lakialoite perusopetuslain 6§:n muuttamisesta. Saatavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Documents/LA_81+2016.pdf. Viitattu 6.4.2017
- Larsson, S. 1986. Kvalitativ analys – exmplet fenomenografi. Lund: Studentlitteratur.
- Lee, C. 2004. Preventing Bullying in Schools. A Guide for Teachers and Other Professionals. Lontoo: Paul Chapman Publishing.
- Li, Q., Smith P. & Cross D. 2012. Research Into Cyberbullying. Teoksessa Q. Li., D. Cross & P. Smith (toim.) 2012. Cyberbullying in the Global Playground, Research from International Perspectives. Oxford: Wiley-Blackwell, 3–12.
- Lindfors, P.L., Kaltiala-Heino, R. & Rimpelä, A.H. 2012. Cyberbullying among Finnish adolescents – a population-based study. BMC Public Health 12:1027.
- Mantere, E. & Raudaskoski, S. 2015. Kun matkapuhelin vie vanhemman huomion. Teoksessa A.R. Lahikainen, T. Mälkiä & K. Repo (toim.) Media lapsiperheessä. Tampere: Vastapaino, 205–226.
- Marton, F. & Booth, S. 1997. Learning and awareness. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Marton, F. 1988. Phenomenography: A Research Approach to Investigating Different Understandings of Reality. Teoksessa R.R. Sherman & R.B. Webb (toim.) Qualitative Research in Education: Focus and Methods. Lontoo: Falmer Press, 141–161.
- Martsola, R. & Mäkelä-Rönholm, M. 2006. Lapsilta kielletty. Kuinka suojella lasta mediatraumalta. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Matikkala, U. & Lahikainen, A., R. 2005. 5. Pelit, tietokone ja kännykkä lasten sosiaalisissa suhteissa. Teoksessa A.R. Lahikainen, P. Hietala, T. Inkinen, M. Kangassalo, R. Kivimäki & F. Mäyrä (toim.) Lapsuus mediamaailmassa. Tampere: Gaudeamus, 92–109.
- Metsämuuronen, J. 2006a. Metodologian perusteet ihmistieteissä. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky, 16–77.
- Metsämuuronen, J. 2006b. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky, 81–147.
- Minkkinen, J. 2015. Lapsen hyvinvointimalli. Lasten emotionaalinen hyvinvointi ja sosiaaliset suhteet koulussa. Tampere: Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteen yksikkö.
- Monks, C.P., Robinson, S. & Worlidge, P. 2012. The emergence of cyberbullying: A survey of primary school pupils' perceptions and experiences. School Psychology International 33 (5), 477–491.
- MOT. 2016. Kielikone Oy. Saatavissa: <https://mot-kielikone-fi.helios.uta.fi/mot/uta/netmot.exe>. Viitattu 27.10.2016.

- Nieminen, L. 2010. Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa H. Lagström, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusseura ry. Nuorisotutkimusverkosto, 25–42.
- Nieminen, H. & Pörhölä, M. 2011. Lasten ja nuorten verkkokiusaamisen tutkimushaasteita. Prologi. Puheviestinnän vuosikirja, 74–85.
- Noppiari, E. & Uusitalo, N. 2011. Kavereita verkossa ja sen ulkopuolelle: näkökulmia nuorten verkkoyhteisöllisyyteen. Teoksessa S. Kangaspunta (toim.) Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisölliseen muutoksen ymmärtämiseen. Tampere: Tampere University Press, 140–166.
- Noppiari, E., Uusitalo, N., Kupiainen, R. & Luostarinen H. 2008. ”Mä oon nyt online!” Lasten mediaympäristö muutoksessa. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos.
- Oksanen, A. & Näre, S. 2006. Lapset pelissä, virtuaaliviidakon ansat. Helsinki: Minerva.
- Oksman V. & Rautiainen, P. 2001. 'Se on sitä nykypäivää', Matkaviestintä lasten ja nuorten tietoyhteiskuntana. Teoksessa M. Kangassalo & J. Suoranta (toim.) Lasten tietoyhteiskunta. Vammala: Tampere University Press, 72–86.
- Olweus, D. 1992. Kiusaaminen koulussa. Helsinki: Otava.
- Opetushallitus, 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2013. Hyvä medialukutaito, suuntaviivat 2013–2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:11.
- Patchin, J.W. & Hinduja, S. 2010. Cyberbullying and Self-Esteem. *Journal of School Health* 80 (12), 614–621.
- Patchin, J.W. & Hinduja, S. 2006. Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4 (2), 148–165.
- Pelastakaa Lapset ry. 2010. Tutut tuntemattomat. Raportti lasten ja nuorten nettituttavuuksista sosiaalisessa mediassa. Helsinki.
- Pyörälä, E. 1995. Kvalitatiivisen tutkimuksen metodologiaa. Teoksessa J. Leskinen (toim.) Laadullisen tutkimuksen risteysasemalla, 11–26.
- Repo, K. & Nätti, J. 2015a. Lasten ja nuorten median käytön aikatrendit. Teoksessa A. R. Lahikainen, T. Mälkiä & K. Repo (toim.) Media lapsiperheissä. Tampere: Vastapaino, 80–107.
- Repo, K. & Nätti, J. 2015b. Lapset ja nuoret yksin ja yhdessä median parissa. Teoksessa A-R. Lahikainen, T. Mälkiä & K. Repo (toim.) Media lapsiperheissä. Tampere: Vastapaino, 108–131.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. Lasten haastattelu tutkijan haasteena. Teoksessa M. Kangassalo & J. Suoranta. Lasten tietoyhteiskunta. Tampere University Press, 145–169.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto [Verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_2.html. Viitattu 1.11.2016.

Salmi, L. 2014. Digitaalisen vuorovaikutuksen sanastoa. Teoksessa M-L. Helasvuo, M. Johansson & S-K. Tanskanen (toim.) *Kieli verkossa, Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 185–209.

Salmivalli, C. 1998. *Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä*. Tampere: Gaudeamus.

Salmivalli, C. & Pöyhönen, V. 2012. Cyberbullying in Finland. Teoksessa Q. Li, D. Cross & P.K. Smith (toim.) *Cyberbullying in the Global Playground: Research from International Perspectives*. Blackwell Publishing, 57–72.

Sanastokeskus TSK ry. 2012. Tietotekniikan termitalkoot. Saatavissa: <http://www.tsk.fi/tsk/termitalkoot/fi/node/266>. Viitattu 1.3.2017.

Shariff, S. 2008. *Cyberbullying. Issues and solutions for the school, the classroom and the home*. Roadledge.

Silverman, D. 2014. *Interpreting Qualitative Data*. SAGE.

Smith, P. K. 2016. School-based interventions to address bullying. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, nr 4(2), 142–164.

Smith, P., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. & Tippett, N. 2008. Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 49 (4), 376–385.

Suominen, J. 2013a. Johdanto – Sosiaalisen median aika. Teoksessa J. Suominen, S. Östman, P. Saarikoski & R. Turtiainen. *Sosiaalisen median lyhyt historia*. Gaudeamus Oy, 9–27.

Suominen, J. 2013c. Lopuksi – Sosiaalisen median nousut ja tuhot. Teoksessa J. Suominen, S. Östman, P. Saarikoski & R. Turtiainen. *Sosiaalisen median lyhyt historia*. Gaudeamus Oy, 287–293.

SuomiSanakirja. 2017. Saatavissa: <http://www.suomisanakirja.fi/n%C3%B6rtti>. Viitattu 28.3.2017.

Suoninen, A. 2012. Lasten mediabarometri 2012, 10–12-vuotiaiden tyttöjen ja poikien mediankäyttö. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkajulkaisu 62. Saatavissa: www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/lastenmediabarometri2012.pdf. Viitattu 23.3.2017

Tanskanen, S-K. 2014. "Eipäs nyt puhuta omia". Metapragmaattiset kommentit opiskelijoiden keskustelupalstoilla. Teoksessa M-L. Helasvuo, M. Johansson & S-K. Tanskanen (toim.) *Kieli verkossa, Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 51–74.

- THL 2015. Kouluterveyskysely. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset>. Viitattu 10.4.2017.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Uljens, M. 1989. Fenomenografi – forskning on uppfattningar. Lund: Studentlitteratur.
- Uusitalo, N., Vehmas, S. & Kupiainen, R. 2011. Naamatusten verkossa, lasten ja nuorten mediaympäristön muutos, osa 2. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö.
- Yle. 18.11.2016. Nettipoliisi: Joskus on luettava lapsen WhatsApp-viestit. Sosiaalinen media. Saatavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-9298931>. Viitattu 28.3.2017
- Yle. 5.9.2013. Sosiaalisen median palveluiden ikäraajat mietityttävät. Saatavissa: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/09/05/sosiaalisen-median-palveluiden-ikarajat-mietityttavat>. Viitattu 20.3.2017.
- Valli, R. 2001. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylän: PS-kustannus. 100–112.
- van der Wal, M.F., de Wit, C.A.M., & Hirasing, R.A. 2003. Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying. *Pediatrics*, 111, 1312–1317.
- Vandebosch, H. & van Cleemput, K. 2009. Cyberbullying among youngsters: profiles of bullies and victims. *New Media & Society* 11 (8), 1349–1371.
- Vandebosch, H. & van Cleemput, K. 2008. Defining Cyberbullying: A Qualitative Research into the Perceptions of Youngsters. *Cyberpsychology & Behavior* 11 (4), 499–503.
- Wade, A. & Beran, T. 2011. Cyberbullying: The New Era of Bullying. *Canadian Journal of Psychology* 26 (1), 44–61.
- WhatsApp, 2017. Saatavissa: <https://www.whatsapp.com>. Viitattu 20.3.2017.
- Willard, N. 2005. Cyberbullying and Cyberthreats. Saatavissa: <http://bcloud.marinschools.org/SafeSchools/Documents/BP-CyberBandT.pdf>. Viitattu 28.2.2017.
- Wright, T. 1991. *Roles of Teachers & Learners*. Oxford: Oxford University Press.
- YSA. Yleinen suomalainen asiasanasto. Saatavissa: <http://finto.fi/ysa/fi/search?clang=fi&q=verkkokiusaaminen>. Viitattu 24.3.2017.

Sähköinen kyselylomake Word-tiedostoksi muokattuna

1. Sukupuoli

2. Ikä

3. Mitä sosiaalisen median palveluja käytät? Rastita kaikki sosiaalisen median palvelut, joita käytät.

- WhatsApp
- YouTube
- Facebook
- Instagram
- Spotify
- Snapchat
- Messenger
- Skype
- Twitter
- Steam
- Periscope
- Twitch

Käytätkö yllä olevien lisäksi muita sosiaalisen median palveluita, mitä?

4. Millä laitteilla käytät sosiaalista mediaa? Rastita kaikki laitteet, joita käytät.

- Älypuhelin
- Oma tietokone
- Perheen yhteinen tietokone
- Tabletti
- Konsoli

Käytätkö muita laitteita, mitä?

5. Mitä nettikiusaaminen mielestäsi tarkoittaa? Kuvaile lyhyesti.

Kirjoita kuudesluokkalaisesta Pekasta/Liisasta, joka kiusaa netissä. Valitse kiusaajista toinen. Käytä kirjoittamisessa apuna valmiita kysymyksiä.

1. Miksi Pekka/Liisa kiusaa netissä?

2. Ketä Pekka/Liisa kiusaa netissä? Kuvaile kiusattua.

3. Millainen Pekka/Liisa on? Kuvaile kiusaajaa.

4. Missä sosiaalisen median palveluissa Pekka/Liisa kiusaa?

5. Miten Pekka/Liisa kiusaa netissä?

6. Miltä nettikiusaaminen tuntuu kiusatusta henkilöstä?

7. Miltä nettikiusaaminen tuntuu kiusaajasta?

8. Onko kukaan huomannut nettikiusaamista? Kuka?

9. Onko kukaan puuttunut nettikiusaamiseen? Miten?

10. Miten tarina päättyy?

Tutkimuslupa tutkimukseen osallistuneiden lasten huoltajille:

Hyvät huoltajat,

Olemme viidennen vuoden luokanopettajaopiskelijoita Tampereen yliopistosta. Teemme pro gradu - tutkimusta *Lasten käsityksistä nettikiusaamiseen liittyvistä rooleista*. Aihe on tärkeä ajankohtaisuutensa vuoksi. Nettikiusaaminen on ollut viime aikoina runsaasti esillä medioissa ja se aiheuttaa paljon huolta kasvattajien keskuudessa. Tutkimuksen tavoitteena on saada selville lasten käsitys nettikiusaamisen rooleista. Lasten käsitysten pohjalta on tarkoitus lisätä aikuisten ymmärrystä puuttua nettikiusaamiseen sekä ehkäistä sitä.

Tarkoituksemme on kerätä aineisto sähköisellä e-lomakkeella _____ koulupäivän aikana. Kyselylomakkeessa ei kysytä lapsen henkilökohtaisia kokemuksia, vaan tarkoitus on selvittää ilmiöön liittyviä käsityksiä.

Pyydämmekin teiltä lupaa lapsenne osallistumiselle kyseiseen tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kaikki tiedot ovat luottamuksellisia, emmekä käytä tutkimuksessa tutkittavien henkilötietoja.

Jos ette halua lapsenne osallistuvan tutkimukseen, ilmoitattehan siitä luokanopettajalle helmiviestin kautta _____ mennessä.

Kiitos!

Halutessanne lisätietoa tutkimuksesta, voitte ottaa yhteyttä sähköpostitse alla oleviin osoitteisiin.

Ystävällisin terveisin
Laura Luoto (xxxx@student.uta.fi)
Mirka Ruotsalainen (xxxx@student.uta.fi)